

T.C.
Kastamonu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

**İSLAM HUKUKUNDA MEŞRUIYET SINIRLARI
BAĞLAMINDA SAVAŞ AHKÂMI**
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

NIHAT HAZNEVİ

DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. AHMET ÖZDEMİR

KASTAMONU 2017

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSLAM HUKUKUNDA MEŞRUIYET SINIRLARI BAĞLAMINDA
SAVAŞ AHKÂMI

Nihat HAZNEVİ

Danışman	Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÖZDEMİR
Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. Mustafa KİSBET
Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. Şükrü MADEN

KASTAMONU 2017

TEZ ONAYI

Nihat HAZNEVİ tarafından hazırlanan "**İslam Hukukunda Meşruiyet Sınırları Bağlamında Savaş Ahkâmı**" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri üyeleri önünde savunulmuş ve **oy birliği / oy çokluğu** ile Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı**'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÖZDEMİR
Kastamonu Üniversitesi

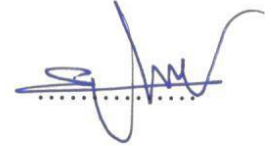
Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Mustafa KİSBET
Kastamonu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Şükrü MADEN
Karabük Üniversitesi

23/06/2017

Enstitü Müdürü:

Prof. Dr. Duran AYDINÖZÜ

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildirir ve taahhüt ederim.

İmza

Nihat HAZNEVİ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

İSLAM HUKUKUNDA MEŞRUIYET SINIRLARI BAĞLAMINDA SAVAŞ AHKÂMI

Nihat HAZNEVİ
Kastamonu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÖZDEMİR

Cihad inatçı ve savaşı kâfirlere karşı mücadele sırasında Allah'ın dinini yüceltmek için bütün gayretini sarf etmektir. İslam'da cihad emri, tedrici olarak üç aşamadan geçmiştir. Cihadın gayesi yüce hedefler ve güzel maksatlara ulaşmaktır. Sırf kan dökmek ve maddi kazanç elde edip hükümranlık kurmak temel amaç değildir.

Çalışmamızda savaş halinde İslam hukukçularının düşmana karşı yapılması caiz ve yasak olan ile hükmünde ihtilaf ettikleri fiiller ele alınmıştır. Buna göre savaşa katılan muhاریplerin öldürülmesinin caiz olduğu; savaşa katılmayan çocuk ve kadınların ise öldürülmesinin caiz olmadığı hususunda İslam hukukçuları ittifak etmiştir. Din adamlarının, yaşlıların ve esirlerin öldürülmesi, düşmana ait malların telef edilmesi, hayvanları öldürüp ateşle yakma, müslle, fidiye işlemleri ve kitle imha silahlarının kullanılmasının hükmü konularında ise ihtilaf vardır. İslam hukuku savaş halinde bile olsa zulüm ve haksızlıklardan uzak durmanın gerekliliğini beyan etmiştir. Tarih boyunca kural tanımadan savaşı insanlığa savaşı da bir hukukunun ve ahlâkının olması gerektiğini öğretmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cihad, Muharebe, İşkence, Kitle İmha Silahları.

2017, 93 sayfa

Bilim Kodu : 52407241

ABSTRACT

MSc. Thesis

LIMITS OF LEGITIMACY DURING WAR IN ISLAMIC LAW

Nihat HAZNEVİ
Kastamonu University
Institute for Social Science
Department of Basic Islamic Sciences

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Ahmet ÖZDEMİR

Jihad is an Islamic religious term that literally means striving or struggling both actual and verbally to achieve a certain goal. In terms of its idiomatic meaning, it refers to the exertion of all efforts to uphold the religion of Allah during the fight against the stubborn and combatant infidels. Jihad as an Islamic order has gradually passed through three phases. Jihad is basically a struggle for achieving praiseworthy aims and noble causes, not simply shedding blood or achieving financial gains or establishing sovereignty over the others.

The study deals with the treatments which are permissible, forbidden, or disputed to be conducted against the enemy in times of war. The consensus reached by the Islamic scholars is that the killing of combatants in battle is permissible, but it is not permissible to kill the women and the children who have not attended the war. However, Islamic sects have dissidence over the legality of such matters as the killing of the clergy, the elderly and the prisoners, the destruction of the possessions that belong to the enemy, the slaughtering and then burning of the enemies' animals, levying a ransom, or the use of weapons of mass destruction. Islamic law which signifies the rules to be obeyed during a war states the necessity of avoiding oppression and injustice even in times of war. Islamic law has also taught the humanity, which has been fighting throughout history without any rules, that the war has to have the law and the ethic.

Key Words: Jihad, Fighting, Torture, Weapons of Mass Destruction.

2017, 93 pages

Science Code: 52407241

ÖNSÖZ

Hamd Allah'a mahsustur. Sadece ona hamdeder, ondan yardım ister ve ona istiğfar ederiz. Nefislerimizin şerrinden ve işlerimizin kötülüklerinden ona sığınırız. Allah'ın hidayet ettiğini kimse saptıramaz, saptırdığını da kimse hidayet edemez. Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah ve ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki, Hz. Muhammed sav onun resulüdür. Allah'ım, yüce ahlâk sahibi ve kerim olan bu nebiye, âline, ashabına ve kıyamete kadar ona güzel bir şekilde tabî olanlara salat ve selam et.

Şüphesiz Allah'ın kâinatta sabit olan kanunlardan birisi de savunma kanunudur. Öyle ki Allah (cc) Kitabında bu kanunu zikretmiştir. İnsanlar arasındaki ihtilaf ve çekişmeyi anlatan, savaş haberlerini ve peygamberlerin kavimleri ile karşı karşıya gelmeyi ve batıl inançları karşısında durmayı bahseden ayetlerin tümü insanlar arasında savunma kanunu göstermektedir.

İslam dininin getirdiği esaslar, Allah'ın yeryüzüne koyduğu sosyal ve tarihi kanunlara mutabıktır. Bir şeyin zıddıyla bulunup çekişmenin olmaması mümkün değildir. Nitekim zülüm, adalet, batıl ve hak mevcuttur. Allah (cc) şöyle buyurmuştur: *“Allah, insanların bir kısmını bir kısmıyla defetmeseydi, içlerinde Allah adının çok anıldığı manastırlar da havralar da, kiliseler de, mescitler de yıkılırdı.* (Hac, 22/40) İslam'daki cihad anlayışını, dinin temel hedef ve amaçlarına uygun bir bakış açısıyla sunabilme gayesiyle hazırladığımız bu çalışmamız sırasında bizlere katkı sunan herkese teşekkür etmeyi borç biliriz.

Bu ilmi çalışmamızın ve takdim ettiğimiz bilgilerin en güzel şekilde olmasına önem gösterdik. Burada mutekaddim ve müteahhir alimlerin meseledeki görüşlerini ve bilgilerinden çıkardıkları delilleri zikrettik. Daha sonra gücümüz nisbetinde tercihte bulunduk. Bu konuda tevfiğe ulaştıysak bu Allah'ın fazlı keremi iledir. Hata yaptıysak bu nefsimizden kaynaklanmıştır.

Çalışmalarım esnasında fikirleri ile bana yardımcı olan danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÖZDEMİR'e teşekkür ederim.

Nihat HAZNEVİ
Kastamonu, Haziran, 2017

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
a.s.	: Aleyhi s-Sellam
b	: İbn (oğlu)
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
c c	: Celle celaühü
DİA	: Türkiye Diyanet vakfı isalam Ansiklopedisi
h	: Hicri
m.	: Miladi
r.a.	: Radiyallahu anhu
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
trc.	: Tercüme
t.y	:Baskı tarihi yok
v.	:Vefat tarihi
vd	:Ve devamı
v.dđr.	: Ve diğerleri
y.y.	: Yayın yeri yok

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ	V
KISALTMALAR	VI
İÇİNDEKİLER	VII
GİRİŞ	1
ÇALIŞMANIN ÖNEMİ	1
ÇALIŞMANIN AMACI	3
ARAŞTIRMA METODU	4
ARAŞTIRMANIN TEMEL KAYNAKLARI	4
BİRİNCİ BÖLÜM	6
İSLAM'DA CİHAD KAVRAMI	6
1. Cihadın Tanımı.....	6
2. Cihad ile İlgili Kavramlar.....	9
2.1. Harp/Savaş.....	9
2.1.1. Cihad ve Harp/Savaş Kavramlarının Karşılaştırılması.....	11
2.2. Kıtâl/Savaşmak.....	12
2.2.1. Cihad ve Kıtâl/Savaşma Kavramlarının Karşılaştırılması.....	14
3. Cihadın Meşruiyeti.....	15
4. İslam'da Cihadın Teşrî Kılınma Aşamaları.....	20

4.1. Birinci Aşama: Bağlayıcı Olmadan Savaş İzninin Verilmesi.....	20
4.2. İkinci Aşama: Müslümanlarla Savaşanlara Karşı Savaşmanın Savaşmayanlardan ise Uzak Durmanın Vacip Olması.....	22
4.3. Üçüncü Aşama: Dinin Allah İçin Olması Amacıyla Bütün Kafirlerle Savaşma.....	23
5. Cihadın Amaç ve Gayeleri.....	27
5.1. İslam Davetini Korumak ve Dinin Tebliğ Edilmesini Sağlamak.....	27
5.2. Müslümanlara ya da Vatanlarına Düşmanlık Yapması Beklenenleri Engellemek.....	29
5.3. Ahit ve Anlaşmalara İhanet Edenleri Cezalandırmak.....	30
5.4. Mustaz'aflara/Ezilenlere Yardım Etmek ve Mazlumların İmdâdına Yetişmek.....	31
İKİNCİ BÖLÜM	33
SAVAŞTA DÜŞMANA KARŞI YAPILAN FİLLERİN FİKHÎ HÜKÜMLERİ	33
1. İSLAM HUKUKÇULARININ İTTİFAK ETTİĞİ UYGULAMALAR.....	34
1.1. Muharip Olanları Öldürmek.....	34
1.2. Kadın ve Çocukları Öldürmemek.....	35
2. SAVAŞ SIRASINDA ÖLDÜRÜLMELERİ HAKKINDA İHTİLAF EDİLEN ŞAHISLAR.....	39
2.1. İhtiyarlar ve Din Adamları (Ruhbanlar).....	39
2.2. İşçiler.....	42
2.3. Yaralılar.....	44

2.4. Esirler.....	45
2.4.1. Esirlere yapılabilecek muameleler.....	48
2.4.1.1. Esirlerin öldürülmesi.....	48
2.4.1.2. Esirlerin karşılıksız serbet bırakılması.....	51
2.4.1.3. Esirlerin fidye karşılığı salıverilmesi.....	54
3. SAVAŞTA MÜLKİYET HAKLARINA SALDIRININ SINIRLARI.....	56
3.1. Malların İtlafı.....	56
3.2. Hayvanların Öldürülmesi.....	62
4. SAVAŞTA DÜŞMANA SALDIRIDA MEŞRUIYET SINIRLARI.....	63
4.1. Ateşle Yakmak.....	63
4.2. Cesetlere Müsle Yapmak.....	67
4.3. İntihar Saldırıları.....	70
4.4. Nükleer ve Kimyevi (Kitle İmha) Silahların Kullanılması.....	76
SONUÇ	79
KAYNAKLAR	81
ÖZGEÇMİŞ	93

GİRİŞ

İslam'da cihad büyük bir konuma sahiptir. Allah (cc) yolunda savaşanlar Allah'ın en seçkin kullarıdır. Çünkü onlar hak dini ve tevhidi yüceltmek için canlarını ortaya koymuşlardır. Bu yüzden büyük ecir ve sevabı hak etmişlerdir. Kur'an'da şöyle buyrulmaktadır: *“Allah, karşılığında kendilerine Cennet vermek üzere müminlerden öz varlıklarını ve mallarını satın almıştır. Onlar, Allah yolunda savaşır ve öldürürler veya öldürülürler. Bu, Tevrat'ta da İncil'de de, Kur'an'da da Allah'ın yerine getirmeyi uhdesine aldığı bir va'ddir. Verdiği söze Allah'tan daha sadık kim olabilir? O halde (ey müminler), Allah'la yaptığınız bu alışverişten dolayı size müjdeler olsun! Budur gerçekten çok büyük kazanç, çok büyük başarı.”*¹

Hız. Peygamber (s.a.v) de bu hususta şöyle buyurmuştur: *“Allah yolunda cihad edenler için Allah Teâlâ cennette yüz derece hazırlamıştır. Her derecenin arası yerle gök arası kadardır.”*² *“Allah kendi yolunda cihada çıkan kimseye: "Onu evinden çıkararak şey yalnız bana iman ve elçilerimi tasdik ise, nail olduğu ecir ve ganimetle (salimen yurduna) geri getireyim yahut cennete girdireyim" diye tekeffül etmiştir.”*³

ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Bu kâinat düzeni savunmayı bazen kaçınılmaz kılmaktadır. Hatta bazen hoşgörülü ve affedici biri bile istemeden de olsa kendini çatışmaya girmeye mecbur görür. Bilakis üstün ahlâk, insanı savaşmaktan geri tutmakla beraber, bazen de namus ve ırza saldırı, inanç sahibi kimseye kötülük için uğraşma ya da belirli yasakları ihlal etme sebebiyle öldürmeyi gerekli görür.

¹ Tevbe, 9/111.

² Buhari, Muhammed b. İsmail, *Sahih-i'l-Buhari*, Cihad, Daru Tuki'n-Necat, 1.Baskı, 2001, c.4, s.16: 2790.

³ Buhari, İman, c.1, s.16: 36.

Allah yolunda cihad sadece İslam dinine mahsus olmayıp Hz. Muhammed'den önceki peygamberler için de meşru kılınmıştır. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de şu bilgiye yer verilmiştir: *“Musa'dan sonra İsrailoğullarının önde gelenlerini görmedin mi? Hani nebilerinden birine: "Bize bir melik gönder de Allah yolunda savaşalım" demişlerdi. O: "Ya üzerinize savaş yazıldığı halde savaşmayacak olursanız?" demişti. "Bize ne oluyor ki Allah yolunda savaşmayalım? Ki biz yurdumuzdan çıkarıldık ve çocuklarımızdan (uzaklaştırıldık)" demişlerdi. Ama onlara savaş yazıldığı zaman, az bir kısmı dışında yüz çevirdiler. Allah zalimleri bilir.”*⁴

İslam'da cihad ile ilgili nasları anlamak için Kur'anın nazil olduğu ortamı anlamak gerekir. Peygamberliğin kesildiği bir dönem insanlar sapkınlığa girdi ve savaş insanların örfü haline geldi. Özellikle cahiliyye Arapları için savaş övündükleri ve yaşamını sürdürdükleri bir gelenek oldu. İnsanların hacda toplama temsilciliği görevini yapmaları için sadece haram aylarda daha fazla kâr ve ticaretin kalkınması için hacı kabilelerine önem verdiklerinden dolayı, savaşları durdurmaya ihtiyaç duymuşlardır. Yine de toplumda yetki sahibi olanların bu kararlar oynaması da mümkündür. Nitekim Çoğu kere de bu kararlar oynamış ve barışı terk etmişlerdir. Öyleki daha sonra bu haram ayların karşılığında senenin başka aylarında savaş haram kılınmıştır.

Onların bu davranışları Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde haber verilmiştir: *“Haram ayları ertelemek, ancak inkârda daha da ileri gitmektir ki bununla inkâr edenler saptırılır. Allah'ın haram kıldığı ayların sayısına uygun getirip böylece Allah'ın haram kıldığını helâl kılmak için haram ayı bir yıl helâl, bir yıl haram sayıyorlar. Onların bu çirkin işleri, kendilerine süslenip güzel gösterildi. Allah, inkârcı toplumu doğru yola iletmez.”*⁵

Cahiliye devrinde savaşların başlaması, sırf yağmalama ve talan ya da başkalarını küçük düşürme vb. önemsiz sebeplerden olurdu. Nitekim onlarca yıl boyunca devam

⁴ Bakara, 2/246.

⁵ Tevbe, 9/37.

eden “busus” savaşı bir deve yüzünden, “dahis” ve” ğabra” savaşları ise iki at arasından geçme yüzünden çıkmıştır.⁶

İslam geldi ve bu düzeni değiştirip, toplumda kan dökmenin büyük bir şey olduğunu ve kan dökmenin hoş olmadığını bildirdi. Aynı şekilde sağlam kurallar koyarak savaşı güzel ahlâkla birleştirdi. İnsanlar İslam’dan önce savaş kuralları ve ahlâkını bilmiyorlardı. Bildikleri ve yaptıkları İslam’a uygun değildi.

İncelediğimiz konunun önemi, cihadın gerçek anlamını tahrif eden bazı terör örgütleri sebepleriyle İslam dininin karşılaştığı acımasız saldırılardan sonra daha çok açığa çıkmıştır. Örneğin bazı örgütler haksız yere insanları ölü ya da diri başlarını ve bazı organlarını keserek ve bunu yayınlayarak cihadı çirkinleştirme eğiliminde bulunmaktadır. Bu şekilde sergilenen görüntüler, cihadın İslam’daki şeklini değiştirmekte ve ahlâk kurallarını çiğnemektedir. Böylece insanların bu hanif dinden uzaklaşmalarına sebep olmaktadır. Bu sebeple savaşta düşmana karşı yapılacak muamelelerin ele alınıp açıklanması İslam’ın hakikatini ve rahmetini gösterebilmek için günümüzde ayrı bir önem kazanmıştır.

Bizim yaptığımız bu çalışma, savaş sırasında düşmana karşı yapılan eylemleri ittifak edilenler ve ihtilaf edilenler olarak tasnif etmesi, fıkıh geleneğindeki mevcut icthadlar aktarmanın yanında çağımızdaki fakihlerin görüşlerini de tesbit etmesi bakımından faydalı olmasını beklemekteyiz.

ÇALIŞMANIN AMACI

Naslardan ve müctehid imamların icthadlarından istifade ederek ortaya koymaya çalıştığımız bu konuda hedefimiz; İslam’ı intikam ve kan dökme dini gibi gösterip karalama çalışmalarına⁷ ilmi veriler ışığı altında cevaplar vermek, kamuoyunda İslam’ın terörist dini olarak biliniş olumsuz düşünceler beslenmesinin önüne geçmek

⁶ Ebu Şuhba, Muhammed b. Muhammed b. Suylim, *Esiretü’n-Nebeviyye*, Dimeşk, Daru’l-Kalem Yayınları, 8. Baskı, 2006, c.1, s.93.

⁷ Avrupa medyasına yansıyan İslâm ve Müslüman imajı için bkz. Keneş, Bülent, *Batı Medyasında İslam İmajı*, İz Yayıncılık, İstanbul 1998.

ve düşmanlarla karşılaştığında Müslümanların belli kurallar ile sınırlandırıldığını göstermektedir.

Yukardaki amaçlar ile beraber; İslam'ın rahmet dini olup savaşta bile olsa ahlâkî ilkeler barındırdığını, insanların canlarını koruyan ve kanlarının dökülmesinden esirgeyen bir din olduğunu göstermeyi de hedeflemekteyiz. Hz. Peygamber'in savaşlarına baktığımızda cihadı masum insanlara karşı değil, zorbalara ve haddi aşanlara karşı yaptığını görmekteyiz. Bunun gibi İslam tarih ve medeniyetinde de cihad hareketlerinin maddî hırs ve kan dökmek için değil, ulvî hedefler doğrultusunda yapıldığı görülmektedir.

ARAŞTIRMA METODU

Bu araştırmada mütekaddim ve müteahhir fukahânın cihad ile ilgili görüşlerine bakıp konu hakkında ortaya koydukları yaklaşımlardan istifade edilmiştir. İhtilafî meselelerde tüm mezhep ashâbının delillerini getirip tercih edilen görüşü elde etmek için bu görüşlerin tartışılması yöntemine başvurulmuştur. Tercih gerektirecek bir delil bulunmadığında ise bu zamanda ümmetin maslahatına en uygun olanın seçilmesi yoluna başvurulmuştur.

ARAŞTIRMANIN TEMEL KAYNAKLARI

Araştırmamızı yaparken mütekaddim ve müteahhir İslam hukukçularına ait cihad ile ilgili genel ve hususi klasik ve muasır kaynaklara müracaat ettik. Konuyu tamamlamada dayanak kabul ettiğimiz kaynakların başlıcaları şunlardır:

1. *Şerhu's-Siyeri'l-Kebir*: Muhammed b. Ahmed b. Ebi Sehl es-Serahsi, Serahs'lı bir Hanefî fakihidir. (v. 490 h.). Bu eser İmam Muhammed b. el-Hasan eş-Şeybani'nin *Siyerü'l-Kebir* kitabının şerhidir. Bu kitapta cihad, cihadın fazileti ve hükmü ile ilgili meseleler aynı şekilde esir, fey ve ehli zimmet ile alakalı meselelere yer vermiştir. Bu kitap iki ciltten oluşmaktadır. Serahsi bu kitabı talebelerine yazdırmıştır. Bu

kitapta bazı delilleri açıklamış, bazı dallarını ayırmıştır ve hadislerin tahririni yapmıştır. Ayrıca her cüzün sonuna fıkıh bablarına göre bir fihrist de eklemiştir.

2. *el-Ümm*: Ebu Abdullah Muhammed b. İdris eş-Şafii el-Kureşi (v. 204 h.). Dört mezhep imamlarından üçüncüsüdür. İslam hukukunda şafii mezhebinin sahibidir. Ayrıca usul ilminin de kurucusudur. *el-Ümm* kitabı kendisinin son yazdığı fıkıh kitaplarından. Hayatının sonlarında Mısır'da yazmıştır. Bu kitap, mezhebinin temelini oluşturan kavli kadim diye bilinen sözünü temsil etmektedir. Söz konusu kitap, usul, furu', lügat, tefsir ve hadis dallarını kapsayan büyük bir çalışmadır. Ayrıca birçok hadis, asar ve selefi salihin fikhını da içerisinde barındırmaktadır.

3. *Bidayetu'l-Müçtehit ve Nihayetu'l-Muktesid*: Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Rüşd (v. 595 h.). Maliki mezhebi fikhı üzerine eğitim almıştır. Bu kitabı, ulemanın her meselede ihtilaf sebeplerinin beyanını kapsayan kitapların en iyilerindedir.

4. *el-Muğni*: Muvaffiku'd-din Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Kudame b. makdem. Hanbeli mezhebi imamlarındandır. (v.620 h.) Bu, en büyük kitaplarından. Bu kitap fikh-ı mukarinde itibar gören bir çalışmadır. İbni kudame sadece şerh yapmakla yetinmemiş fikhi meselelere deliller getirip, diğer mezhep görüşlerini de açıklamıştır.

5. *el-Cihadu ve'l-Kitalu fi's-Siyaseti's-Şeri'yye*: Muhammed Hayr Heykel 1941 Dımeşk (Şam) doğumludur. Bu kitap, doktora tamamlamak için 1992'de Beyrut Külliyyet-ü İmam-ı Evzaî' li'd-diraseti'l-islamiyye'de takdim edilen bir tezdır. Bu, iki ciltten oluşan cihad konusunu anlatan, müslüman fukahanın görüşlerini ve ihtilaflarını içeren değerli bir kitaptır. Ayrıca günümüzde cihad denebilecek şeyler ve insanların çoğunu ilgilendiren önemli konuları da anlatmaktadır.

6. *Âsâru'l-Harb fi'l-Fıkhı'l-İslami*: Vehbe b. Mustafa ez-Zuhayli (v. 2015) Çağımızdaki Suriye'de ehli sünnet ulemalarının en önemli isimlerindedir. Kitabında, İslam'da savaş, barış, uluslararası kanunlar ve harbin sonucunda terettüb eden esir, yaralılar, cesetler vb. meselelerle ilgili konuları işlemektedir. Ayrıca mallar ile ilgili konuları ve savaşın uluslararası siyaset alakalarına etkisini de ele almıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAM'DA CİHAD KAVRAMI

1. Cihadın Tanımı

Cihad lügatte: وسع (gayret göstermek, çabalamak) manasında “جهد” dan alınmıştır. Mesela (هذا جهدي) bu benim gayretimdir, denir. (اجهد جهديك) yani bütün gayretini sarf et.⁸ Cihad, hedefe ulaşmak için söz, fiil gibi gayret gösterme anlamında kullanılmaktadır. (جاهد في دراستك) dersinde başarılı ve muvaffak olmak için bütün gayretini sarf et, denir. Aynı şekilde (جاهد فلان جهدا كبيرا حتى حصل على الوظيفة) istediğin işi elde etmek için tüm gayret ve gücünü sarf et denir.

İstilahta cihadın geniş ve dar mana olmak üzere iki anlamı vardır. Geniş anlamda cihad; Allah'ın rızasını kazanmak, onun dinini yüceltme ve yardım için bütün gayretini sarf etmektir.⁹ Bu şekliyle cihad, toplum ve fert hayatını toplumsal, fikir, siyasi ve ekonomik gibi her yönüyle kapsayan bir mana alır. Buradaki düşmanla çatışma ise nefis, şeytan, münafıklar, kâfirler vb. birçok düşmanı kapsar. Buna göre cihad, kalp, nefis, mal, dil hatta zamanımızda olduğu gibi kalemle de olur. Her Müslüman istediği hedefin gerçekleşmesi yolunda gücü yettiği kadar gayret eder.¹⁰

Cihad kavramının geniş anlamda kullanıldığı naslar bulunmaktadır. Örnek olarak “*Öyle ise, kafirlere itaat etme, onlara karşı bu Kr'an'la büyük bir mücadele ver.*”

¹¹buyrulmuştur. Yani Allah (cc) peygamberine risaleti tebliğ etmede gevşeklik

⁸ Ezheri, Muhammed b. Ahmet, *Tehzibu'l-Luğat*, Beyrut, Daru İhya-i Turasi'l-Arabi, 1.Baskı, 2001, c.6, s.26.

⁹ Ebu Yakub el-Merzevi, İshak b. Yakub b. Bhram, *Mesayil-u el-İmam Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Rahavh*, Medine-i Münevvere, İslam Üniversitesi Yayınları, 2.Baskı, 2002, c.8, s.3837.

¹⁰ Ruheybani, Mustafa b. Saad, *Metelib Uli'n-Nuha*, Dimeşk, el-Mektebu'l İslami Yayınları, 2. Baskı, 1994, c. 2, s. 501.

¹¹ Furkan, 25/52.

göstermeden bütün gayretini sarf etmesini ve davet edip hüccet ve burhanlarla açıklamasını emretmiştir. Nitekim en büyük hüccet ve burhan Kur'an-ı Kerim'dir.¹²

İslâm cihanşümül bir din olduğu için mensuplarına güçleri ölçüsünde İslâm'ın tebliğine hizmet etmeyi sorumluluk olarak yükler.¹³ Bu manasıyla cihad hem ekonomik mücadeleyi, hem kültürler arası mücadeleyi, hem de silahla yapılan mücadeleyi kapsayan bir kavram olmaktadır.¹⁴

İbn Mesud'dan rivayetle Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "*Benden önce Allâh'ın gönderdiği her peygamberin mutlaka ümmetinden havâripleri ve arkadaşları olmuştur. Bunlar onun sünnetiyle amel ederler, emirlerini de yerine getirirlerdi. Sonra, bu peygamberlerin ardından öylesi kötü kimseler zuhûr etti ki, yapmadıklarını söyleyip, kendilerine emredilmeyeni de yaptılar. Kim onlarla eliyle mücâhede (cihad) ederse mü'mindir. Kim onlarla diliyle mücâhede ederse o da mü'mindir. Kim de onlarla kalbiyle mücâhede ederse o da mü'mindir. Bunun gerisinde artık hardal tanesi kadar iman yoktur.*"¹⁵ Burada Resulullah (s.a.v.) kalp ile mücadeleyi de cihad olarak isimlendirmiştir.¹⁶

Abdullah b. Amr'dan: "*Bir adam Resulullah'a gelerek cihad hakkında izin istedi. Resûlullah (s.a.v.) ona sordu: "Annen baban hayattalar mı?" O da: "Evet" diye cevap verdi. Resûlullah (s.a.v.): "Öyle ise onlar için cihad et (onların hizmetinde bulun)" buyurdu.*"¹⁷

Muhakkak ki Resûlullah (s.a.v.) ana-babanın fâidesine hareket etmeyi, onların ihtiyaçlarını gidermeyi, onlara güzel davranmayı ve lütufla muamele etmeyi, onlara karşı güzel konuşmayı, onlara itaat etmeyi ve ana-baba hayatta olduğu müddetçe kendilerine bu minvâl üzere iyi davranmaya devam etmeyi nefsin çabası ve gayreti olarak adlandırmış ve bunu "*cihad*" olarak isimlendirmiştir.¹⁸

¹² Taberi, Muhammed b. Cerir b. Yezid b. Kesir, *Cami'ul-Beyan fi Te'v'li'l-Kuran*, Beyrut, Risâle Kurumu Yayınları, 1. Baskı, 2000, c. 19, s. 281.

¹³ Khadduri, Majid, *İslâm Hukukunda Savaş ve Barış*, İstanbul, Yöneliş Yayınları, 1999m, s.72.

¹⁴ Topaloğlu, Bekir, "Cihad", *DİA*, VII, 534.

¹⁵ Müslim, Müslim b. el-Haccac, *Sahihi Müslim*, İman, Beyrut, Daru İhyai Turas Arabi, c.1, s.69: 50.

¹⁶ Herevi, Ali b. Muhamed, *Merkatu-l Mefatih Şerhu Mişkati-l Mesabih*, Beyrut, Daru'l Fikir, 2. Baskı, 2002, c.1, s.241.

¹⁷ Buhari, Cihad ve's-Siyer, c.4, s.59: 3004.

¹⁸ Sanani, Muhammed b. İsmail b. Salah, *Subulu's-Selam*, Kahire, Daru'l-Hadis Yayinevi, 2007, c.2, s.461.

Sünnette bazen salih ameller de cihad konumunda zikredilmiştir. Resulullah'ın şu hadisinde olduğu gibi: “*Dul ve miskinlere yardım için uğraşmak, Allah (cc) yolunda cihad gibidir.*”¹⁹

Şüphesiz ki, İslam düşmanlarına karşı cihad etmek husûsunda kardeşlerine katılmaya gücü yetmeyen kimseler belki de, bu büyük amelin sevabının elde edilmesinde bir nasipleri olmadığını düşünerek üzüntü ve elem hissedebilirler. Ama Resûlullah (s.a.v.), bu üzüntüyü hisseden kimseler için, cihadın diğer kapılarını açmıştır. Kişi, savaş meydanında herhangi bir adım atmamış olsa bile, kendisi ile karşı karşıya gelmekten korkan herhangi bir düşman ile karşılaşmasa bile, bu kapılar vasıtası ile mücahitlerin sevâbına nâil olur. Eşi olmayan *-dul-* bir kadına hakkıyla kol kanat germek, aynı şekilde günlük azığı olmayan yoksullara yardım etmek, onların sorunlarına kulak vermek ve ihtiyaçlarını gidermek, cihad kapıları arasında yer almaktadır. Şüphesiz ki bu amellerin sevabı, savaş meydanındaki mücahitlerin ecrine eşittir.²⁰

Başka bir hadiste de Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuş: “*Gerçek mücahit, nefsiyle cihad edendir.*”²¹

İşte bu, nefis ve hevâya karşı cihad etmektir. O, cihad türlerinin en büyüklerindedir. Nasıl ki kafirlerle savaşmak sabır gerektiriyorsa, bu cihad da aynı şekilde sabır gerektirmektedir. Nefsine karşı cihad etmeye sabreden kimse, Allah'ın emrettiği fiilleri yerine getirmeli, Allah'ın yasakladığı fiilleri terk etmeli, tüm hareket ve durumlarında nefsinin hesaba çekmeli, kışkırtıcı unsurlarla yüzleşme ve hevâya karşı zafer kazanma noktasında kendisine yardım etmelidir. İşte böyle bir kimse için zafer hâsıl olur ve o kimse nefsinin mâlik/sahip olur, nefsinin iplerini elinde tutan azîz/güçlü bir kişiye dönüşür. Nefsine karşı mücadele etme husûsunda sızlanıp duran ve buna sabretmeyen kimse ise mağlup olur, kahr-u perîşan olur, mahkûm olur; şeytanının ve hevâsının ellerine esir düşmüş zelîl/hakîr bir kula dönüşür.²²

¹⁹ Müslim, Zühd ve'r-Rekaik, c.4, s.2286: 2982.

²⁰ İbni Battâl, Ali b. Halef b. Abdülmelik, *Şerhu Sahîh'il-Buhâri liİbni Battâl*, Riyad, Rüşd Basım Yayinevi, 2. Baskı, 2003, c. 9, s.218.

²¹ Tirmizi, Muhammed b. İsa, *Sünenü't-Tirmizi*, Cihad, Beyrut, Daru'l-Ğarbi'l-İslami, 1998, c.3, s.217: 1621.

²² Selami, Zeynuddin Abdurrahman b. Ahmed b. Receb, *Cami'ul-Ulüm ve'l-Hikem fi Şerhi Hamsine Hadisen min Cevami'il-Kelim*, Beyrut, Risâle Kurumu, 7. Baskı, 2001, c.2, s. 584.

İşte kapsamlı genel mânâsı ile cihad budur. Cihadın türleri, gördüğümüz gibi pek çok ve çeşitlidir.

Cihad kelimesi çoğunlukla dar anlamında savaş için kullanılır. İslam hukukçularının kitaplarında cihad başlığı altında açtıkları konular, kâfirlerle yapılan savaş manasındadır, yoksa nefis ile cihad değildir. Fukaha cihadın özel anlamını şu şekilde tarif etmişlerdir: “Allah’ın dinini yüceltmek için inatçı ve muharip kâfirlerle savaşmakta gayret sarf etmektir”.²³

2. Cihad ile İlgili Kavramlar

2.1. Harp/Savaş:

“Harb” sözcüğünün çoğulu, “hurûb” şeklinde gelmekte olup bu sözcük, “h-r-b” kökünden türemiştir. “H-r-b” kökü, “soymak, gasbetmek, zorla almak” mânâlarına gelmektedir. Örneğin Arapça’da “malı harb oldu” diye ifade vardır. Bu ifadenin anlamı, “malı soyuldu, gasp edildi” şeklindedir. “Harpçi adam” ifadesinin mânâsı da, “savaş durumuna âşina olup, savaşa direkt olarak dalan cesur kimse” şeklindedir. “Adamın harîbesi” ifadesinin anlamı ise, “o adamın maîşetini temin ettiği, eğer çalınırsa/soyulursa o kişinin artık ayakta duramayacağı derecede önemli malı” anlamına gelmektedir. Yine “harpçi aslan” diye bir ifade daha vardır ki bunun da anlamı, “sanki bir şeyi alınmış, yani gasp edilmiş gibi şiddetle öfkelenen aslan”²⁴ şeklindedir.

“Harp” sözcüğünün lügat mânâsı, “İki grup arasında cereyan eden bir çarpışmadır.” Öyle ki bu mücadele, savaşan taraflardan birini, diğerinin sahip olduğu malları zorla almaya ve onlara egemen olmaya sevk etmektedir.²⁵

“Harp” kelimesi, Kur’an-ı Kerim’in pek çok ayetinde de çeşitli mânâlar üzere gelmiştir. Örneğin Allahu teâlâ, Yahudilerin savaş ateşini tutuşturmak için

²³ İbni Hacer el-Askalani, Ahmet b. Ali b. Muhammed, *Fethu’l-Bari*, Beyrut, Daru’l-Marife, 1379, c.2, s.6.

²⁴ Kezvini, Ahmed b. Faris, *Mekaayisu’l-Lugah*, Beyrut, Daru’l-Fikir,1979, c.2, s.48.

²⁵ Mecmeu’l-Lugati’l-Arabiyye, *el-Mu’camu’l-Vasit*, Beyrut, Daru’d-Da’ve, c.1, s.164.

gösterdikleri tekrarlanan/süregelen çabayı beyan ederken, “harp” kelimesini zikretmiştir: (*Her ne zaman harp/savaş için bir ateş yaksalar, Allah onu söndürmüştür*).²⁶

Yukarıdaki âyet-i kerîmede “harp” sözcüğü, savaş anlamında gelmiştir. Burada savaş, yakılan ateş’e benzetilmiştir. Yahudiler her ne zaman şer/kötü bir fiil işleseler, güçlerini bir araya getirip kendilerini Resûl'e karşı muharebe etmeye hazırlasalar, Allahu teâlâ onların yaktığı ateşi söndürüyor, onları kahr-u perîşan ediyor, onların gücünü zayıflatıyor ve tuzaklarını kendi başlarına geçiriyordu.²⁷

Allah'ın (c.c) “*Bundan dolayı onları harpte yakalarsan, kendilerinden sonrakilere de gözdağı olacak şekilde ağır bir cezaya çarptır...*”²⁸ şeklindeki kavli de böyledir ve şu şekilde anlayabiliriz: “Şüphesiz ki Sen, ey Allah'ın Resûlü! Şayet ahdi bozan bu kimselere karşı zafer kazanırsan ve harpte/savaşta onları yakalarsan, onları diğerleri için bir ibret kıl, onların birliğini dağıt, onlara karşı şiddet ve sertlik ile muamele et. Böylece onların arkasında olanlar sizden korksun ve uzak dursunlar. Onlar ne zaman sizleri görseler, kendilerine korku isabet etsin de bir daha asla sizinle savaşmaya ve bunu denemeye kalkışmasınlar.”²⁹

“Harp” sözcüğü, “Allah'ın yasasına muhalefet etmek ve Yeryüzünde fesat/bozgunculuk çıkarmak” anlamına da gelmektedir. Allahu Teâlânın “*Allah'a ve Resûlüne karşı harp edenlerin ve yeryüzünde fesat çıkarmaya kalkışanların cezası ancak öldürülmeleri, yahut asılmaları veya ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi, yahut o yerden sürülmeleridir...*”³⁰ şeklindeki âyeti, buna misal teşkil etmektedir.

Allahu Teâlâ bu âyet-i kerîmede, Allah ve Resûlü'nün hükmüne karşı isyan edenlerin, öldürme, yağmalama ve imanı bırakıp küfre düşme gibi çirkin fiiller işlemek sûreti ile yeryüzünde fesat çıkarmaya gayret edenlerin cezasını beyan

²⁶ Mâide, 5/64.

²⁷ Kurtubi, Ebu Abdullah Şemseddin, *el-Camiu li'ahkami'l-Kur'an*, Kahire, Daru'l-Kütübü'l-Misriyye Yayınları, 1964, c.6, s.240.

²⁸ Enfâl, 8/57.

²⁹ Şaravi, Muhammed Mütevelli, *Tefsiru's-Şaravi*, Mısır, Ahbaru li-Yom Basımevi, 1997, c.8, s.4768.

³⁰ Mâide, 5/34.

etmektedir.³¹

“Harp” sözcüğü çeşitli mânâlara gelmekle birlikte en çok, “savaş” anlamında kullanılmaktadır. Bu kelime, “kavga etmek” ve “ancak silah gücüne başvurmak ve diğerinin mülküne egemen olarak sûretiyle sonuca bağlanabilen çekişme/kapışma” anlamını da ihtiva ettiği için, eski fıkıhçılar, bu sözcüğün “savaş” anlamında kullanılmasına itiraz etmemişlerdir. Onlar bu sözcüğü, “savaş” anlamına gelen lügat mânâsı doğrultusunda ele almışlardır. “Harp” sözcüğünü, “bir kabîlenin başka bir kabîleye karşı, veya bir devletin başka bir devlete karşı, veya bir kabîle topluluğunun başka bir kabîle topluluğuna karşı, ya da bir devletler koalisyonunun başka bir devletler koalisyonuna karşı savaşması şeklinde vukû bulan, 'iki taife iki grup arasındaki savaş’” şeklinde anlayan sonraki fıkıhçılar nezdinde, bu “harp” sözcüğünün ıstılâhi bir mânâsına rastlamamaktayız.³²

2.1.1. Cihad ve Harp/Savaş Kavramlarının Karşılaştırılması

Muhakkak ki biz, “cihad” ve “harp/savaş” kavramlarını karşılaştırdığımız zaman görmekteyiz ki bu iki kavram, özellikle de gaye, hedef ve araç bakımından olmak üzere, çok çeşitli açılardan farklılık arz etmektedir. Örneğin harp/savaş, insanlık dışı ve ahlak dışı olabilir; hiç bir kayıt veya şart onun tahrip/yıkım gücünü azaltmayabilir; kanunlar ve nizamnâmeler harbi/savaşı kontrol altına alamayabilir. Bu tür savaşlar eski olsun yeni olsun tüm çağlarda görülegelmiştir. Savaşın hedefi genelde, diğerlerine egemen olmak, onları kahr-u perîşan etmek, onların servetlerine el koymak, mağlup olan milletleri galip gelenlerin menfaati uğruna sömürmek ve mağlup olanların haklarını gasp etmek şeklindedir.³³ Bu da şu anlama gelmektedir ki “harp/savaş”, haklı da olabilir, bâtil da olabilir; aynı şekilde âdil de olabilir, zalim de olabilir. Yine “harp/savaş” meşrû da olabilir, gayr-ı meşrû da olabilir.

İnsanlık tarihinin şahit olduğu savaşların çoğu buna delâlet etmektedir. Bu zikredilen

³¹ Kurtubî, *el-Câmi'u liAhkâmi'l-Kur'an*, c.6, s.149; Nuhbetun min Esâtizeti't-Tefsîr, *et-Tefsîru'l-Müeyesser*, el-Memleketu'l- Arabiyyetu's-Suudiyye: Mecmeu Melik Fehd Yayınevi, 2.Baskı, 2009, c.1, s.113;

Razî, Muhamed b. Omer b. Hasan, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, Beyrut, Daru İhya-i't-Turasi'l-Arabi, 1999, c.11, s.344.

³² Gamig, Dav'i Miftâh, *Nazariyyetu'l-Harb fi'l-İslâm ve Eseruhâ fi'l-Kaanûni'd-Duvelî*, Cemiyetu d-Dave el-İslamiye el-Alemiye Yayınları, s.46 ; Sabık, Seyyid, *Fikhu's-Sünne*, Beyrut, Daru'l-Kitabi'l-Arabi,1997, c.2, s.618.

³³ Kardavi, Yusuf, *Fikhu'l-Cihad*, Kahire ,Vehbe Kitabevi, 2009, c.1, s. 57.

savaşlar, siyasi veya ekonomik sebeplerle veya diğerlerine egemen olmak gayesi ile çıkmış olup, telafisi mümkün olmayan insanî ve maddî kayıplara yol açmıştır. Örneğin Moğollar, milyonlarca insanın ölümüne yol açan savaşlara girişmişler; yıkıp tahrîp etmişler; öldürmeye, yağmalamaya ve yakmaya doymamışlar; hiç bir kaideye veya ahlâki değere riayet etmemişlerdir. Onlar bunların tümünü, bir imparatorluk kurmak uğruna yapmışlar ve işin sonunda bu isteklerine kavuşmuşlardır. ³⁴

“Cihad” ise, ancak kasdı/hedefi Allah rızası ve O'nun kelimesini yüceltmek olduğu zaman kabul edilir. Cihad daima, haklı, âdil ve meşrûdur. Cihad ancak, İslam ümmetini, bu ümmetin güvenlik ve selâmetini korumak; adalet, eşitlik, 'insan onuru, güvenliği ve özgürlüğü'nü gerçekleştirmek gibi yüce değerleri kalıcı ve kararlı kılmak için, Müslümanların zaruret hâlinde sevk edildiği bir adım mesâbesindedir. Nitekim Allah Resûlü (s.a.v.)'in Bedir, Uhud, Ahzab vesâiredeki cihâdı böyledir. ³⁵

2.2. Kıtâl/Savaşmak:

“Kıtâl” kelimesi, “kâtele/savaştı” şeklindeki rubâi fiilin masdarıdır. “Kâtele/Savaştı” fiili, “fâ'ale” vezni üzeredir. “[Câdele]/[Mücadele etti]”, “şâreke/katıldı”, “[hâsame]/[hasım oldu]” gibi fiiller de bu vezin üzeredir. Bu fiil içerisinde geçen “elif” harfi, “zâid harf” değildir. Çünkü “elif” harfi olmazsa “kıtâl/savaşmak” sözcüğü, “katl/öldürmek/katletmek” sözcüğüne dönüşmektedir. “Kıtâl” ve “katl” farklı farklı kelimelerdir. “Katil” sözcüğünün çoğulu ise “katele” şeklinde gelmektedir. “Katil” sözcüğü “k-t-l” kökünden gelmekte olup anlamı, “öldüren kimse” şeklindedir. “Mukâtil/Savaşçı” sözcüğünün çoğulu, “mukâtilûn” şeklindedir. “Mukâtil” sözcüğü, “kâtele/savaştı” fiilinden gelmekte olup, “savaşçı”, “harp eden”, “müdâfa eden” gibi anlamlara gelmektedir. ³⁶

“Katl/Öldürmek” ve “Kıtâl/Savaşmak” kavramları arasında fark vardır. Kendisi ile savaşılması caiz olan herkesin katledilmesi caiz değildir. Bunun için biz, birbirleri ile savaşan iki topluluktan birine karşı, -her ne kadar o topluluk mü'min olsa ve katli

³⁴ İbni İberî, Yuhanna b. Harun b. Toma al-Maltî, *Târîhu Muhtasarid-Duvel*, Beyrut, Şark Yayınevi, 3. Baskı, 1992 m, c.1, s.279.

³⁵ Zuhayli, Vehbe, *Asaru'l-Harbi fi'l-Fıkhi'l-İslami*, Dimeşk, Fikir Yayınevi, 4. Baskı, 1992, s.59.

³⁶ Mecmeu'l-Lugati'l-Arabiyeye, el-Mu'camu'l-Vasit, c.2, s. 715.

helâl olmasa bile-, kendisi Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşırız. “*Katl/Öldürmek*”, zaruri olarak “*herkesle savaşmak*” anlamına gelmemektedir. Böylece açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır ki “*kıtâl/savaşmak*” kavramı ile “*katl/öldürmek*” kavramı arasında fark vardır. Şüphesiz ki “*kıtâl/savaşmak*” için verilen cevaz, “*katl/öldürmek*” için verilen cevazdan daha geniştir. Çünkü “*katl/öldürmek*”, ancak muayyen şeylerde, özel hâl ve şartlarda olabilir.³⁷

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “*Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer dönerse aralarını adaletle düzeltin ve (her işte) adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah, âdil davrananları sever*”.³⁸

Allahu Teâlâ bu âyet-i kerîmede, şayet mü'minlerden iki tâife arasında herhangi bir nedenden ötürü bir savaş vukû bulursa, yapmamız gereken ilk şeyin, her iki tarafı da, lehlerine de aleyhlerine de olsa Allah'ın hükmü yanında durmaya ve o hükmün içeriğine razı olmaya davet etmemiz olduğunu beyan etmiştir. İşte bu, “*ıslah*”tır. Şayet o taraflardan biri bu davete icabet etmeyip direnir, haddini aşar, Allah'ın hükmüne razı olmaz ve o hükmü reddederse; diğer taraf ise bu davete icabet eder ise; haddini aşıp da davete icabeti reddeden gruba karşı, onlar Allah'ın hükmüne dönünceye ve O'na itaat ederek boyun eğinceye kadar savaşmamız gerekir. Eğer o asi grup, savaşın akabinde, Allah'ın hükmüne razı olmayı kabul ederse; o hâlde yapmamız gereken: başka bir vakitte böyle bir savaşın tekrarlanmaması için o iki tâife arasında adaleti tesis etmektir.³⁹

Burada gözlemlemekteyiz ki, kıtâlin/savaşın hedefi, şayet içimizden bir tâife/grup azgınlık yapar ve yoldan çıkarsa, o tâifeyi/grubu hakîkate ve doğru yola döndürmektir. Yoksa kıtâlin/savaşın hedefi asla, o grubu yok etmek ve kökünü kazımak değildir.

“*Kıtâl/Savaşmak*” kelimesi ve türevleri, Kur'ân-ı Kerîm'in 71 yerinde geçmektedir.

³⁷Useymî, Muhammed b. Salih, *eş-Şerhu'l Mumtî' ala Zadi'l-Müstakni*, el-Memleketu'l- Arabiyyetu's-Suudiyye, İbni Cevzi Yayinevi, 1.Baskı, 2007, c.2,s.48.

³⁸Hucurât, 49/9.

³⁹Meragi, Ahme b. Mustafa, *Tefsiru'l-Meraği*, Mısır, Mustafa el-Babi el-Halebi Kitabevi, 1.Baskı, 1946, c.26,s.131.

“*Kıtâl*”, şiddet ve silah taşıma içeren bir biçimde iki tarafın çarpışması, vuruşmasıdır. Bu çatışma bir birey ile diğer bir birey arasında da olabilir veya bir toplulukla diğer bir topluluk arasında da olabilir.⁴⁰ Fıkıhçılar, “*kıtâl*” lafzını kullanırken, onun “savaşmak” ve “muharebe etmek” anlamına gelen lügat mânâsı dışına çıkmamışlardır.⁴¹

2.2.1. Cihad ve *Kıtâl*/Savaşma Kavramlarının Karşılaştırılması:

Pek çok kişi, “*kıtâl*/savaşma” ve “*cihad*” kavramlarını birbiri ile karıştırmaktadır. Şöyle ki onlar, “*cihad*” kelimesi zikredildiği zaman, bu kelime ile “*kıtâl*/savaşma” kavramının kastedildiğini zannetmektedirler. Halbuki “*cihad*”, “*kıtâl*”den daha geniş ve daha kapsamlıdır. “*Kıtâl*”, can ile veya mal ile ya da söz vesâire ile çaba sarfetmeyi içeren *cihâd*’ın şekillerinden biridir. “*Kıtâl*”, *cihâd*’ın türlerinden biridir. İşin aslında, *cihâd*’ın pek çok türünde, şiddet ve silahlı çatışma yoktur. Fiziksel bir biçimde kavga etmek yoktur. Taş atmak veya kılıç sallamak yoktur. “*Kıtâl*/Savaşma” ise, ancak birbiri ile savaşan iki taraf arasında, çözüm ve uzlaşmaya varma noktasında diğer araçların faydasız kaldığı herhangi bir çekişme/anlaşmazlık sebebi ile vukû bulur.⁴²

Şüphesiz ki “*cihad*” kelimesi, mânâ açısından “*kıtâl*/savaşma” kelimesinden daha geniştir. Fıkıhî örfte/gelenekte, “*cihad* kelimesi *kıtâl* anlamına gelmektedir” şeklinde bir anlayış karar kılmış ve terim bu cihet doğrultusunda kurulmuştur. Aslında bu anlayışın bir zararı yoktur ama biz, imkânlar elverdiği ölçüde ve yukarıdaki açıklamalar ışığında şunu diyebiliriz: “Her '*kıtâl*/savaş', eğer meşrû niyeti tam olarak sağlıyorsa/içeriyorsa artık o, '*cihad*' olur. Ama her '*cihad*', '*kıtâl*' olmayabilir.”⁴³

Bu tabî ki, *cihâd*’ın genel mânâsına baktığımız zaman çıkardığımız bir sonuçtur. Ama eğer *cihâd*’ın özel ve daha dar kapsamlı mânâsına bakacak olursa şöyle diyebiliriz: “Şüphesiz ki her '*cihad*', '*kıtâl*'dir; Ama her '*kıtâl*', '*cihad*' değildir.”⁴⁴

40 Şahrur, Muhammed, *Tecfifu Menâbi'il-İrhâb*, Dimeşk, Ahâli Basın Yayınevi, 1. Baskı, 2008, s. 91.

41 Vakıflar ve İslami İşler Bakanlığı, *el-Mevsûatu'l-Fıkhiyyeti'l-Kuveytiyye*, Mısır, Daru'l s-Sefoa Basımevi, c.32, s.314.

42 Şahrur, *Tecfifu Menabi'il-İrhâb*, s. 93.

43 Kardavi, *Fıkhu'l-Cihad*, c.1, s.56.

44 Özdemir, Ahmet, *İslâm Hukukunda Uluslararası Kamu Düzeni ve Savaş Hukuku*, Ankara, Murat Kitabevi,

“Kıtâl/Savaşma” ancak ve ancak, eğer Allah yolunda yapılırsa meşrû olur ki bu da mü'minlerin kıtâlidir/savaştır. Kur'ân-ı Kerîm, Allah Teâlânın şu kavli ile bu husûsa işaret buyurmaktadır: “*İman edenler, Allah yolunda savaşırlar. İnkâr edenler de tağütun yolunda savaşırlar..*”⁴⁵

Yani, şüphesiz ki meşrû kıtâl/savaş, Allah ve Resûlünü tasdik edenler tarafından, Allah'ın vaadine kesinkes iman edenler tarafından icrâ olunan kıtâldir/savaştır. Allah'a itaat etmek, onun hükümlerini tatbik etmek ve dînini yaymak için kıtâl onlara meşrû kılınmıştır.⁴⁶

3. Cihadın Meşruyeti

Cihadın önceki ümmetler için de teşrî kılındığına değinmiştik. Nitekim Hz. Musa Beni İsrail'in karşısına savaşarak çıkıp cihad etmiştir. Allah (cc) şöyle buyurmaktadır: “*Ey halkım! Allah'ın size vaat ettiği kutsal topraklara girin, ama (inancınızdan) vazgeçmeyin, yoksa kaybedenlerden olursunuz!*”⁴⁷

Allah Teâlâ, Musa (a.s.)'ın, İsrailoğullarını cihada ve mukaddes yani temiz beldeye girmeye teşvik ettiğini bize haber vermektedir. O toprak, ataları Yakub (a.s.) zamanında kendilerine ait olan Beyt-i Makdis'tir. Sonrasında ise orayı, güç kuvvet sahibi zorba bir kavim istilâ etmiştir. Musa (a.s.)'ın kavmi o toprağın sınırlarına yaklaştığında, Musa (a.s.) onlara, oraya girmelerini, düşmanları ile savaşmalarını emretmiş; onları zafer ile müjdelemiştir. Ama onlar, korkaklık etmiş, isyan etmiş, kendi zafiyetlerini ve o belde halkının kuvvetini bahane ederek Mısır'a dönmeye kalkışmış ve Musa (a.s.)'a şöyle demişlerdir: “Bu zorbalarda olduğu müddetçe biz o toprağa girmeyeceğiz.” Onlar, zillete ve esarete razı olmuş bir kavimdi. Bununla da kalmadılar ve Musa (a.s.)'a şunu dahî söylediler: “Sen ve Rabbin gidin ve savaşın!” Bunun üzerine Allah onları, 40 (kırk) yıl boyunca 'çölde kaybolma; hedefe nasıl yöneceklerini bilmeden şaşkın şaşkın mütemadiyen oradan oraya

2017, s. 114.

⁴⁵ Nisâ, 4/76.

⁴⁶ Taberi, *Cami'ul-Beyan fi Te'vili'l-Kur'an*, c.8, s.546.

⁴⁷ Maide, 5/21.

yürüme' cezası ile cezalandırdı. Bu, Allahu teâlânın emrini hafife almaları nedeni ile onlara verilen bir ceza idi.⁴⁸

Aynı şekilde Hz. Musa'dan sonra da İsrailoğullarında cihad meşru idi. Nitekim Allah(cc) şöyle buyurmuştur: *"Musa'dan sonra İsrailoğullarının önde gelenlerini görmedin mi? Hani nebilerinden birine: "Bize bir melik gönder de Allah yolunda savaşalım" demişlerdi. O: "Ya üzerinize savaş yazıldığı halde savaşmayacak olursanız?" demişti. "Bize ne oluyor ki Allah yolunda savaşmayalım? Ki biz yurdumuzdan çıkarıldık ve çocuklarımızdan (uzaklaştırıldık)" demişlerdi. Ama onlara savaş yazıldığı zaman, az bir kısmı dışında yüz çevirdiler. Allah zalimleri bilir."*⁴⁹

Şüphesiz ki Allah (c.c), Nebîsi (a.s.)'a, İsrailoğullarından bir topluluğun kıssasını anlatmaktadır. O topluluk, Musa'dan sonraki bir nebîye gelmiş ve ondan kendileri için bir melik tayin etmesini ve böylece onun bayrağı altında Allah yolunda savaşmak ve düşmanlarına karşı sağlam bir biçimde durmak istediklerini bildirmişlerdi. Ancak nebîleri, onlara: "Belki de siz, üzerinize farz kılındığı zaman yerine getirmeyeceğiniz bir şey istiyorsunuzdur." demiş ve onlara bundan muaf olmayı önermiştir. Ama onlar bunu kabul etmemiş, azimli ve niyetli olduklarını beyan ederek şöyle demişlerdir: "Niçin savaşmayalım ki? Yurdumuzdan çıkarıldık, ailelerimiz esir alındı. Bu bile, -üzerimize savaşmak farz kılınmasa dahî- savaşmamız için yeterli bir sebeptir." Ama sonra onlar, savaşmaktan vazgeçmiş ve az bir kısmı hariç düşmanla karşılaşmaya onların yürekleri yetmemiştir.⁵⁰

Bu, cihadın bizden önceki ümmetlerde de meşruiyetini gösteren bir delildir. Ancak bizim şeriatımızdaki cihad ile onların şeriatlarındaki cihad farklıdır. Cihadın meşruiyeti İslam'da, üç aşamada meşru olmuştur. Hz.Peygamber (s.a.v.) bu aşamalardan önce sağlam bir alt yapı oluşturmuştur.

Nitekim önce gizli davet ile başlamış, Kendine en yakın olan insanları davet etmiş ve onlara Allah'ın risâletini tebliğ etmiştir. Eşi Hatîce, arkadaşı Ebubekir, amcaoğlu

⁴⁸ Kurtubi, *el-Camiu li'ahkâmi'l-Kur'an*, c.6, s.125; Meragi, *Tefsiru'l-Meragi*, c.6, s.91.

⁴⁹ Bakara, 2/246.

⁵⁰ Sa'di, Abdurrahman, *Teysiru'l-Kerim-Rahman fi Tefsiri Kelami'l-Mennan*, Beyrut, Risâle Kurumu Yayınevi, 1 Baskı, 2000, s.107

Ali ve azatlı kölesi Zeyd iman etmişlerdir. Hz. Ebubekr'in daveti ile de, Osman b. Affan, Abdurrahman b. Avf, Talha b. Ubeydullah gibi önde gelen kimseler iman etmişlerdir. İslam daveti, Mekke ehli içerisindeki az bir topluluk arasında yavaş yavaş yayılmaya başlamıştır. Davetin başlamasından 3 (üç) sene sonra, Allah Resûlü (s.a.v.) '*cehrî/alenî/açık davet*' aşamasına intikal etmiştir. İşte o merhaleden sonra Kureyş, Resûlullah ve beraberindekilere karşı olan öfkesini göstermeye başlamıştır. Ashâbı, Nebî (s.a.v.)'e gelerek müşrikler tarafından maruz kaldıkları eziyet ve zulmü anlatıyorlardı. Resûl ise onları sabretmeye, müşriklerden yüzçevirmeye ve sâkin olmaya davet ediyor; sabretmeyi, kâfir ve müşriklerle kavga etmemeyi ashabına tavsiye ediyordu. ⁵¹

Allah, Resûlünü insanları *-özellikle de Mekke'deki kavmini-* hidayete ve hak dîne davet etmesi için irsâl eylemiştir. Resûlün o insanlardan sert bir karşılık görmesi de doğal bir olaydır. Çünkü o müşrikler, yeni davetin/dînin, onların maddî ve manevî varlıkları aleyhine bir tehlike/tehdit oluşturduğunun farkında idiler. Allah, Hz.Peygamberi onların bu tutum ve bu reddedişlerine karşı sabırlı ve affedici olmaya ve güzel bir biçimde sâkin kalmaya yönlendirmiştir. ⁵²

Allah (cc) ayeti kerimede şöyle buyurmuştur: *“Kim sabrederek mücadeleye devam eder ve affederse, bilsin ki, bu davranış, ciddi, kararlı olmayı gerektiren, maksada ulaştırın mücadeleye metotlarındandır.”*⁵³

Yani kim insanlardan kendisine gelen eziyetlere tahammül gösterir ve affederse bu Allah'ın teşvik ettiği ve desteklediği metotlardır. Bu şekilde, bunlara sadece sabır ehli ve büyük bir payı olan kimselerin sabredebileceğini ve bu işlere kararlılık, azim sahibi, akıl ve basiret sahibi kimselerin muvaffak olabileceğini haber vermiştir.⁵⁴

Bir başka ayette şöyle buyrulmuştur: *“İman edenlere söyle: Allah'ın cezalandıracağı günlerin (geleceğin)i ümit etmeyen kimseleri bağışlasınlar; çünkü (Allah) her kavmi kazandıkları ile cezalandıracaktır.”*⁵⁵ Yani, Allah (cc) mümin kullarına güzel ahlâklı

⁵¹ Kardavi, *Fıkhu'l-Cihad*, c.1, s.243.

⁵² Sâbık, Seyyid, *Fıkhu's-Sünne*, c.2, s.619.

⁵³ Şurâ, 24/34.

⁵⁴ Sa'di, *Tefsiru'l-Kerimir-Rahman fi Tefsiri Kelami'l-Mennan*, s.107.

⁵⁵ Casiye, 45/14.

olmayı ve asilerin vakılarından ve Allah'ın (cc) azabından korkmayan müşriklerin eziyetlerine sabreden olmalarını emrediyor. Şüphesiz Allah (cc) her toplumu işlediği günahlarla hesaba çekecektir.⁵⁶

Hz. Peygamber ve ashâbı, cefâ çekmiş, onüç yıl boyunca işkenceye, ambargoya, açlığa ve hicrete zorlanmaya maruz kalmışlardır. Fakat buna rağmen onlara, askerî cihad izni verilmemiştir.⁵⁷ Bunun çeşitli sebepleri vardır. Biz bu sebeplerden iki tanesini zikrederim:

Birinci ve en önemli sebep: Allah Resûlü (s.a.v.) ve ona tâbi olan ashâbı, risâleti tebliğ etmek, müşriklerden yüz çevirmek ve sabrı kuşanmak ile emrolunmuş idiler.⁵⁸ Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “*Emrolunduğuna sabret ve müşriklerden yüz çevir.*”⁵⁹Bu âyet-i kerîmede Allah (c.c) Resûl-i Ekrem’e, dîni izhâr etmesini, kafirler üzerine hüccetinin ikâme olması için, bu yolda hiç kimseden korkmadan -ki Allah kâfi olacaktır- ve Allah'ın, müşriklerin iftiralarına karşı muhakkak sûrette koruyacağından ötürü hakkında söylenenlere aldırış etmeden, memur olduğu risâleti tebliğ etmesini emretmektedir.⁶⁰

İbn Abbas (r.a)'tan gelen rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.v) Mekke'de iken Abdurrahman b. Avf ve bazı kimseler Rasûlullah (s.a.v)'e gelerek; “*Ey Allah'ın Rasûlü! Biz müşrik iken daha fazla itibar görüyorduk; iman edince küçük düştük, zelil olduk*” (bu yüzden bize savaş için izin ver) dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v): “*Ben affetmekle emrolundum, bu sebeple onlarla savaşmayın. Allah sizi Medine'ye hicret ettirdikten sonra bize savaşmayı emretti fakat Müslümanlar savaştan çekindiler. Bunun üzerine Allah Nisâ sûresi 77. ayetini indirdi: “Kendilerine ellerinizi savaştan çekin, namazlarınıza dikkatli ve devamlı olun, zekâtınızı verin, denilenlerden haberin yok mu?” Ama onlara Allah yolunda savaşmaları emredilince bazısı Allah'tan korkması gerektiği gibi hatta daha da büyük bir korkuyla insanlardan korkmaya başlar ve: “Ey Rabbimiz! Neden bize savaşmayı emrettin? Keşke bize biraz mühlet verseydin” derler. De ki: “Bu dünyanın*

⁵⁶ Ebu Bekir el-Cezairi, Cabir b. Musa, *Eyseru't-Tefesir*, Medine-i Münevvere, Mektebetul Ulumi Ve'l Hikem Yayınevi, 5.Baskı,2003, c.5, s.28; Sa'di, *Teyşiru'l-Kerîmir-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân*, s.776.

⁵⁷ Kardâvi, *Fıkhu'l-Cihâd*, c.2, s.246.

⁵⁸ Serahsi, Muhammed b. Ahmed b. Ebi Sehl, *Şerhu's-Siyeri'l-Kebir*, Kahire: Şeriketü'ş-Şerkiyye, 1971, s.188.

⁵⁹ Hicr,15/94.

⁶⁰ Kurtubî, *el-Cami'u liAhkâmi'l-Kur'an*, c.10, s.62.

*keyfi ve rahatlığı çok kısadır. Ama ahiret, yolunu Allah ile bulanlar için en hayırlısıdır. Çünkü hiçbiriniz kıl kadar bile haksızlığa uğramayacaksınız.”*⁶¹

Bu hadiste, savaşın emredilmediği açıkça görülmektedir. Müslümana o dönemde yaşanan ancak, her ne kadar kendilerine savaşma izni verilmesini temennî etseler de, sabretmek ve affetmek idi. Bundan sonra gelişen süreçte olan ise şu şekilde idi: Şüphesiz ki Allah Teâlâ Medîne'de savaşı farz kıldığında, savaşı temennî edenler içerisinde bir grup, Allah'ın üzerlerine azâbını indirmesinden korktukları gibi, kâfirlerin kendileri ile savaşmalarından da korktular. Bu korkunun sebebi, onların din hakkında kuşkuya düşmeleri de değildi. Allah'ın hükmü ve emrini kerih görmeleri de değildi. Bunun sebebi, canlarını tehlikeye atmayı istememeleri ve ölümden korkmaları idi. Zira insan, helâkine yol açabilecek şeyleri kerih görmek üzere yaratılmıştır. Onlar şöyle diyerek bir soru yönelttiler: “Bize ölüm husûsunda mühlet verilse de yatağımızda ölse olmaz mıydı?” Bu, Allah'ın hükmüne itiraz etmek için değil de, üzerlerine savaşın farz kılınmasının hikmeti hakkında sorulmuş bir soru idi. Onların amacının 'Allah'ın emrine itiraz etmek olmadığı'nın delili, böyle bir soru sorduktan sonra azarlanmamaları, hatta bilakis şöyle cevap almalarıdır: “Şüphesiz ki dünya metâ/malı azdır, geçicidir; Âhiret metâ ise çok ve dâimdir. 'Çok' olan bir şey bile, geçici olduğu zaman 'az' kabul ediliyorsa; o hâlde hem 'az' hem de 'geçici' olanın durumu nice olur! Savaştan yüz çevirmeyiniz!”⁶²

İkinci sebep: Hz. Peygamber (s.a.v) başlangıçta savaşta kaçınma ve uzak durma emrine tabî oldu ve ashabına da bunu emretti. Çünkü Müslümanlar azlık içinde kâfirler ise azımsanmayacak kadar güçlü idiler. Bu durumda savaşmayı emretseydi, büyük bir tehlike ile karşı karşıya kalabilir ve davet başlamadan bitebilirdi.⁶³ Yaşanan bu kadar felakete rağmen Resulullah (s.a.v.) ve ashabı başarıya ulaştılar. Sabır ve tahammül ile insanları davet edip kabilelere ulaştılar ve onlardan kendilerine destek talebinde bulundular. Sonunda istedikleri oldu ve üç aşamadan oluşan cihad aşamasına ulaştılar.

⁶¹ Nesai, Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horasani, *Sünen-i Nesai*, Cihad, Halep, Mektebet Matbuatu'l-İslamiyye, 2.Baskı, 1986, c.6, s.2: 3086.

⁶² Neseî, Abdullah b. Ahmed, *Medariku't-Tenzil ve Hakaiku't-Te'vil*, Beyrut, Daru'l-Kelimi't-Tayyib Yayınevi 1. Baskı, 1998.

⁶³ İbn Teymiye, Takiyyuddin b. Abu'l-Abbas Ahmet b. Abdulhalim, *el-Cevabu s-Sehih limen Beddele Dinel Mesih*, Suudi Arabistan, Daru'l Asima Yayınevi, 2.Baskı, 1999, c. 1, s. 237.

İmam İbnü'l-Kayyim, “Savaş önce haram idi, sonra ona izin verildi, sonra kendilerine savaş açanlara karşı savaşmak emrolundu, sonra da tüm müşriklere karşı savaşmak emrolundu.” şeklindeki sözü ile bu aşamaları özetlemiştir. ⁶⁴

4. İSLAM'DA CİHADIN TEŞRÎ KILINMA AŞAMALARI

4.1. Birinci Aşama: Bağlayıcı Olmadan Savaş İzninin Verilmesi

Medîne-i Münevvere'ye hicret ettikten bir süre sonra şehirdeki kuvveti artınca ve oradaki Müslümanların sayısı çoğalınca, Allah Teâlâ, kâfirlerle savaşma izni vermiştir.⁶⁵ Daha önceki dönemde üzerlerine farz olan ise, kâfirlerle savaşmamak idi. O zamanlar, ellerini savaştan çekmeleri, namazı ikâme edip Allah'a ibadet etmekle yetinmeleri emrolunmuş idi.⁶⁶ İbni Abbas'ın şöyle dediği rivayet olunmuştur: “*Nebî (s.a.v.) Mekke'den çıkarıldığı zaman Ebubekir (r.a) dedi ki: “Nebîlerini çıkardılar. Şüphesiz ki biz, Allah içiniz ve şüphesiz ki biz O'na döneceğiz. Onlar ise helâk olacaklardır.” Bunun üzerine şu âyet nâzil olmuştur: “Saldırıya uğrayanlara zulme mâruz kaldıkları için savaş izni verildi. Allah onları muzaffer kılmaya elbette kadirdir”* ⁶⁷ Böylece ben, bir savaşın çıkacağını anladım.” İbni Abbas demiştir ki: “*O, savaş/kıtâl hakkında inen ilk âyettir.*” ⁶⁸

İbni Abbas (r.a.)'ın, “şüphesiz ki savaş/kıtâl hakkında inen ilk âyet (...kendilerine savaş açılanlara izin verildi...)” şeklindedir” sözü, bunun tek bir âyet olduğu anlamına gelmemektedir. İşin hakîkati şudur ki o, muttasıl/bitişik bir siyak dâhilinde nâzil olan üç âyet olup ⁶⁹ sonuncusu şu şekildedir: “*Saldırıya uğrayanlara zulme mâruz kaldıkları için savaş izni verildi. Allah onları muzaffer kılmaya elbette kadirdir. Onlar sırf “Rabbimiz Allah’tır” dediklerinden dolayı haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah’ın, insanların bir kısmıyla diğer kısmını engellemesi olmasaydı, manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler -ki oralarda*

⁶⁴ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zadu'l-Mead fi Hedyi Hayri'l-İbad*, Beyrut, Risale Kurumu, 27. Baskı, 1994, c.3, s.64.

⁶⁵ Kur'an'da gazvelerin zikredildiği surelerin tespiti ve değerlendirilmesi için bkz. Hasan, Münir, *Kur'an'da Savaş Olgusu*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2008, s. 58-82.

⁶⁶ Begavi, huseyin b. Masud, *et-Tehzib*, Beyrut, Daru'l Kütübi'l İlmiyye, 1.Baskı, 1997, c.7, s.442.

⁶⁷ Hac, 22/39.

⁶⁸ Nesâi, Ahmed b. Şuayb, *Es-Sünenü'l-Kübrâ*, Beyrut, Risâle Kurumu, 1. Baskı, 2001, c.4, s.264.

⁶⁹ Kardavi, *Fıkhü'l-Cihad*, c.1, s.248.

Allah'ın adı çokça anılır- yıkılır giderdi. Allah kendi dinine yardım edenlere muhakkak yardım edecektir. Kuşkusuz Allah güçlüdür, mutlak galiptir. Onlar öyle kimselerdir ki, kendilerine bir yerde egemenlik versek, namazı kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emrederler ve kötülükten alıkoymaya çalışırlar. İşlerin sonu Allah'a varır.” ⁷⁰

Bu âyetlerde, savaşa izin verilmesinin sebebi, üç madde hâlinde verilmiştir: **1-** Onlar, kendilerine haksızlık edilerek zulme uğramışlardır. Onlar, haksız yere yurtlarından çıkarılmışlardır. Onların tek suçu, hak dîni kabûl etmek, tevhîd inancına sahip olup, dîni Allah'a hâlis kılarak ibadet etmektir.

2- Muhakkak ki eğer Müslümanlara böyle bir savunma yapma izni verilmese idi, o hâlde müşrikler, içlerinde Allah'ın adı çokça zikredilen tüm mabetleri/ibadethâneleri istila eder ve onları tahrip ederler; Yahudiler, Nasrâniler/Hıristiyanlar ve Müslümanlar için, içinde duaların ve namazların ikâme edildiği, içinde Allah'ın kitaplarının tilâvet edildiği ve Allah'ın adının zikredildiği hiçbir mekân bırakmazlardı.

3- Şüphesiz ki zaferin, yeryüzünde mekân edinmenin ve hâkim olmanın gayesi, namazı ikâme etmek, zekâtı vermek, iyiliği emretmek ve kötülükten nehyetmektir. ⁷¹ Ayet-i kerîmede geçen “izin verilmek” ile kastolunan: “mübah kılmak”tır. [İbâha]/[Mübah kılmak]: “Fiili vacip kılmaksızın, o fiili yapmak ile terketmek arasında tercih hakkı sunmaktır.” Nitekim Nebî (s.a.v.), savaşmak ile savaşmamak arasında muhayyer kılınmış idi. O (s.a.v.), cihâd etmek husûsunda hâlâ muhayyer hâlde iken, bazı sahabeleri ile seriyeler gönderdi, Bedir gazâsına çıktı. ⁷²

⁷⁰ Hac, 22/40-41.

⁷¹ Sâbık, *Fıkhü's-Sünne*, c.2, s.620.

⁷² Heykel, Muhammed Hayr, *el-Cihadu ve'l-Kitalu fi's-Şeriatü'l-İslamiyye*, Filstin, Daru'l-Beyarık Yayınları s.462.

4.2.İkinci Aşama: Müslümanlarla Savaşanlara Karşı Savaşmanın Savaşmayanlardan ise Uzak Durmanın Vacip Olması

Bu aşamada Allah Teâlâ, Resûlü'ne ve beraberindeki Müslümanlara, savaşmayı/kıtâli vacip kılmıştır.⁷³ Ancak savaşın bu vacip kılınması husûsu, mutlak değil; bilakis mukayyed idi. Şöyle ki, Müslümanlara karşı savaş açıldığı zaman onlara karşı savaş yapılabilirdi.⁷⁴ Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: “*Sizinle savaşanlarla siz de Allah yolunda savaşın, fakat aşırılığa sapmayın; Allah aşırılığa sapanları sevmez.*”⁷⁵

Bu ayet-i kerimede ve onu takip eden ayetlerde Allah, mü'minlere savaşı/kıtâli emretmiş ve bu savaşın gerekçelerini onlara beyan etmiştir. Allah Teâlâ sonra da, bu savaş esnâsında dikkat edilmesi gereken şer'i ve ahlaki esasları belirlemiştir.⁷⁶

Bu gerekçelerin ilki şudur: “*Size savaş açanlara karşı, Allah yolunda savaşınız*”⁷⁷ Şüphesiz ki Müslümanlara karşı savaşı başlatan ve onların kökünü kazımak isteyenler öncelikle kâfirlerdir. Çünkü onların zihni, Müslümanlardan ve hayatlarının tadını kaçıran İslam davetinden kurtulmadıkça huzura eremeyecektir.

İkincisi: “*Sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın*”⁷⁸. Müslümanları haksız yere yurtlarından çıkarırlar da yine onlardır.

Üçüncüsü: “*Fitne, öldürmekten daha şiddetlidir.*”⁷⁹ Eziyet ve işkence ile Müslümanları dinlerinden döndürmek isteyen, Allah kendilerine iman nimetini bahsettikten sonra küfre dönmeleri için onların dînini bozmaya kalkışanlar da yine o kâfirlerdir.

⁷³ Hz.Peygamber'in yaptığı gazvelerin nedenleri hakkında bkz. Nargül, Veysel, *Kur'an ve Hz.Peygamber'in Uygulamaları Işığında Cihad*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2005, s. 105-215.

⁷⁴ Beyhaki, Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali, *Ahkamu'l-Kur'an li's-Şafii*, Kahire, Hancı Yayınevi, 2.Baskı, 1994, c.2, s.14.

⁷⁵ Bakara, 2/190.

⁷⁶ Kardavi, *Fıkhu'l-Cihad*, c.1, s.250.

⁷⁷ Bakara, 2/190.

⁷⁸ Bakara, 2/191.

⁷⁹ Bakara, 2/191.

Dördüncüsü: Onlar, mukaddes mahremlere (Mescid-i Harâma), (Haram Aylara) saygı göstermemektedirler.

Buna rağmen Allah Teâlâ bu savaşı, az önce söylediğimiz gibi, şer'î ve ahlâki esaslara bağlamış; haksızlık yapmayı, haddi aşmayı yasaklamış (***Haksızlık yapmayın. Şüphesiz ki Allah, haddi aşıp haksızlık yapanları sevmez***);⁸⁰ Mescid-i Harâma özenle hürmet etmeyi emretmiş (***Onlar sizinle orada savaşmadıkça siz de onlarla Mescid-i Harâmın yanında savaşmayın!***)⁸¹; aynı şekilde haram aya da, bu ayları ihlal etmedikçe, özenle hürmet göstermeyi emretmiş (***Haram ay, haram aya karşılıktır. Ve hürmet icap eden hususlar da kısas iledir***)⁸²; onların saldırısına karşı, onları edeplendirmek için, aşırıya kaçmaksızın misli ile mukabele etmeyi emretmiş (***Kim size karşı saldırırsa ona, size yaptığı saldırının misli ile karşılık verin***)⁸³; ve insanın güzel bir sûrette yol almasının emniyet sübapı olan takvaya sarılmayı emretmiştir (***Ve Allah'a takvâ ediniz ve biliniz ki Allah müttakîlerle beraberdir***)⁸⁴.

4.3. Üçüncü Aşama: Dinin Allah İçin Olması Amacıyla Bütün Kâfirlerle Savaşma

Mekke'nin fethedilmesi, İslâm'ın, kendisine ait bir toprağı ve kuvvetli bir ordusunun bulunması müşriklerin ve ehl-i kitabın, yönetimlerinin korkularını alevlendirmiş ve onlar, İslam'a ve Müslümanlara karşı savaş ilan etmişler; planlar kurmaya ve güçlerini birleştirmeye başlamışlar, İslam'ın ve Müslümanların kökünü kazımak için gizli-açık ittifaklar kurmaya kalkışmışlardır. Bu şahıslar tarafından gösterilen ve idare edilen bu düşmanlığın bertaraf edilmesi gerekiyordu. Bu da ancak, dâima savaşa hazır olmak sûreti ile yerine getirilebilirdi.

Müslümanlar, komşu toprakların haklarına, İslâm'ı seçmek veya antlaşma yapıp cizye ödemek seçeneklerinden birini tercih etme imkânı tanımışlar; cizye verdikleri takdirde de kendilerine karşı herhangi bir saldırı yapılmayacağını taahhüt etmişler;

⁸⁰ Bakara, 2/190.

⁸¹ Bakara, 2/191

⁸² Bakara, 2/194.

⁸³ Bakara, 2/194.

⁸⁴ Bakara, 2/194.

ama “Müslüman olmak veya cizye vermek seçeneklerinin ikisini de reddederlerse, haddi aşma niyeti bariz olduğu için kesinlikle kendileri ile savaşılacağını bildirmişlerdir.”⁸⁵

Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır *«Haram aylar çıkınca bu Allah'a ortak koşanları artık bulduğunuz yerde öldürün, onları yakalayıp hapsedin ve her gözetleme yerine oturup onları gözetleyin. Eğer tevbe ederler, namazı kılıp zekâtı da verirlerse, kendilerini serbest bırakın. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.»*⁸⁶

Bu âyet-i kerîmede ve onu takip eden âyetlerde Allah (c.c) düşmanlık eden ve süresi dolmadan antlaşmalarını bozan bu kimselere karşı savaşılmasını emretmektedir. Onların düşmanca tuzakları hep var olmuş ve var olagelmıştır. Onların düşmanlıklarının alâmetleri tâ ufuklarda müşahade edilmektedir. Onlar, Müslümanlara karşı, İslam düşmanlarına yardım etmekte; Allah'ın dînini yaralamaya çalışmakta; insanları Allah'ın yolundan alıkoymaya gayret etmektedirler. Onların şerrinden emin olmak asla mümkün değildir. Eğer onların eline, İslam davetini yok etme fırsatı geçse idi, kesinlikle o fırsatı değerlendirirlerdi. Muhakkak ki ortada, bu durumda olan insanlar vardır ve onlara karşı savaşmak; bitmek bilmeyen ve durmadan tekrar eden zulümlerine/saldırılarına bir 'dur!' demek gerekmektedir.⁸⁷ Ama antlaşmalarına bağlı kalan ve vefa gösteren, antlaşma şartlarını hiçbir şekilde ihlâl etmeyen, Müslümanlar aleyhine kimseye yardım etmeyenlere gelince; Allah, ahbine sadâkat gösterenlere, onlar ahitlerine bağlı kaldıkları sürece vefalı davranmayı emretmiştir. Şüphesiz ki bu, Allah'ın sevdiği takvâdandır. Allah bize, “vefalı” kimse ile “vefâsız” kimseyi aynı kefeye koymamamızı, her ikisine de aynı muameleyi yapmamamızı emretmektedir.⁸⁸

Bu hususta Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *«Müşriklerin Allah'ın yanında, peygamberinin yanında geçerli ahdi nasıl olabilir? Ancak Mescid-i Harâm yanında kendileriyle antlaşma yaptıklarınız müstesnadır. Onlar size verdikleri söze sadık*

⁸⁵ İbni Kayyim el-Cevziyye, *Zadu'l-Mead fi Hedyi Hayri'l-İbad*, c.3, s.145.

⁸⁶ Tevbe, 5/9.

⁸⁷ Sadi, *Teysiru'l-Kerim-Rahman fi Tefsiri Kelami'l-Mennan*, s.329; Kardâvi, *Fıkhu'l-Cihad*, c.1, s.274.

⁸⁸ Kurtubî, *el-Cami'u li Ahkami'l-Kur'an*, c.8, s.71; Neseî, *Medariku't-Tenzil ve Hakaiku't-Te'vil*, c.1, s.664; Büti, Muhammed Said, *el-Cihad fi'l-İslam*, Beyrut, Fikir Yayınevi, 1.Baskı, 1993, s.100.

*kaldıkları sürece siz de onlara verdiğiniz sözde durun. Şüphesiz Allah günden gün sakınanları sever. Verdikleri söze nasıl güvenilebilir ki? Şayet size galip gelselerdi, yakınlık bağını da antlaşma hükümlerini de sizin için gözetmezlerdi. Onlar dilleriyle sizi memnun etmeye çalışıyorlar, fakat kalplerinden geçen çok farklı. Zaten onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir.”*⁸⁹

Şüphesiz ki onlar, onüç yıl boyunca Mekke'de Müslümanlara işkence etmiş; dokuz yıl boyunca Medine'de Resûl'e karşı harp açmış; O'nun davasını yok etmeyi murad ederek iki defa kendi yurdunda O'na karşı savaşmış kimselerdi. Allah Resûlü (s.a.v.) onlardan kurtulmuş ve artık onların ıslâh olma ümîdi kalmamıştır.⁹⁰ Nebî (s.a.v.), şöyle buyururken altını çizdiği husus da işte budur: “*Lâ ilâhe illAllah deyinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Kim 'Lâ ilâhe illAllah' derse, ancak hak etmesi müstesnâ malını ve canını benden korumuştur. Ve onun hesâbı Allah'adır.*”⁹¹

Burada “*insanlar*” sözcüğü ile kastedilenler “*müşrikler*”dir. Bu, kendisi ile “*husûsî*” bir mânâ murad olunan “*genel*” bir ifade türüdür.⁹² Bu husus, Nesai'nin şu lafızla yapmış olduğu rivayette tekit edilmektedir: *Müşriklerle, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna şehadet edinceye kadar savaşmakla emrolundum. Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve resûlü olduğuna şehadet ederlerse, ve bizim gibi namaz kılar ve kiblemize yönelirlerse, ve bizim kestiklerimizi yerlerse onların kanları ve malları, hak etmeleri müstesnâ bize haram olur.*⁹³

Ehl-i kitapla ilgili olarak da Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “*Ehl-i kitap'tan Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, Allah ve resulünün yasakladığını yasak saymayan ve hak dine uymayan kimselerle, yenilmiş olarak ve kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın.*”⁹⁴

Bu âyet-i kerîmede Allah, ehl-i kitaptan haddi aşanlarla savaşmayı emretmekte ve onlarla savaşma sebeplerini beyan etmektedir. Onların belirgin fiilleri, dîni tahrif

⁸⁹ Tevbe, 9/7-8-9.

⁹⁰ Kardavi, *Fıkhu'l-Cihad*, c.1, s.357

⁹¹ Müslim, *Sahîh-i Müslim*, Kitabu'l-İman, c.1, s.51: 20.

⁹² İbni Hacer, *Fethu'l-Bari*, c.1, s.77.

⁹³ Nesai, *es-Sünenü's-Suğra*, Kitabu Tahrimi'd-Dem, Halep, Mektebu'l-Matbû'aatu'l-İslâmiyye Yayınevi, 2.Baskı, 1986, c.7, s.75: 3966.

⁹⁴ Tevbe, 9/29.

edip putperestvâri bir hâle dönüştürmek, Allah'ın tevhîdine davet eden kiliseleri aforoz etmek, kendilerini Allah'ın gayrında rabler olarak görmek, İslam yoluna itiraz etmek, yayılmasından endişe ederek ve imparatorluklarının yıkılmasından korkarak İslam hareketini engellemek şeklindedir. Hatta o kadar ki onlar, putlara tapmaya dahî onay vermişlerdir. Onlar Kureyş'e şöyle demektedirler: “*Sizin dîniniz, Muhammed'in dîninden daha fazîletlidir. Siz, ondan daha haklısınız.*” Ayrıca onlar, İslam'ı yok etmek için müşriklerle ortak bir cephe kurmuşlardır. Onlar peşpepe düşmanlık sergilemişler, Allah Resulünü ve O'nun peşini rahat bırakmamışlardır. Bundan dolayı da Allah, resûlüne onların düşmanca planlarını bertaraf etmek; onların savaş silahlarını etkisiz hâle getirmek; üzerinde anlaşacakları ve ileride bu toplumun herhangi bir ferdi aleyhine eziyet verebilecek bir hîle/tuzak kurulmasını veya düşmanlık edilmesini engelleyecek bir ilke ve sistem tesis etmek için bu kimselere karşı savaşmasını emretmiştir.⁹⁵ Bu sistem, ehl-i kitâbın haddi aşan ve savaşan bu mensuplarına cizyenin farz kılınması şeklinde vücut bulmaktadır.⁹⁶

Bu son aşama ile savaş emri İslam'da sabit oldu. Bu yüzden Hz. Ebu Bekir Yemen ehline Allah yolunda savaşı teşvik eden bir yazı yazdı. Allah'a (cc) hamt ve sena ettikten sonra şöyle söyledi: «*Selamun aleyküm, kendisinden başka ilah olmayan Allah'a hamt ettikten sonra, Allah (cc) müminlere cihadı farz kıldı. Onlara gerek yaya gerekse de binek üzerinde savaşa çıkmalarını, malları ve canlarıyla Allah (cc) yolunda savaşmayı emretti. Cihad farz kılınmış ve sevabı Allah (cc) katında büyüktür. Nitekim Şam'da rum savaşına bizi çağırmişti ve niyetlerini de güzel yapıp oraya koştu. Hasenatları da büyük oldu. Onların koştuklarına koşun ve niyetinizi güzel tutun. Siz, iki haseneden birini elde edeceksiniz: ya şehadet ya da fetih ve ganimet. Nitekim Allah (cc) kullarının sözünden değil filinden razı olur. Cihad, düşmanın hak dini seçene ve kitabın hükümlerini kabul edene kadar devam edecektir. Allah (cc) dininizi korusun, kalplerinize hidayet versin, amelinizi temizlesin ve size sabreden mücahitlerin rızkını versin.*»⁹⁷

⁹⁵ Gazali, Muhammed, *Cihadu'd-Da've*, Mısır, Nehtetu Mısır Yayınevi, 2005, s.75.

⁹⁶ Büti, *el-Cihad fi'l-İslam*, s.101; İbn Kayyim, *Ahkamu Ehli'z-Zimme*, Demmam, Ramadi Yayınları, 1.Baskı, 1997, c.1, s.110.

⁹⁷ Kandehlevi, Muhammed Yusuf b. Muhamed, *Hayatu's-Sahabe*, Beyrut, Müessesetu'r-Risale Basımevi, 1.Baskı, 1999, c.2, s.37.

5. CİHADIN AMAÇ VE GAYELERİ

Allah (cc) yolunda cihad, büyük bir ibadet olup, yüce amaç ve gayeler, güzel maksatlar ve sayısız hikmetler için meşru kılınmıştır.⁹⁸ Yoksa sadece insanları tatmin edip kan dökmek için değildir.

Cihad emrindeki belli başlı amaç ve gayeleri şu şekilde sıralayabiliriz:

5.1. İslam Davetini Korumak ve Dinin Tebliğ Edilmesini Sağlamak

İnsanların akla, fitrata en uygun ve yakın olan dini seçmeleri için İslam'ın düşünce ve yaşayış olarak yayılması ve insanlara tanıtılması gerekir. Dolayısıyla Allah (cc) Müslümanlara bu dinin yayılmasına engel olan kimselerle savaşmayı meşru kılmıştır.⁹⁹ Nitekim Allah (cc) şöyle buyurmuştur: *“Hiçbir zulüm ve baskı kalmayınca ve din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Onlar savaşmaya son verecek olurlarsa, artık düşmanlık yalnız zalimlere karşıdır.”*¹⁰⁰

İslam, sırf otoriteyi ve hâkimiyeti yaymak için savaşı meşru görmez. Gerçek hedef İslam davetinin emniyeti, inanç özgürlüğü ve saldırganlara karşı bir kalkan edinmek ve böylece insanların unuttuğu tevhidi ve müşriklerin putlarını yıkmak için Allah'ın gönderdiği peygamberin getirdiği kelime-i tevhidin insanlara ulaşmasıdır. Ayrıca bunun, sadece Allah'ın rızası gözetilerek ve dinini yüceltmek için yapılması gerekir.¹⁰¹

Nitekim şu hadiste bu esaslar işaret edilmiştir:

“Ebû Mûsa (r.a)dan: Nebi (s.a.v.)' in yanına bir bedevi geldi ve: “Yâ Resûlallah! Bir adam ganimet için savaşıyor; bir başkası kendinden bahsedilsin diye savaşıyor, bir diğeri de kahramanlıktaki yerini göstermek için savaşıyor. Bir rivayete göre: Kahramanlık taslamak için ve ırkının üstünlüğünü göstermek için savaşıyor. Bir başka rivayete göre: Gazabından dolayı savaşıyor! Şimdi kim Allah yolundadır? diye

⁹⁸ İslam Hukukunda savaşı meşru kılan sebepler için bkz. Özdemir, Ahmet, *İslâm Hukukunda Uluslararası Kamu Düzeni ve Kamu Düzeni*, Murat Kitabevi, Ankara 2017, s. 114-135.

⁹⁹ Kardavi, *Fıkhu'l-Cihad*, c.1, s.453.

¹⁰⁰ Bakara, 2/193.

¹⁰¹ Muhammed b.Saad b. el-Şueyir, “Mefumu'l Cihad'i fi'l i-İslam”, *İslam Araştırmaları Dergisi*, 1991m, s.32.

sordu. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: "Kim Allah'ın dini daha yüce olsun diye savaşırsa, sadece o Allah yolundadır" buyurdu." ¹⁰²

Kadisiye'de Pers ordusunun komutanı Rüstem, kendisine o topraklara niçin geldiklerini sual ettiği zaman, Ribî b. Âmir (r.a.) bu asıl hedefi şöyle beyan etmiş ve şu cevabı vermiştir: "Allah bizi, dileyenleri kullara ibadet etmekten Allah'a ibadet etmeye; dünya darlığından, genişliğine; diğer dinlerin cefâsından, İslam'ın adaletine çıkarmamız için göndermiştir. Allah bizi dini ile, halkına/yarattıklarına, onları Allah'ın dinine davet etmemiz için göndermiştir." ¹⁰³

O hâlde hedef, daveti korumak ve bu yolun önüne dikilen engelleri gidermektir. Şüphesiz ki İslam, kimseye baskı yapmaz ve hiç kimseyi, reddettiği bir dîni kabul etmeye zorlamaz. Böylece inanç özgürlüğü, İslam'da güvence altına alınmıştır. Çünkü bazıları bu durumu anlamakta güçlük çekiyor ve 'Müslümanlar kılıç kuşandılar ve insanları İslam'a girmeye zorladılar.' şeklinde düşünüyor olabilir. Eğer bu doğru olsa idi, "cizye" adı verilen şeyi göremezdik. Cizye, İslam dînine girmeye razı olmayan gayr-ı müslimler için getirilmiştir. İslam onları, Müslüman olmaya zorlamamıştır. Şüphesiz ki onlar, tam bir özgürlük içerisindeyler. Onların inançlarına ve ibadethânelerine saygı gösterilmiştir. Onlar kendi aralarında, dinlerinin hükümlerini tatbik edebilirler. ¹⁰⁴

Allah Resûlü (s.a.v.)'in siyeri de bize uzak değildir. Siyer üzerinde tefekkür eden kimse, Allah Resûlü (s.a.v.)'in Medîne'ye geldiği zaman oradaki Yahudilerle antlaşma yaptığını ve onları kendi dinleri üzere bıraktığını görür. Yine on yıl boyunca Kureyş ile savaş yapmamıştır. Eğer Kureyşliler Müslümanlara sataşmasa ve savaşa yeltenmese idiler, onlarla yine de savaşmayacaktı. Bu cümlelerin hedefi şudur ki Nebî (s.a.v.), hiç kimseyi İslam dînine girmeye zorlamamıştır. İnsanlar İslam dînine ancak, kendi seçimleri ile ve isteyerek girmişlerdir. ¹⁰⁵

¹⁰² Buhari, Cihad ve's-Siyer, c.4, s.20: 2810.

¹⁰³ İbn Kesir, Ebu'l-Feda İsmail b. Ömer, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, Mısır, Daru Hicr, 1997m, c.9, s.622.

¹⁰⁴ Ebu Halil, Şevfi, *el-İslâm fi Kafesi'l-İthâm*, Dimeşk, Fikir Yayınevi, 5.Basım, 1983, s. 104.

¹⁰⁵ İbni Kayyim el-Cevziyye, *Hidayetu'l-Huyara fi Ecvibeti'l-Yehüdi ve'n-Nasara*, Suudi Arabistan, Kalem Yayınevi, 1. Basım, 1996, c.1, s. 238.

5.2. Müslümanlara ya da Vatanlarına Düşmanlık Yapması Beklenenleri Engellemek

Düşmanı def etmek, dîni, canı, malı, ırzı ve ülkeyi savunmak, insan nezdinde fitrî bir durumdur. İslam, bu fitratı destekleyerek gelmiştir. İslam, kendi aleyhine vâki olan herhangi bir saldırıyı savmak için savaşmayı meşru kılmış ve bunu, Allah yolunda cihad etmenin hedeflerinden biri olarak kabul etmiştir.¹⁰⁶ Âyetler ve şerefli nebevi hadisler, buna delalet etmektedir. Allah Teâlâ'nın şu kavli de bunlardan biridir: “*Size karşı savaş açanlara siz de Allah yolunda savaşın, haddi aşmayın. Şüphesiz ki Allah, haddi aşanları sevmez.*”¹⁰⁷

Yine Nebi (s.a.v.)'in şu hadisi de bu cihettedir: “*Malını korumak uğruna ölen kimse şehittir. Ailesini korumak uğruna ölen kimse şehittir. Dinini korumak uğruna ölen kimse şehittir. Kanını korumak uğruna ölen kimse de şehittir.*”¹⁰⁸

İslam'da savaşın yayılmasına sebep olan düşmanlığın Müslümanların canlarına, mallarına ve beldelerine yapılan saldırı şeklinde olabilir. Eğer bir müslüman canını, malını, ailesini ve dinini korumak uğruna ölürse ahirette şehitlik hakkını hak etmiş olur.¹⁰⁹

Sadece düşmanlıkları bulunan kimselerin değil, aynı şekilde düşmanlık yapması beklenen kimselerin de def edilmesi gerekir.¹¹⁰ Tabi bu deliller ile desteklendiğinde olur. Çünkü en büyük savunma taktiği hücumdur. Hz Ali'nin şu sözü bunu desteklemektedir: “*Kendi evlerinde savaşan her toplum zelil olmuştur.*”¹¹¹ Resulullah'ın Farslar ve Rumlar ile yaptığı savaş siyaseti de bu bağlamdaydı. Nitekim Farisilerin Resulullah'ın mektubunu yırtmasıyla ve meliklerinin

¹⁰⁶ Heykel, *el-Cihadu ve'l-Kitalu fi's-Şeriatil-İslamiyye*, s. 592.

¹⁰⁷ Bakara, 2/190.

¹⁰⁸ İbn Hanbel, Ahmed b. Muhammed, *Müsnedü İmam Ahmed b. Hanbel*, Kahire, Daru'l-Hadis Yayınları, 1995, c.3, s.190:1652.

¹⁰⁹ Mümaerkfuri, ebu'l Ula Muhammed Abdurrhman, *Tuhfetü'l Ahvezi*, Daru'l Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, c.4, s.566.

¹¹⁰ Heykel, *el-Cihadu ve'l-Kitalu fi's-Şeriatil-İslamiyye*, s.628.

¹¹¹ Maverdi, Ali b. Muhammed b. Muhammed, *el-Havi'l-Kebir*, Beyrut, Daru Kutubu'l-İlmiyye, 1.Baskı, 1999, c.8, s.421.

Resulullah'ın mübarek başını getirilmesini istemesiyle düşmanlıkları anlaşılmişti. Rumlar ise Resulullah'ın elçisini öldürmüşlerdi.¹¹²

5.3. Ahit ve Anlaşmalara İhanet Edenleri Cezalandırmak

İslam, antlaşma ve sözleşmeleri korumaya, onları yerine getirmeye, onlarla oynamamaya ve onları bozmamaya davet etmiş; antlaşmaların içeriklerini gözetmeye ve onların dışına çıkmamaya teşvik etmiştir. Çünkü insanlar arasındaki ilişkilerin yeni temelleri, bu antlaşma ve sözleşmeler üzerine kurulmaktadır. Eğer antlaşmalar ihlâl edilir ve antlaşma maddelerine saygı gösterilmezse, taraflar arasındaki bu ilişkiler tehlikeye maruz kalır ve belki de çeşitli kayıplara yol açar. İşte bunun için, İslam'daki cihadın hedeflerinden birinin de, antlaşma ve sözleşmelere saygı göstermeyen kimselerin, elleri ile yaptıklarından ötürü edeplendirilmeleri için cezalandırılmaları olduğunu görmekteyiz. Bu nedenden dolayı Allah Resûlü (s.a.v.), antlaşmayı bozan o kimselere karşı, özellikle de hıyanetleri kan dökme noktasına kadar varan Yahudilere karşı savaşmıştır.

Nebî (s.a.v.) ilk önce Benî Kaynuka kabîlesi ile, sonra Benî Nâdir kabîlesi ile, sonra da Ahzab savaşında Benî Kureyza kabîlesi ile savaşmıştır. Nitekim O (s.a.v.), Kureyş ile de savaşmıştır. Bunların hepsi de, Allah Resûlü (s.a.v.) ile yapmış oldukları antlaşmaları bozmuşlardır. Resûl onlarla ne zaman bir antlaşma yapsa, onlar o antlaşmayı bozuyor ve antlaşma dışına çıkıyorlardı.¹¹³

Antlaşmasını bozanlara karşı savaşmak hakkında ayette şöyle buyrulmaktadır: *“Eğer antlaşmalarından sonra yeminlerini bozup dininize dil uzatırlarsa, küfrün elebaşlarıyla savaşın. Çünkü onlar yeminlerine riayet etmeyen kimselerdir. Umulur ki, vazgeçerler. Yeminlerini bozan, peygamberi yurdundan çıkarmaya kalkışan ve üstelik size tecavüzü ilk defa kendileri başlatan bir kavimle savaşmaz mısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Oysa Allah, -eğer siz gerçek mü'minler iseniz- kendisinden korkmanıza daha lâyıktır.”*¹¹⁴

Âyetler tüm açıklığı ile göstermektedir ki, ihanet edenler, antlaşmayı bozanlar ve

¹¹² Gazali, *Cihadu'd-Da've*, s.12.

¹¹³ Kardavi, *Fıkhul-Cihad*, c.1, s.457.

¹¹⁴ Tevbe, 9/13-14.

kendileri ile Müslümanlar arasında yapılmış olan antlaşmayı ihlâl edenler husûsunda Müslümanlar sadece bir kenara çekilip seyirci kalmak durumunda değildirler. Bilakis Müslümanlara bu durumda emredilen, o hainlerle savaşmak ve onları cezalandırmaktır. Allah Teâlâ beyan etmektedir ki, onlara karşı savaşmanın gayesi, onların İslam'a taarruz etmeye ve antlaşmaları bozmaya son vermelerini umut etmektir. Tâ ki bu, onlara ibret olsun da, her güç kazandıkları veya her fırsat elde ettikleri zaman bir daha Müslümanlarla savaşmasınlar. ¹¹⁵

5.4. Mustaz'aflara/Ezilenlere Yardım Etmek ve Mazlumların İmdâdına Yetişmek

Şüphesiz ki adaleti hakkıyla sağlamak ve zulmü ortadan kaldırmak, İslam dîninin temel ilkelerinden biridir. Buna binâen, muhakkak ki Müslümanların boynuna borç olan vaciplerden biri de, ezilenlere yardım etmek, mazlumların imdâdına yetişmek ve onların haklarını korumaktır. Müslümanlar bu görevi, savaşa sığınmak zorunda kalsalar bile yerine getirmelidirler. ¹¹⁶ Allah Teâlâ'nın şu âyet-i kerîmesi buna işaret etmektedir: *Din husûsunda sizden yardım talep ederlerse, size düşen, sizinle onlar arasında antlaşma bulunan bir kavim aleyhine olmamak şartıyla, onlara yardım etmektir. Allah, yapmakta olduklarınızı görür.*"¹¹⁷

Allah (c.c) beyan etmektedir ki, eğer kafirler, şirk diyarından hicret etmeyen, orada ikamet eden, müşriklerin idare ve otoritesi altında yaşamaya devam eden Müslümanlarla savaşır veya dinlerinden ötürü onlara işkence eder ya da onların canlarına, mallarına ve ırzlarına karşı saldırıda bulunurlarsa; sonra o Müslümanlar şayet yardım, imdat ve destek talep ederlerse; bu durumda mü'minlere vacip olan, onların yardımına koşmak ve onları üzerlerine vâki olan zulümden kurtarmaktır. Yalnız bu hususta şart olan, o kâfirlerin, kendileri ile mü'minler arasında herhangi bir antlaşma olmayan savaş ehli (*harbi*) kâfirler olmalarıdır. Eğer o kâfirler ile Müslümanlar arasında herhangi bir antlaşma var ise, ahde vefa göstermek vaciptir; antlaşmayı bozmak ve herhangi bir sûrette onlara ihanet etmek caiz değildir. ¹¹⁸

¹¹⁵ Merâgi, *Tefsiru'l-Merâgi*, c.10, s.66.

¹¹⁶ Zuhayli, *Asaru'l-Harbi fi'l-Fıkhil-İslami*, s.93.

¹¹⁷ Enfâl, 8/72.

¹¹⁸ Merâgi, *Tefsiru'l-Merâgi*, c.10, s.43.

Müslümanlar, darda kalanların imdâdına yetişmeye, yeryüzündeki ezilenleri kurtarmaya davetlidirler. Çünkü zulmü ortadan kaldırmak, tabî ki şayet buna gücü yetiyor ise ve sebepler, şartlar bu görevi yerine getirmeye hazır ise, Müslümandan talep edilmiştir. ¹¹⁹ Resulullah (s.a.v.) kurallara ve amaçlara uygun olarak savaşmıştır. O'nun savaşa başlamasının sebepleri düşmanlıklara engel olmak ya da eziyetleri bertaraf etmek ve inananların özgürlüklerini garanti altına almak için olmuştur. Yoksa zafer ve nüfuz bölgelerine hâkim olup, geniş alanlarda egemenlik kurmak için değildir. Bilakis maksadı sadece Allah'ın rızası ve İslam dinini yaymaktır.¹²⁰

¹¹⁹ Kardavi, *Fıkhu'l-Cihad*, c.1, s.455.

¹²⁰ Büti, *el-Cihad fi'l-İslam*, s.107-108.

İKİNCİ BÖLÜM

SAVAŞTA DÜŞMANA KARŞI YAPILAN MUAMELELERİN FİKHÎ HÜKÜMLERİ

Etrafımızdaki insanların çoğunluğunun, yumuşak olma, zayıfa merhamet etme ve yakınlarla hoşgörü gibi ahlâkî nitelik taşıdığını görürüz. Ancak savaş vuku bulunca davranışlar değişmektedir. Savaş alanında kan görmek insanları kan dökmeye götürür. Düşmanlık da öfke ve kine sürükler. Neticede intikama doyma duygusu doğar. Bu eski ve yeni ülkelerin tarihidir. Bilakis Kabil'in, kardeşi Habil'in kanını dökmesinden bu yana insanların tarihidir.

Şüphesiz savaşta güzel muamele, düşman tarafına yumuşak olma, kadın, çocuk ve yaşlılara merhamet ve yenilgiye uğrayanlara hoşgörü savaş halinde her toplumun yapamayacağı komutan ve askerlerin de uygulayamayacağı vasıflardır. İşte tarih bu yüzden İslam medeniyetinin bazı liderlerine sonsuzluk tacını takar. Çünkü onlar bütün medeniyetlerdeki liderlerden ayrı olarak en şiddetli savaş ve intikam, öç alma ve kan dökmeye götüren hallerde bile insanlara âdil ve merhametli yaklaşmışlardır.¹²¹

İslam zikrettiğimiz sebep ve amaçlardan dolayı savaşı meşru kılmış aynı zamanda kayıtsız ve kuralsız da bırakmamış ve savaşanlara sınırları belirleyen birtakım kurallar da koymuştur.¹²² Böylece savaşı şehvetlerin yönlendirmediği ahlâkî ilkeler ile disiplinli bir hale getirmiştir. Düşmana karşı uygulanması caiz, yasak ve ihtilafli olan bu kural ve kayıtların en yaygın olanları ayrıntılı bir şekilde burada ele alınıp açıklanacaktır.

¹²¹ Sibayi, Mustafa, *Men Ravayi Hadaratina*, Beyrut, Darul Varrak Yayınevi, 1.Baskı, s. 152.

¹²² Savaş esnasında şahıslara yapılabilecek muamelelerin sınırları için bkz. Akıncı, Ahmet, *İslam Hukukuna Göre Savaşta Uyulacak Kurallar*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2007, s.46-73.

1. İSLAM HUKUKÇULARININ İTTİFAK ETTİĞİ UYGULAMALAR

Burada fıkıh mezheplerin savaş esnasında yapılmasını ittifakla meşru kabul ettiği davranışlar tespit edilecektir.

1.1. Muharip Olanları Öldürmek

İslam'dan önce bir savaş olacağı zaman, savaşan her iki devletin himayesindekilerin arasında adamlar, kadınlar ve çocuklar olurdu. Galip gelen, mağlup olan devlet hakkında güçlü veya aciz olsun o beldenin sakinlerini kılıçtan geçirmek suretiyle ne isterse onu yapardı. Zamanımızda da aynı şekilde güçlü olup savaşı kazanan devletler, zayıf olanlara aynı muamelede bulunuyorlar.¹²³ Ancak İslam'da savaş, mağlup olanlara istediğini yapmak değil, sadece zalimlere karşı savaş yapmaktır. Dolayısıyla İslam savaşmak isteyenlere bazı savaş görevleri belirlemiştir. Fukaha, Müslümanlara karşı savaşmaları esnasında buluş çağına ermiş erkeklerin¹²⁴ veya savaşanlara yönetim, mal veya görüşleriyle yardım edenlerin zararlarını def etmek için öldürülmesinin caiz olmasında ittifak etmişlerdir.¹²⁵

Fıkıh mezhepleri bu hususta şu ayet-i kerimeleri delil olarak getirmişlerdir:

*“Onların, Allah yolunda çektikleri susuzluk, yorgunluk, açlık, kâfirleri öfkelenmek üzere bir yere adım atmaları ve düşmana karşı herhangi bir başarı kazanmaları gibi hiçbir olay yoktur ki karşılığında kendilerine iyi bir amel(in sevabı) yazılmış olmasın.”*¹²⁶

“(Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Nihayet onları çökertip etkisiz hâle getirdiğinizde bağı sıkı bağlayın (sağ kalanlarını esir alın).

¹²³ Sibayi, *Men Ravayi Hadaratina*, s.152.

¹²⁴ İbn Rüşd, Ebu'l-Veled Muhammed b. Ahmed, *Bidayetu'l-Müctehit ve Nihayetu'l-Muktasid*, Kahire, Daru'l-Hadis, 2004, c. 2, s. 146.

¹²⁵ Şerahsi, Muhammed b. Ahmed b. Ebi Sehl, *el-Mebсут*, Beyrut, Daru'l-Marife, 1993, c. 5, s. 10; Nevevi, Ebu Zekeriya Muhyiddin Yahya b. Şeref, *Ravdatu't-Talibin ve Umdetu'l-Müttekin*, Beyrut, el-Mektebetu'l-İslamiyye, c.10, s.243; İbn Kasım, Abdurrahman b. Muhammed, *Haşiyet'r-Ravdu'l-Murebba Şerhu Zadi'l-Müstakni*, Kahire, es-Selefie Yayınevi, 1.Baskı, 1977, c. 4, s. 271.

¹²⁶ Tevbe, 9/120.

Artık bundan sonra (esirleri) ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin. Savaş sona erinceye kadar hüküm budur.”¹²⁷

Abdullah b. Ömer’den rivayet edilen sahih hadiste şu bilgi vardır. Resulullah (s.a.v.), Mustalik oğulları kabilesi üzerine gece baskını yapmıştır. Onlar o sırada gafil bir durumda bulunuyorlardı. Hayvanları da su başında sulanıyordu. Resulullah (s.a.v.) onlardan savaşa kalkışanları öldürdü. Savaşa elverişli olmayanlarını ise esir etti.¹²⁸

1.2. Kadın ve Çocukları Öldürmemek

İmam Ebu Hanife, İmam Mâlik, İmam Şafii ve İmam Ahmed b. Hanbel savaşta müşrik olmayan kadın ve çocukların öldürülmesinin caiz olmadığına ittifak etmişlerdir.¹²⁹

Bu görüşlerini şu naslarla delillendirmişlerdir. «Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın. Ancak aşırı gitmeyin.»¹³⁰Kadın ve çocuklar savaşanlardan değildir. Dolayısıyla bunlara dokunmamak gerekir. Aksi takdirde haddi aşmaya girer.¹³¹

Resulullah (s.a.v.) Hayber günü bir seriyye gönderdi ve müşriklerle savaştılar. Ta ki çocukları dahi öldürdüler. Resulullah’a geldiklerinde onlara (Sizi zürriyetleri öldürmeye teşvik eden nedir?) buyurdu. Onlar da, Ya Resulallah onlar müşriklerin evlatları deyince, Resulullah (s.a.v.) “Sizin tercihiniz müşriklerin evlatları mıdır? Nefsimi kudret elinde tutana yemin ederim ki her canlı ifade edebilme yaşına gelene kadar, İslam fitratı üzere doğar.” buyurdu.¹³²

¹²⁷ Muhammed, 4/47.

¹²⁸ Müslim, Cihad ve’s-Siyer, c.3, s.1356: 1730.

¹²⁹ Baberti, Muhammed b Mahmut Ekmeleddin, *el-İnaye Şerhu’l-Hidaye*, Daru’l-Fikir Yayınları, 2006, c. 5, s. 451; İbni Rüşd, *Bidayetu’l-Müctehit*, c. 2, s. 146; Nevevi, *Ravdatu’t-Talibin ve Umdetu’l-Müttekin*, c.10, s. 243; İbn Kudame, Şemsuddin Ebu’l-Ferec, *eş-Şerhu’l-Kebir ala Metni’l-Mükni*, Kahire, Daru Hicr, 1995, c. 10,s. 397.

¹³⁰ Bakara, 2/190.

¹³¹ Maverdi, *el-Havi’l-Kebir*, c. 14, s. 107.

¹³² Hâkim, Muhammed b. Abdullah, *el-Müstedrek ala’s-Sahihayin*, Cihad, Beyrut, Daru’l-Kütübü’l-İlmiyye Yayınları, c. 2, s. 133: 2566.

Resulullah (s.a.v.) bir savaşta öldürülmüş bir kadın gördü. “Bu kadın savaşmıyordu.” buyurdu. Sonra etrafındakilerin yüzüne bakarak birine “*Halit b. Velid’e yetiş(ve söyle)kadın ve çocuklar öldürülmesin*” buyurdu. ¹³³

Abdullah b. Ömer’den rivayet edilen sahih bir hadiste, Resulullah’ın savaşlarından bir tanesinde öldürülmüş bir kadın bulundu. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) kadın ve çocukların öldürülmesini yasakladı. ¹³⁴ Bu naslar kadın ve çocukların öldürülmelerinin caiz olmadığına açık bir delildir. ¹³⁵

Kadınlar ve çocuklar savaş ehli değildirler. Çünkü onlar savaşa katılmazlar. Kadınlar yapı olarak zayıf ve duygusal olduklarından kan görmeye dayanamazlar. Dolayısıyla erkekler gibi savaşamazlar. Çocuklar ise henüz mükellef değildirler ve esir alınıp İslam’a davet edilmeleri halinde, fitrat üzere olduklarından Müslüman olma ihtimali daha yüksektir. Onlar, dinlerin tahrif edilmesinden bir şey anlamazlar. ¹³⁶ Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “*Her doğan, fitrat üzere doğar. Daha sonra anne ve babası onu Yahudi, Hristiyan ya da Mecusi yapar.*”¹³⁷

Çocuk bunları anlayacak yaşta ise, esir alanlar tarafından yapılan güzel muamele onun İslam’a girmesinde daha etkili olur. Bu öldürülmesinden daha hayırlıdır. Nitekim Resulullah (s.a.v.) Hz. Ali’ye şöyle buyurmuştur: “*Allah’a yemin olsun ki senin elinden birinin hidayete ermesi kumral develerinin¹³⁸ olmasından sana daha hayırlıdır.*” ¹³⁹ Müslüman olmasıyla Müslümanların sayısı ve İslam’ın gücü artar. Dolayısıyla müşrik olmayan kadın ve çocuklar savaş esnasında öldürülmezler. Çünkü öldürülmelerine bir sebep yoktur. Nitekim Allah (cc) haksız yere bir cana kıymayı şu ayeti kerimesiyle yasaklamıştır: “*Meşrû bir hak karşılığı olmadıkça, Allah’ın haram (dokunulmaz) kıldığı canı öldürmeyin.*”¹⁴⁰

¹³³ Hâkim, *el-Müstedrek ala’s-Sahihayin*, Cihad, c.2, s.133: 2565.

¹³⁴ Müslim, Cihad, c.3, s. 1364:1744; Buhari, *Sahihi’l-Buhari*, Cihad ve’s-Siyer, c.4, s. 61: 3015.

¹³⁵ İbn Rüşd, *Bidayetu’l-Müctehit ve Nihayetu’l-Muktasid*, c. 2, s. 148.

¹³⁶ İbni Baz, Abdul-Aziz B. Abdullah, *Mecmu’ul-Fetava*, el-Memleketu’l-Arabiyyetu’s-Suudiyye, Daru’l Kasım Yayınevi, 2.Baskı, 2001, c. 18, s. 129.

¹³⁷ Buhari, Cenaiz, c.2, s. 94: 1358.

¹³⁸ Hadiste geçen humru’-naam: Devedir. Arapların en kıymetli mallarındandır. Dünya hayrının hepsinden kinayedir. Munavi, Abdurrauf b. Tacu’l-Arifin, *et-Teysir bi’şehi Camiu Sağır*, Riyad, Mektebetu İmam Şafii Yayınları, 1988, c.2, s.58.

¹³⁹ Buhari, Fadaili’s-Sahabe, c.5, s.18: 3701.

¹⁴⁰ Enam, 6/151.

Resulullah'a, müşriklerden aile sahibi bulunanlara gece baskını yapıyor da (ayırdelemiyerek) bunların kadınları ve küçük çocukları da öldürülüyor bunun hükmü nedir? diye soruldu. Hz. Peygamber: "Onlar da müşriklerdendir" diye cevap verdi.¹⁴¹ Ancak âlimler, bu hadisi kadın ve çocukların ayırt edilemeyeceği durumlar için geçerli bir hüküm olarak kabul etmişlerdir.¹⁴²

Kadın ve çocuklardan savaşa katılanların hükmü ise farklıdır. Resulullah (s.a.v.) zamanında kadınların savaşa katıldıkları vaki olmuştur. Kadınlar yaralıları tedavi eder ve askerlere su dağıtırlardı. Bu konuda Rübeyyi' b. Muavvaz şunu söylemiştir: “*Biz Resulullah (s.a.v.) ile savaşlara katılır ve orduya su verip hizmet ederdik, yaralı ve ölüleri Medine'ye taşırdık.*”¹⁴³ Aynı şekilde uhud savaşına Hz. Peygamber ile beraber katılan Ümmü Ammare gibi kadın sahabiler de vardı. Şöyle demiştir: “Sabah erkenden çıkar insanların ne yaptıklarına bakardım. Yanımda da suyla dolu kaplar vardı. Müslümanların hezimete uğradıklarını duyunca hemen Resulullah'ın yanına koştum. Kılıcımı çekerek onu korumak için savaştım ve yaralıları kurtardım”.¹⁴⁴ Buna benzer bazı hanım sahabeler de savaşa katılmışlardır.

Günümüzde de kadınlar aynı şekilde erkeler gibi savaşmaktadır. Hatta özellikle bazı batı ülkelerinde kadınların askere alınması vakidir. Ordu ile beraber uzun mesafeler gidip, yaralıları tedavi edip ve askerlere yemek hazırlıyorlar. Hatta, uçaklardan füze atarak ve harp gemileri ile şehirleri vurma suretiyle de direkt savaşa katılıyorlar. Ayrıca tankları sürerek, bölgeleri yerle bir ediyorlar. İşte bu kadınların hükmü savaşan erkeklerin hükmü gibidir. Yani savaş esnasında öldürülebilirler. Bu, cumhuru fukahanın yani Hanefi, Şafii, Maliki ve Hanbelilerin görüşüdür.¹⁴⁵

Fukaha bu konuda birçok delil zikretmişlerdir. Bazıları şöyledir: Resulullah (s.a.v.) Beni Kurayza'dan bir kadının öldürülmesini emretmiştir. Bu konu hakkında, Âişe (r.anha) demiştir ki; “*Kureyza oğullarının, bir tek kadınından başka hiçbir kadın öldürülmedi. Rasûlullah (s.a.v.) (Kureyza oğullarının) erkeklerini kılıçla öldürürken*

¹⁴¹ Buhari, Cihad ve's-Siyer, c.4, s.61:3012.

¹⁴² Nevevi, Ebu Zekeriya Muhyiddin Yahya b. Şeref, *Sahihi Müslim bi'sherhi'n-Nevevi*, cihad ve'siyer, Beyrut, Daru İhya- i't-Turasi'l-Arabi, c.12, s.49: 1745.

¹⁴³ Buhari, Cihad ve's-Siyer, c.7, s.122: 5679.

¹⁴⁴ İbni Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c.3, s.67.

¹⁴⁵ İbn Rüşd, *Bidayetu'l-Müctehit ve Nihayetu'l-Muktasid*, c.2, s.146; Baberti, *el-İnaye Şerhu'l-Hidaye*, c.5, s.452; Nevevi, *Ravdatu't-Talibin Ve Umdetu'l-Müttekin*, c.10, s.243; İbni Kudame, *eş-Şerhu'l-Kebir*, c.10, s.397.

bu kadın benim yanımda, sarsıla sarsıla gülüyor ve (kendi kendine) söyleniyordu. Derken sahibini göremediğim bir ses Falanca kadın nerededir? diye, kadının ismiyle çağırdı. Kadında

*Benim! diye cevap verdi. (Hz. Âişe diyor ki); "Ben (o kadına); Bu hâlin ne? dedim. Ben bir iş yaptım (da ondan dolayı aranyorum), dedi ve hemen götürülüp boynu vuruldu. Ben o kadına olan şaşkınlığımı hala unutamiyorum. Çünkü öldürüleceğini bildiği halde sırtı ve karnıyla (sağa sola döne döne) gülüyordu."*¹⁴⁶ Bu kadının öldürülme suçunu Resulullah'a sövmek olduğu söylenmiştir.¹⁴⁷ Başka bir görüşe göre Mahmud b. Mesleme'nin ölümü olayındaki etkisine karşılık olarak öldürüldüğünü, üçüncü bir görüşe göre Halat bin Süveyd el-Hazreci'ye yaptıkları sebebiyle öldürüldüğünü söylemişlerdir.¹⁴⁸

Resulullah (s.a.v) Mekke fethi sırasında üç kadının öldürülmesini emretti. Bunlardan ikisi Abdullah b. Hatal'ın kızı, diğeri de İkrime b. Ebu cehil'in azatlı kölesi Sare idi. Bu iki kadının suçu Resulullah'ı hicvetmeleri (eleştirip kötölemek) idi. Bu kadınlar Resulullah'ı hicvetmenin yanında erkekleri savaşa kışkırtıyorlardı. Biri öldürüldü diğeri kaçtı, Sare ise müslüman oldu.¹⁴⁹

Abdurrahman b. Ebi Amra'dan rivayetle bir gün Resulullah (s.a.v) öldürülmüş bir kadının yanından geçti ve bunu kim öldürdü, diye sordu. Bir adam ben öldürdüm, arkamdan beni öldürmek için yaklaştı ve onu öldürdüm. Resulullah defnedilmesini emretti. Resulullah (s.a.v.) bu olayda susmuştur. Çünkü o kadın savaşıyordu.¹⁵⁰

Bu delillerden anlaşıldığı üzere, bir kadın savaşıyorsa, savaşa katılıyor veya savaşa kışkırtıyorsa onun hükmü tamamen erkekler gibidir. Çünkü onun da savaşa etkisi vardır. Resulullah (s.a.v) bu kadınların öldürülmesi emrini vermiştir. Çünkü bunlar gerek savaşarak gerekse de kışkırtarak savaşa katılmışlardır.

¹⁴⁶ Ebu Davud, Süleyman b. Eşa's b. İshak, *Süneni Ebu Davud*, Cihad, Beyrut, el-Mektebetu'l-Asriyye Yayınları, 1998m, c.4, s.305: 2671.

¹⁴⁷ İbnu'l-Esir, Abdullah b. Muhammed, *Camiu'l-Usul fi Ehadisi'r-Resul*, Gazavat, er-Riyad, Mektebeü'r-Rüşed Yayınları, 1988, c.8, s.279: 6101.

¹⁴⁸ Bkz. İbnu Abdülber, Yusuf b. Abdullah b. Muhammed, *el-İsti'ab fi Ma'rifeti'l-Ashab*, Beyrut, Daru'l-Cil Yayınları, 1.Baskı, 1992, c. 2, s. 451; Beyhaki, Ahmed b. Hüseyin, *es-Sünen-ü's-Sağir*, Beyrut, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2003, c. 3, s. 386: 2833.

¹⁴⁹ Taberi, Muhammed b. Cerir, *Tehzibu'l-Asar*, Dimeşk, Daru'l-Memun li't-Turas, 1995, c.1, s.565.

¹⁵⁰ İbn-ü Ebi Şeybe, Abdullah b. Muhammed, *Musannefu İbni Ebi Şeybe*, Siyer, Riyad, Mektebeü'r-Rüşed Yayınları, 1988, c.6, s.483: 33125.

Çocuklar hakkında Resulullah (s.a.v) esirlerin öldürülmesinde buluğ çağına ermiş olanları yetişkin olarak itibar ediyor, buluğa ermemişleri ise öldürülüyor, köle olarak alınıyorlardı. Atiyyetu'l-Kurazi r.a. şöyle söylemiştir: “*Ben Beni Seleme'nin esirleri arasındaydım. Onlar şuna bakıyordu, tüyleri çıkanları öldürüyorlar çıkmayanları öldürmüyorlardı, ben de tüyleri çıkmayanlar arasındaydım.*”¹⁵¹

2. SAVAŞ ESNASINDA ÖLDÜRÜLMELERİNİN CEVAZINDA İHTİLAFA EDİLEN ŞAHİSLAR

Bu başlık altında, fukahanın hükmünde ihtilaf ettiği birçok meseleyi sıralayacağız ve her birinin hükmünü ayrı bir şekilde değerlendireceğiz.

2.1. İhtiyarlar ve Din Adamları (Ruhbanlar)

Fukaha kendini ibadete vermiş yaşlı ve ruhbanlar öldürülmesinde iki görüşe ayrılmışlardır:

Bazı fakihler savaşınlar veya savaşmasınlar öldürülmelerinin caiz olduğunu söylemiştir. Bu görüş Şafiilerin iki görüşünden en zahir olanıdır. Buna göre rahip ister yaşlı olsun ister genç öldürülür. Zayıf olan yaşlı da böyledir.¹⁵²

Bu mezhebin savunucuları şu delilleri zikretmişlerdir: Kaynaklarda geçen umumiyet müşriklerin tamamının ve cizye verene kadar ehli kitabın öldürülmesine dayalıdır: Şu ayeti kerimelerde olduğu gibi: “*Allah'a ortak koşanları artık bulduğunuz yerde öldürün, onları yakalayıp hapsedin ve her gözetleme yerine oturup onları gözetleyin. Eğer tevbe ederler, namazı kılıp zekâti da verirlerse, kendilerini serbest bırakın. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.*”¹⁵³

“*Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen, Allah'ın ve Resûlünün haram kıldığını haram saymayan ve hak din İslâm'ı din edinmeyen*

¹⁵¹ Ebu Davud, Hudud, c. 4, s. 141: 4404.

¹⁵² Nevevi, *Ravdatu't-Talibin ve Umdetu'l-Müttekin*, c.1, s.224; Şirazi, İbrahim b. Ali, *et-Tenbih fi'l-Fıkhu's-Şafii*, Riyat, Alemlü'l-Kütüb Yayınları, c.1, s.232; Şafii, Muhammed b. İdris, *el-Ümm*, Beyrut, Daru'l-Marif Yayınları,1990, c.4, s.253; Müzeni, İsmail b. Yahya, *Muhtasarü'l-Müzeni*, Beyrut, Daru'lmarife, 1989, c. 8, s. 379,

¹⁵³ Tevbe, 9/5.

kimselerle, küçülerek (boyun eğerek) kendi elleriyle cizyeyi verinceye kadar savaşın."¹⁵⁴

Bu görüşte olanların delillerinden bir diğeri de hadiste yaşlıların öldürülmesinin emredilmesidir. Nitekim Semure bin Cündüb Resulullah'dan rivayetle şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "*Müşriklerin yaşlılarını öldürün genç çocukların hayatlarını bağışlayın.*"¹⁵⁵ Daha önce zikrettiğimiz "*Ben (Atiyyetu'l-Kurazi) Beni Seleme'nin esirleri arasındaydım. Onlar şuna bakıyordu, tüyleri çıkanları öldürüyorlar çıkmayanları öldürmüyorlardı, ben de tüyleri çıkmayanlar arasındaydım.*"¹⁵⁶ rivayeti de bu görüşü desteklemektedir. "*Tüyleri çıkmış*" erkekler ifadesi ile bülüğ çağına ermiş olanların tespit edilmesi kastedilmiştir.¹⁵⁷ Bu husustaki bir başka delil ise Resulullah'ın Düreyd bin es-Summenin öldürülmesini kabul etmesidir.¹⁵⁸

İkinci görüş ise ruhbanların savaşmadıkları ve savaşanlara yardım etmedikleri müddetçe öldürülmesinin caiz olmamasıdır. Fukahanın cumhuru bu görüştedir. Hanefi, Maliki, Hanbelilere ve Şafiilerin bir görüşüne göre bu şahısların öldürülmesi caiz değildir.¹⁵⁹

İhtiyarlar ve ruhbanlar müslümanlara zarar verip kâfirlere fayda sağlayacak bir görüş sunmadığı ve kışkırtma veya malî destek sağlamadığı ve savaşmadığı müddetçe, öldürülmelerinin caiz olmadığını söyleyenler görüşlerinin delili olarak şu nasları

¹⁵⁴ Tevbe, 9/29.

¹⁵⁵ Tirmizi, Siyer, c.3, s.197:1583.

¹⁵⁶ Ebu davud, Hudud, c.4, s.141: 4404.

¹⁵⁷ Sündi, Muhammed b. Abdul Hadi, *Haşiyetu's-Süendi ala Süneni İbni Mace*, Beyrut, Daru'l-Cil Yayınları, Basımsız, c. 2, s. 112.

¹⁵⁸ Düreyd b. es-Summe hicretin 8. Yılında huneyn savaşında Resulullah'a karşı savaşa katıldı. Yaşı 100'ü geçmiş çok yaşlı biriydi Müşrikler yenilgiye uğradıkları zaman Taife gittiler. Ordu birliklerinin bir kısmı Evtas'a indi, bir kısmı da Nahle'ye doğru yol almıştı. Nahle tarafına yönelenlerin içinde Düreyd de vardı. Yolda Beniselimden bir adamla karşılaştı. Düreyd ona şöyle dedi: "Bana ne yapmak istiyorsun?" Rabia dedi ki: "Seni öldüreceğim." Düreyd dedi ki: "Sen kimsin?" Rabia dedi ki: "Ben Rabia b. Rüfey es-Sülemi'yim." Sonra kılıcıyla ona vurdu. Fakat öldüremedi. Bunun üzerine o da ona şöyle dedi: "Annen seni ne kötü silahlandırmış. Yükümün arkasından işte şu kılıcımı al, (eşyalar hevdec denilen sandığım içindeydi) sonra onunla vur. Kemikleri uçurt. Dimağa indir. Çünkü ben de adamlara işte böyle vururdum. Sonra annenin yanına gittiğin zaman, ona Düreyd b. Simme'yi öldürdüğünü haber ver. Bkz. İbn kudame, Şemsuddin Ebu'l-Fereç Abdurrahman b. Muhammed, *el-Muğni*, Kahire, Mektebetü'l-Kahire, 1968, c.9, s. 311.

¹⁵⁹ Kasani, Alaaddin Ebu Bekir b. Mesud b. Ahmed, *Bedaiu's-Senai fi Tertibi's-Şerai*, Beyrut, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1986, c. 7, s. 101; İbn Rüşd, *Büdayetu'l-müctehit*, c. 2, s. 146; Nevevi, Muhyiddin Yahya B. Şeref, *el-Mecmu' Şerhu'l-Mühezzeb*, Beyrut, Daru'l-Fikir, c. 19, s. 295; Şafii, *el-Ümm*, c. 4, s. 303.

göstermişlerdir. «Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın. Ancak aşırı gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez.»¹⁶⁰

Enes b. Malik (r.a.)'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Allah'ın ismiyle Allah için ve Allah Resulünün dininde (sebat ederek) savaşa çıkınız, aciz kalmış ihtiyarlar, buluş çağına ermemiş çocukları ve kadınları öldürmeyin.»¹⁶¹ Açıkça görüldüğü üzere bu hadiste Resulullah (s.a.v) yaşlıların öldürülmesini yasaklamıştır. Aynı şekilde Hz. Ebu Bekir bir komutanına vasiyyetinde şöyle söylemiştir: «Sakin çocuk, kadın ve yaşlıları öldürme.»¹⁶² Bu vasiyette Hz. Ebu Bekir komutanına ve askerine yaşlıları öldürmeyi yasaklıyor. Çünkü onların savaşmaya gücü yetmez.¹⁶³ Hz. Ebu Bekir kendini Allah'ın ibadetine adadığını söyleyenlerin öldürülmesini yasaklamıştır. Çünkü onlar din ehillerinden uzaklaştırılmış ve savaşa katılmamışlardır. Yoksa ruhbanlıklarının üstünlüğünden değil. Yezid'e vasiyyetinde şöyle söylemiştir: «Şüphesiz sen kendilerini Allah'a adadığını söyleyen kimseleri bulacaksınız. Onlara ve bu şekilde söyleyenlere dokunma.»¹⁶⁴

Resulullah (s.a.v.) ordularını gönderdiğinde şöyle buyurmuştur: «Bebekleri ve kendini ibadete verenleri öldürmeyin.»¹⁶⁵ Bu hadiste Resulullah (s.a.v) rahipleri öldürmeyi yasaklamıştır. Çünkü onlar kendini ibadete vermiş ve savaşa katılmayan kimselerdir.¹⁶⁶

Kanaatimize göre, ihtiyarlar ve rubanlar savaşanlara görüş bildirme veya yönetme gibi yardımları olmadığı ve bilfiil savaşmadıkları müddetçe öldürülmeleri caiz değildir görüşünün tercih edilmesi gerekir. Çünkü İslam insanın canını korumayı ve kanının haksız yere dökülmemesini isteyen bir dindir.

Diğer bir bakış açısıyla, bu uygulama caiz değildir diyenlerin naslardan delillerinin delaleti hâstır, caizdir diyenlerin delilleri ise âmmdır. Yahutta rivayetlerdeki

¹⁶⁰Bakara, 2/190.

¹⁶¹ Ebu Davud, Cihad, c. 15, s. 37: 2614.

¹⁶² İbn-ü Ebi Şeybe, *Musannefu İbni Ebi Şeybe*, Siyer, c.6, s.483: 33121.

¹⁶³ Bacı, Süleyman b. Helef b. Saad, *el-Munteke Şerhu'l Muvetta*, Mısır, es-Saada Basımevi, 1.Baskı, 1914, c. 3, s. 169.

¹⁶⁴ Asbahi, Malik b. Enes, *el-Muvatta*, Cihad, Ebu Zabi, Müessesetu'z Zayid b. Sultan Ali Nehya Yayınları, 2004, c. 2, s. 447: 10.

¹⁶⁵ İbn Hanbel, *Müsnedü İmam Ahmed b. Hanbel*, c. 4, s. 461: 2728.

¹⁶⁶ İbnu Abdülber, Yusuf b. Abdullah, *el-İstizkar*, c. 5, s. 29.

öldürüldüklerine dair bilgiler bazen öldürülmesi caiz olan kimselerle karıştıklarından dolayı bazen de savaşanlara yardımcı olduklarından dolayı has manaya hamli mümkündür. Nitekim Resulullah (s.a.v) Düreyd bin es-Summe'nin çok yaşlı olmasına rağmen öldürülmesini onaylaması bu kapsamdadır. Çünkü burada müslümanlara zarar verme, müşriklere ise faydalı olması söz konusudur.¹⁶⁷

2.2. İşçiler:

Fıkıh kitaplarındaki usefadan maksat işçilerdir. Bunlara, savaşmayla ilgisi olmayan çiftçiler, tüccar, sanatkarlar vb. hizmet görevlerini yapanlar da dâhildir.¹⁶⁸ Fukaha, bunların öldürülmesinde iki görüşe ayrılmıştır:

Hanefî, Mâliki ve Hanbelî mezhepleri öldürülmelerinin caiz olmadığını söylemişlerdir.¹⁶⁹

Bu mezhebin savunucuları şu delilleri zikretmişlerdir: "Rebâh b. Rebî' demiştir ki: *Biz Rasûlullah (s.a.v) ile bir savaşta idik. Halkı bir şeyin etrafında toplanmış halde görünce; "Bunlar neyin etrafında toplanmışlar, bak gel." diyerek (oraya) bir adam gönderdi. (Bu adam oraya bakıp) geldi ve Öldürülmüş bir kadının etrafında (toplanmışlar) dedi. Bunun üzerine (Hz.Peygamber); "Bu (kadın) öldürülmez " buyurdu. (Ravi devamla şöyle dedi) İleri birliğin başında da Halid b. el-Velid vardı. (Hz.Peygamber oraya tekrar) bir adam gönderip; "Halid'e söyle hiç bir kadını ve (savaşın dışında bir iş için) kiralanmış (ve emir altında) olan bir kimseyi öldürmesin diye emir verdi."*¹⁷⁰

Bu hadisin işçilerin öldürülmemesinde delil olma sebebi, Resulullah'ın (مَا كَانَتْ هَذِهِ لِنُقَاتِلِ) «Bu kadın savaşmıyordu.» sözüdür. Resulullah (s.a.v.) öldürülmeme sebebini savaşmamasına bağlamıştır. İşçiler savaşa katılmadıkları veya katkı vermedikleri

¹⁶⁷ Heykel, Muhammed Hayr, *el-Cihadu ve'l-Kitalu fi's-Şeriatü'l-İslamiyye*, s. 1249.

¹⁶⁸ Şevkani, Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullah, *Neylü'l-Evtar*, Mısır, Daru'l Hadis Yayınevi, 1. Baskı, 1993, c.7, s. 292.

¹⁶⁹ İbn Rüşd, *Bidayetu'l-Müctehit*, c. 2, s. 147; İbni Kudame, *el-Muğni*, c. 9, s. 313; Serahsi, *Şerhu Siyeri'l-Kebir*, c. 1, s. 1417.

¹⁷⁰ Ebu Davud, Cihad, c.3, s.53: 2669.

sürece aynı hükmü taşıyacaktır. Bu, şu ayetin manasını açıklamaktadır: «*Sizinle savaşanlarla sizde Allah (cc) yolunda savaşın*»¹⁷¹

Hiz. Ömer'in şöyle söylediği rivayet edilmiştir: «*Çiftçiler hakkında Allah'tan korkun ve size savaş açmadıkları sürece onları öldürmeyin.*»¹⁷² Aynı şekilde şöyle söylediği de rivayet edilmiştir: «*Aşırı gitmeyin, haksızlık etmeyin, çocukları öldürmeyin, çiftçiler konusunda Allah'tan korkun.*»¹⁷³

Hiçbir sahabenin beldeleri fethederken işçi ve zanaatkarları öldürdüğü varit olmamıştır. Aksine bunun tam tersi olmuştur. Nitekim Cabir b. Abdullah şöyle söylemiştir: «*Onlar müşriklerin tüccarlarını öldürmezlerdi.*»¹⁷⁴

Bu husustaki ikinci görüş cizye vermeyi kabul etmeyenlerin öldürülmesinin caiz olmasıdır. Bu Şâfiilerin görüşüdür.¹⁷⁵ Şâfiiler bunların öldürülmesine şu ayeti kerimeyi delil olarak getirmişlerdir: «*Müşriklerin tümü ile savaşın.*»¹⁷⁶ Bunlar da müşriklerin umumuna dahildir. Onların öldürülmesini mubah kılan sebebin küfür ve İslam hükümlerini kabul etmemeleri olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak, İslam hükümlerini kabul edip, cizye vermeyi de kabul ederlerse o zaman öldürülmeleri caiz olmayacaktır.¹⁷⁷

Bize göre isabetli olan, zikrettikleri delillerden dolayı, savaş ile ilgisi olmayan işçi, çiftçi, tüccar, zanaatkar ve hizmet görevini yapanların öldürülmesinin caiz olmadığını söyleyen birinci görüştür. İnsanların öldürülmesini gerektiren sebep küfür değil savaşa katılmalarıdır. Ayrıca onların öldürülmesi ile toplumun ihtiyaçları da kesintiye uğramış olacaktır. İslam ise sadece hak edene zarar vermeye izin vermiştir. Öldürülmesinin caiz olmadığını söylediklerimiz ise bu zararı haketmemektedirler.

¹⁷¹ Bakara, 2/190.

¹⁷² Beyhaki, Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Musa el-Horasani, *es-Sünenü'l-Kübra*, Siyer, Beyrut, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2003, c. 9, s. 155:18159.

¹⁷³ İbnü Ebi Şeybe, *Musannefu İbni Ebi Şeybe*, Siyer, c. 6, s. 483: 33120.

¹⁷⁴ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, Siyer, c.9, s.155: 18160; İbni Ebi Şeybe, *Musannefu İbni Ebi Şeybe*, Kitabu'l-Siyer, c. 6, s. 484: 33130.

¹⁷⁵ Şafii, *el-Ümm*, c. 4, s. 254-305.

¹⁷⁶ Tevbe, 6/36.

¹⁷⁷ Şafii, *el-Ümm*, c.4, s.197.

2.3. Yaralılar

Savaşta her iki taraftanda bir çok yaralı olur. Bazılarının yaraları hafif bazılarının ise yürümeyi engelleyecek derecede ağır olur. İslam'da yaralıların hükümlerini bilmeden önce yaralıların kimler olduğunu bilmemiz gerekir.

Kelime «cerahe» جرح fiilinden türemiştir. Vücudunda bir yarığın açılması demektir. el-cerahatu, vuruş ve darbenin ismidir. İstilahî olarak curha, savaş esnasında ordunun kullandığı farklı silahlarla farklı şekillerde yara alanlardır. Şafii, Maliki, Hanbeli ve Hanefilerden oluşan cumhuru fukaha, yaralıların savaş esnasında öldürülmesinin caiz olduğunu söylemişlerdir.¹⁷⁸ Resulullah'ın döneminde onun huzurunda yaralıların öldürülmesini delil olarak zikretmişlerdir. Bunların içinde İbn Mesud'un öldürdüğü¹⁷⁹ Ebu Cehil bin Hişam da vardır. Müslümanlar ile savaşırken yaralı düşmüş ve öldürülmüştür. İşte Resulullah'ın huzurunda bunların olması öldürülmelerinin caiz olduğuna delildir.

Ayrıca Hayber savaşı sırasında Muhammed bin Müselleme, Murahhab ile düellosunda iki ayağını kesti. Murahhab ona: “Beni öldür ey Muhammed” demesi üzerine Muhammed bin Müselleme ona kardeşim Mahmut gibi sen de ölümü tat dedi ve Hz. Ali oraya gelerek kılıcıyla boynunu vurdu ve öldürdü. Resulullah (s.a.v) bu olayı red etmedi.¹⁸⁰

Buradaki delalet ciheti şudur: Muhammed bin Müselleme Murahhab'ı öldürmekten çekindi, Resulullah onu yermedi. Sonra Hz. Ali'nin öldürmesini de yermedi. Dolayısıyla bu işte bir genişlik olduğu ortaya çıkmaktadır.¹⁸¹

Bu konuda savaşta yaralıların öldürülmesinin caiz olmadığını söyleyen bir görüş de vardır. Bazı muasır ulema bu görüşü savunmuşlardır. Örneğin, Seyyid Sabık Fıkhü's-Sünne kitabında akli bir delil getirip şöyle açıklamıştır: Şüphesiz harp cerrahi bir

¹⁷⁸ Şafii, *el-Ümm*, c.4, s.254; İbn Kudame, *el-Muğni*, c. 9, s. 313; Zerkeşi, Şemseddin Muhammed b. Abdullah *Şerhu Zerkeşi ala Muhtasar-i'l-Haraki*, Riyat, Daru'l- Ubeykan Basımevi, 1993, c. 6, s. 549; Aliş, Muhammed b. Ahmed, *Minehu'l-Celil Şerhu Muhtasaru Halil*, Beyrut, Daru'l-Fikir Yayınları,1989, c. 9, s. 200; Savi, Ahmed b. Muhammed el-Halveti, *Haşiyetu Savi ala Şerhi Sağır*, Beyrut, Daru'l-Mearif Yayınları, c. 4 s. 429; Serahsi, *Şerhu's-Siyeri'l-Kebir*, c. 2, s. 1438.

¹⁷⁹ Ebu Davud, Cihad, c.3, s.73: 2722; Şafii, *el-Ümm*, c. 4, s. 254.

¹⁸⁰ İbnu'l-Kayyim, *Zadu'l-Mead*, c. 3, s. 286.

¹⁸¹ Serahsi, *Şerhu's-Siyeri'l-Kebir*, c. 2, s. 1438.

ameliyat gibidir. Savaşanın yarası sebebiyle savaşta tehlikesi kesildiğinde onu öldürmek caiz olmaz.¹⁸²

Zuhayli de aynı şekilde öldürülemeyeceğini söylemiştir.¹⁸³ Çünkü İslam, savaşmayanların öldürülmesini yasaklamıştır. Bunlar da bu kısma giriyor. Mekke fethi sırasında Resulullah'ın şu sözünü delil olarak zikretmiştir: Yönetici ve yaralılar öldürülmez. Evinin kapısını kapatan güvendedir.»¹⁸⁴

Bize göre, savaş esnasında yaralananları öldürmek veya müslümanların kuvvet ve zayıflığına göre serbest bırakılmaları da caizdir. Şu şekilde ki: Düşman askerlerinin sayısı çok olup kuvvetleri varsa ve müslümanların sayısı az olmakla beraber zayıf iseler yaralılar öldürülebilir. Çünkü öldürülmelerinde bir kızdırma ve müslümanlarla savaşmalarında bir korku oluşur. Öldürülmeden serbest bırakıldıklarında, düşmanlara katılıp iyileştikten sonra tekrar müslümanlarla savaşa başlayacaklardır. Dolayısıyla öldürülmeleri düşmanların kuvvetini zayıflatmaktadır.

Düşman zayıf ise, yaralıları öldürülmez. Aksine tedavi edilip müslüman olmaları ve başkalarına da vesile olmaları ümidiyle esir olarak alınır. Bu şekilde iyi muamele Allah'ın dinine davet yollarından bir yoldur. Bu, Mekke fethinde olan hadisedir. Müşriklerden gruplar Allah'ın dinine girmiş ve ganimet için değil sadece dini yaymak için savaşmışlardır. Ayrıca savaştan önce de mücahitleri İslam'a davet üzerine teşvik etmişlerdir.¹⁸⁵

2.4. Esirler

İslam insan özgürlüğünün korunmasını teşvik etmiştir. Bu özgürlüğe engel olan sebeplerin de üstünde durmuştur. Savaşlar da bu sebeplerdendir. Savaşlarda her iki taraftan da oldukça fazla esir bulunur. Eskiden esirlerin boynu vurulur veya kurban edilirlerdi. Bir kısmı da alınıp satılmaları için köle edinirlerdi. Persler ve Romalılar esirlerine işkence, ceza ve çarmıha germek suretiyle çok kaba davranıyorlardı. Cahiliye araplarının da onlara yakınlıkları sebebiyle etkilenmiş olmaları doğaldır.

¹⁸² Sabık, Seyyid, *Fıkhu's-sünne*, Beyrut, Daru'l-Kitabi'l-Arabi,1997, c. 2, s. 656.

¹⁸³ Zuhayli, Vehbe, *Asaru'l-harbi fi'l-fikhi'l-İslami*, s. 476

¹⁸⁴ İbn-ü Ebi Şeybe, *Musannefu İbni Ebi Şeybe*, Siyer, c.6, s.498: 33276.

¹⁸⁵ Zuhayli, *Asaru'l-Harbi fi'l-Fıkhu'l-İslami*, s. 476; Kasani, *Bedaiu's-Senai' fi Tertibi's-Şerai*, c. 7, s. 100.

Onların esirlere karşı muameleleri merhametten uzaktı. Ancak İslam'ın gelmesiyle bazı ahkâmlar konuldu ve esirlere karşı muameleler rahmete dayalı ve yumuşak bir hal aldı.¹⁸⁶

Esirlerin hükümlerine girmeden önce bir ön bilgi olması hasebiyle esirlerin kim olduklarını bilmemiz gerekir. Lügatte esir, (الإِسَار) «el-isar» dan alınmıştır. Kayış manasındadır. Çünkü onlar kayışla bağlanıyorlardı. Sonra, bağlanmadan dahi olsa her alınan esir olarak isimlendirilmiştir. Esir, savaşta alınan kimsedir. Çoğulu (أَسْرَاءُ / أُسْرَى) ¹⁸⁷ olarak gelir. İstilahî manada esir, Müslümanların zafere ulaşmasıyla savaşan kâfirlerden diri olarak ele geçirdikleri kişilerdir.¹⁸⁸

Her savaşta olduğu gibi müslüman ve kâfirler arasındaki savaşta, esaret savaşın zorunlu bir neticesidir. Bu, zafere ulaşan taraf için olduğu gibi, yenilgiye uğrayan taraftan da olur. Müslümanlar, kâfirlerin elinde esir kalanları savaşta hemen sonra ve o bölgeyi terk etmeden fahiş bir mal karşılığında olsa bile kurtarmaları gereklidir. Bu, Resulullah'ın şu emri ile sabittir: «*Esirleri çözün, aç olanları doyurun ve hastaları gözetin.*»¹⁸⁹ Başka bir rivayette Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: «*Müslümanlar esirleri fidye karşılığı serbest bırakabilir veya borç karşılığı verebilir.*»¹⁹⁰

Müslümanların eline geçen kâfirlerin esirleri hakkında şefkatli olunması istenmiştir.¹⁹¹ «*Onlar, seve seve yiyeceği yoksula, yetime ve esire yedirirler.*»¹⁹² Allah (cc) bu ayette müşrik de olsa esiri doyuran kimseden övgü ile bahsetmiştir.

Resulullah (s.a.v.) esirlere yumuşak davranış ve müslümanlara da esirlere karşı yumuşak davranmalarını ve ihsanda bulunmalarını teşvik etmiştir.¹⁹³ Nitekim bedir

¹⁸⁶ Zuhayli, *Asaru'l-Harbi fi'l-Fıkh'l-İslami*, s. 406.

¹⁸⁷ Kazvini, Ahmed b. Faris b. Zekeriya, *Mu'cemu Mekayisi'l-Luğa*. Beyrut, Daru'l-Fıkr Yayınevi, 1979, c. 1, s. 107; Mecmeu'l-Lugati'l-Arabiyye, *el-Mu'cemu'l-Vasit*, s. 17.

¹⁸⁸ Maverdi, Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habib el-Basri, *el-Ahkamu's-Sultaniyye*, Kahire, Daru'l-Hadis Yayınları, c. 1, s. 207.

¹⁸⁹ Buhari, Cihad, c. 4, s. 68: 3046.

¹⁹⁰ İbn Kudame, *el-Muğni*, c. 9, s. 284.

¹⁹¹ Khaled b. Muhammed eş-Şniber, "el-Harbu ve Ahlakiyatuhâ fi'l i-İslam", *İslam Araştırmaları Dergisi*, 2010m, s.93.

¹⁹² İnsan, 8/76

¹⁹³ Hz. Peygamber'in savaşta ele geçen ganimetler ile ilgili yaptığı uygulamalar için bkz. Özdemir, Nadir, *Hz. Peygamber Dönemi Ganimet Uygulamaları*, Ankara 2014, s.41-178.

esirleri hakkında şöyle buyurmuştur: “*Esirlere iyi davranın.*”¹⁹⁴ Konu ile ilgili bir başka hadiste şöyle buyrulmuştur: Sakifliler, Resulullah (s.a.v.)'ın ashabından iki kişiyi esir ettiler. Buna mukabil Müslümanlar da Beni Ukayl'dan bir kişiyi esir ettiler. Resulullah (s.a.v.) yanına geldi. Adam: "Ey Muhammed, diye bağırdı. Resulullah (s.a.v.) yanına gelerek: "Ne istiyorsun?" dedi. Adam: "Açım, doyur beni, susadım, su ver bana!" dedi. Resulullah (s.a.v.): "Hacetin bu mu?" dedi. Adam öbür iki kişiye mukabil fidye yapıldı.¹⁹⁵ Aynı şekilde Hz. Ali, İbni Mülceme¹⁹⁶ hakkında şöyle söylemiştir: «Onu doyurun, su verin ve ona iyi davranın.»¹⁹⁷

İslam, esirler için bir takım özel hükümler koymuştur. Bu kurallarla ilgili olarak fukaha, bazı meselelerde ittifak etmişler bazılarında ise ihtilaf etmişlerdir. İhtilafın sebebi konu ile ilgili iki ayetin anlaşılma farklılığıdır.

“*(Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Nihayet onları çökertip etkisiz hâle getirdiğinizde bağı sıkı bağlayın (sağ kalanlarını esir alın). Artık bundan sonra (esirleri) ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin.*”¹⁹⁸

«*Yeryüzünde düşmanı tamamıyla sindirip hâkim duruma gelmedikçe, hiçbir peygambere esir almak yakışmaz. Siz geçici dünya menfaatini istiyorsunuz, hâlbuki Allah ahireti (kazanmanızı) istiyor. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir. Eğer Allah'ın daha önce verilmiş bir hükmü olmasaydı, aldığınız şey (fidye)den dolayı size büyük bir azap dokunurdu.*»¹⁹⁹ Birinci ayetin zahirinden anlaşılana, imam için esir aldıktan sonra ya karşılıksız ya da fidye karşılığı serbest bırakılması vardır. İkinci ayette ise, öldürülmesinin fidye karşılığında serbest bırakılmasının daha üstün olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁹⁴ Taberani, Süleyman b. Ahmed b. Eyyub, *el-Mu'cemu's-Sağir*, Min İsmihu el-Hüseyn, Beyrut, el-Mektebetü'l-İslami, 1985, c. 1, s. 250: 409.

¹⁹⁵ Müslim, Nezir, c. 3, s. 1262: 1641.

¹⁹⁶ Abdurrahman b. Mülcem Himyerlidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Zerakli, Hayreddin b. Muhmut b. Muhammed b. Ali b. Faris, *el-Alam*, Beyrut, Daru'l-İlm Basımevi, 2002, c. 3, s. 339.

¹⁹⁷ Şafii, Ebu Abdullah Muhammed b. İdris, *el-Müsned*, Beyrut, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1979, c. 1, s. 313.

¹⁹⁸ Muhammed, 47/4.

¹⁹⁹ Enfal, 8/67-68.

2.4.1. Esirlere yapılabilecek muameleler

2.4.1.1. Esirlerin öldürülmesi:

Hanefî, Şafîî, Hanbelî ve Malikîler esirlerin öldürülmesinin caiz olduğu görüşündedirler.²⁰⁰ Bu, devlet başkanının müslümanların faydasına olacağını gördüğünde böyledir. Esirlerin öldürülebilmesi hakkında birtakım deliller zikretmişlerdir.

«Yeryüzünde düşmanı tamamıyla sindirip hâkim duruma gelmedikçe, hiçbir peygambere esir almak yakışmaz...»²⁰¹ Bu ayeti kerimede dünya menfaati elde etme amacıyla esirlerinin öldürmemesinin isabetli olmadığı bildirilmektedir.

Bu konudaki bir başka delil “Müşrikleri gördüğünüz yerde onlarla savaşın.” ayetidir.²⁰² Bu Kuran-ı Kerim’in son inen ayetidir “Artık bundan sonra (esirleri) ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin.”²⁰³ ayetinin hükmü mensuttur.

Resulullah (s.a.v.) de esirlerden bazılarını öldürmüştür. Bunların arasında bedir esirlerinden Ukbe b. Ebi Muayt²⁰⁴, Nadr b. Haris²⁰⁵ de vardı. Ayrıca Sa’d bin

²⁰⁰İbn Nüceym, Zeyneddin b. İbrahim b. Muhammed, *el-Bahru’r-Raik Şerhu Kenzi’d-Dekaik*, el-Kahire, Daru’l-Kitabi’l-İslami Yayinevi, c.5, s. 89; Serahsi, *Şerhu’s-Siyer’l-Kebir*, c.1, s. 1024; Nefravi, Ahmed b. Ğanim b. Salim b. Mehna Şihabuddin, *el-Fevakihu’Devani*, Beyrut, Daru’l-Fikir, 1995, c. 1, s. 398; Şirazi, *el-Tenbih fi’l-Fıkhi Şafîi*, s. 234; Şafîi, *el-Ümm*, c. 4, s. 305/4; İbn Kudame, *el-Muğni*, c. 9, s. 221.

²⁰¹ Enfal, 8/67-68.

²⁰² Tevbe, 9/5.

²⁰³ Muhammed, 4/47.

²⁰⁴ Übeyy b. Halef ile Ukbe b. Ebi Muayt arasında sağlam bir dostluk vardı. Ukbe, Nebî (s.a.v.) ile birlikte oturuyordu. Übeyy bi Halef yolculuğa çıkmış idi. O, yolculuğundan dönünce Kureyş şöyle dedi: “Ebu Muayt dininden döndü.” O, Ukbe’ye gelip dedi ki: “Bana ulaştığına göre Sen, Muhammed’in meclisinde oturuyor ve O’nu dinliyormuşsun!” Sonra dedi ki: “Yüzüm yüzüne haram olsun! Eğer sen Muhammed ile oturursan veya O’nu dinlersen seninle bir daha asla konuşmayacağım. Seninle muhabbeti kesmemi istemiyorsan, O’nu gördüğün zaman yüzüne tüküresin!”²⁰⁴ Ukbe b. Ebî Muayt, arkadaşının istediği şeyi yaptı. Bedir günü gelince Ukbe esir düştü ve öldürüldü. Bkz. Faluze, Muhammed İlyas, *el-Mevsü’a fi Sahih’i’s-Sireti’n-Nebeviyye*, Mekke, Safa Matbaaları Yayınları, 1.Baskı, 1423 h, s. 403.

²⁰⁵ Nadr b. Haris, Allah Resûlü (s.a.v.)’e eziyet ve düşmanlık edenlerden biri idi. O, Hîre’ye gitmiş ve orada Pers krallarının efsanelerini öğrenmişti. Her ne zaman ki Allah Resûlü (s.a.v.) bir meclise oturup da orada Allah’ı zikretse ve kavmini, Allah’ın kendilerinden önceki ümmetlere isabet eden azabına karşı uyarsa, Nebî (s.a.v.) oradan kalkar kalkmaz Nadr geliyor ve sonra şöyle diyordu: “Allah’a yemin olsun ki ey Kureyş topluluğu, ben Muhammed’den daha güzel konuşmaktayım. Bana geliniz! Ben size O’nun sözlerinden daha güzellerini söyleyeyim.” Sonra da Nadr onlara, Pers krallarından ve Rüstem’den bahsediyor ve şöyle diyordu: “Muhammed’in hangi sözü benimkinden daha güzeldir?” ve o şöyle dahî demişti: “Allah’ın indirdiğinin mislini indireceğim.” İbni Abbas (radıyAllahu anhumâ) şöyle diyordu: “Bana ulaştığına göre, Kur’ân’ın 8 (sekiz) âyeti nadr hakkında nâzil olmuştur. Allah’ın (Ona âyetlerimiz tilâvet edildiği zaman, 'evvelkilerin masallarıdır' der. (Kalem, 68/15.) şeklindeki kavli de bu âyetler içerisindedir. Nadr, Bedir günü esir düşmüştür. O, esir olarak, Allah Resûlü (s.a.v.)’e arz edildiği zaman, Nebî (s.a.v.) Nadr’a doğru baktı. Bunun üzerine Nadr, yanındaki bir adama şöyle dedi: “Vallahi Muhammed beni öldürecektir. O bana, içerisinde ölüm bulunan gözlerle baktı!” Nadr, Mus’ab b. Umeyr’e de şöyle dedi: “Sen, akrabalık açısından buradakiler içerisinde bana en yakın olan kimsesin. Arkadaşınla

Muaz'ın hakemliğini kabul etmelerinden sonra Beni Kurayza'dan bazı kişiler öldürülmüştür.²⁰⁶ Yahudiler Tevrat'ın hükmünü seçtikleri için ölüm cezasına uğramışlardır.²⁰⁷ Bu yüzden yahudilerin itiraz etmeye hakları yoktur. Her din ve ideolojilerde hiyanetin cezası ağırdır.

Esirlerin öldürülebileceğine dair şu gerekçe de gösterilmiştir: Esirin can güvenliği kendisine eman verilmesi ya da Müslüman olması ile mümkün olur. Bunlardan biri bulunmazsa, öldürülmesi belirli şartlar altında mubah olur. Esirler muharip olmaktan çıkmamışlardır. Sadece Müslümanların elinde tutulduklarından savaşmaktan aciz kalmışlardır. Dolayısıyla öldürülmeleri fesadı ortadan kaldırmak olur.²⁰⁸ Şüphesiz onları diri olarak serbest bırakmak, Müslümanların zararına, kâfirlerin de güçlenmesine sebeptir.²⁰⁹ Öldürülmeleriyle Müslümanlar onların düşmanlıklarından kurtulacaklardır.

Esirlerin öldürülmesinin caiz olmadığı, “*Artık bundan sonra (esirleri) ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin.*”²¹⁰ ayetine binaen fidye ile veya karşılıksız serbest bırakılabileceğine²¹¹ dair bir görüşü var. Çünkü esir alınmayla şerri bitmiştir. Savaş, ise düşmanlık şerrinden dolayı yapılıdır.

Kanaatimize göre zahir olan esirlerin başlangıçta öldürülmemesidir. “*Artık bundan sonra (esirleri) ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin.*”²¹² ayeti kerimesi gereğince fidye karşılığı veya karşılıksız salıverilir. Fakat Müslüman idareci bu hususta Müslümanların faydasına göre hareket edebilir. İslam'ın azılı düşmanlarla ve İslam'a ve İslam ehline zulmeden insanlarla karşılaşması halinde esirlerin öldürülmesi hususunda hüküm hakkına sahiptir. Nitekim Resulullah'ın bedir

konusu da bana da arkadaşlarıma edildiği gibi muamele edilsin. Eğer bunu yapmazsan vallahi O beni öldürecektir.” Mus'ab dedi ki: “Ama sen, Allah'ın kitabı hakkında şöyle şöyle diyordun. O'nun Nebîsi hakkında da şöyle şöyle diyordun.” Nadr dedi ki: “Ya Mus'ab! Bana da arkadaşlarıma muamele ettiği gibi muamele etsin. Onları öldürürse beni de öldürsün. Onları bağışlarsa beni de bağışlasın.” Mus'ab dedi ki: “Ama sen, O (s.a.v.)'in ashabına işkence ediyordun.” Nadr dedi ki: “Öyle ama, Allah'a yemin olsun ki, eğer Kureyş seni esir alsaydı, ben sağ olduğum müddetçe sen asla öldürülmezdin.” Allah Resülü (s.a.v.) Ali'ye emretti ve Ali (r.a.) Nadr'ı öldürdü. Bkz. Vakidi, Muhammed b. Ömer el-Eslemi, el-Megazi, Beyrut, A'lemî Yayinevi, 3.Basım, 1989, c.1, s.106; İbni Hişam, es-Siretu'n-Nebeviyye li'İbni Hişam, c. 1, s. 300.

²⁰⁶ Baberti, *el-İnaye Şerhu'l-Hidaye*, C.5, S.437.

²⁰⁷ İbn Hişam, *Siret* (trc. Arif Erkan), Huzur Yayınevi, İstanbul 1995, s. 282.

²⁰⁸ Serahsi, *Şerhu's-Siyeri'l-Kebir*, c. 1, s.1025.

²⁰⁹ İbn Kudame, *el-Muğni*, c.8, s.377.

²¹⁰ Serahsi, *Şerhu's-Siyeri'l-Kebir*, c.1, s.1025.

²¹¹ Muhammed, 47/4.

²¹² Muhammed, 47/4.

savaşında Ukbe bin Ebi Muayt gibi bazı esirlerin öldürülmesini emretmesi de buna örnektir. Aynı şekilde, düşmanların esirlerimizi öldürmesi halinde de Müslüman hâkim misli ile muamele gereğince esirlerin öldürülmesi hususunda yetkisini kullanabilir. Ancak düşman müslüman esirleri öldürmüyorsa onların esirlerini öldürmemek gerekir.

Fukahadan bazıları «*Yeryüzünde düşmanı tamamıyla sindirip hâkim duruma gelmedikçe, hiçbir peygambere esir almak yakışmaz. Siz geçici dünya menfaatini istiyorsunuz, hâlbuki Allah ahireti (kazanmanızı) istiyor...*»²¹³ ayeti kerimesini delil getirmiş ve bunun iniş sebebini, Resulullah'ın esirleri öldürmeyip fidye karşılığı serbest bırakması olduğunu söylemişlerdir. Hâlbuki ayetin sebebi nüzulu böyle değildir. Bilakis ayet Resulullah'ın esirler hakkında karar vermede acele davranması sebebiyle indirilmiştir. Nitekim bu, Müslümanlar ile kâfirlerin ilk karşılaşması olduğundan şevklerinin kırılması, Müslümanların şanının artması, egemenliklerinin büyümesi ve yerleşmelerinin gerçekleşmesi açısından öldürülmeleri daha uygundu.²¹⁴ Nitekim ayeti kerime'de Allah (cc) şöyle emretmiştir. “*Şimdi vurun onların boyunlarının üstüne. Vurun onların bütün parmaklarına.*”²¹⁵

Müşriklere galip geldikten sonra fidye almak mubahtır. Nitekim ayeti kerimede şu şekilde buyurulmuştur: “*(Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Nihayet onları çökertip etkisiz hâle getirdiğinizde bağı sıkı bağlayın (sağ kalanlarını esir alın.)*”²¹⁶ Ancak düşmana galip gelmeden esir almak yasaklanmıştır. Ancak sahabeler bedir savaşında ganimetlere koşup, esirleri topladılar ve fidye istediler. Bu yüzden Allah (cc) onlara ikazda bulundu.

“*Müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün.*”²¹⁷ ayeti ise esirlerin öldürülmesine delalet etmez. Burada sadece savaş esnasında öldürmekten bahsedilmektedir. Çünkü Allah Teâla müşriklerle savaşmayı emrettikten sonra (وَخُذُوهُمْ وَاَحْصُرُوهُمْ) beyanıyla onların esir alınabileceği açıklanmaktadır. Bu ayet, müslümanları savaşa teşvik için indirilmiştir, esirleri öldürmek için değildir.

²¹³ Enfal, 8/67-68.

²¹⁴ Kurtubi, *el-Camiu li'ahkami'l-Kur'an*, c.8, s.48.

²¹⁵ Enfal, 8/12.

²¹⁶ Muhammed, 47/4.

²¹⁷ Tevbe, 9/5.

“Artık bundan sonra (esirleri) ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin.”²¹⁸ ayetinin “Onları bulduğunuz yerde öldürün.”²¹⁹ ayeti ile mensuh olduğu iddia edilse de sahih olan iki ayetin de mensuh olmamasıdır. Aksine ikisi de aralarında çelişki olmamakla beraber muhkemdir. “Onları bulduğunuz yerde öldürün.” ayeti kerimesi Müslümanlara savaş açanlar hakkında inmiştir. Esirlerin öldürülmesine delalet etmez. Sadece savaş esnasında öldürülmelerinden bahsetmektedir. Çünkü o, Allah’ın “Onları yakalayıp hapsedin.” yani esir alın, ayeti ile müşriklerle savaşmayı emrettikten sonra gelmiştir. Bu ayet, Müslümanların savaşmalarını teşvik için indirilmiştir. Esirlerin öldürülmesinden bahsetmemektedir.

“(Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Nihayet onları çökertip etkisiz hâle getirdiğinizde bağı sıkı bağlayın (sağ kalanlarını esir alın.) Artık bundan sonra (esirleri) ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin. Savaş sona erinceye kadar hüküm budur.”²²⁰ ayetinin temelinde esir almadan önce savaşma izni vardır. Bunun sonucunda esir hükmü doğar. Bu da ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverilmesidir. Resulullah’ın bazı esirleri öldürmesi ise daha önce belirttiğimiz gibi İslamî davete ciddi düşmanlıklarından ve Müslümanlara olan büyük eziyetlerinden dolaydır.

2.4.1.2. Esirlerin karşılıksız serbet bırakılması:

(المن) lügatte, güzel bir şey yapmak, ihsanda bulunmak ve cömertlik yapma manalarında gelir.²²¹ İstilahta ise, esirlerin öldürme, köle yapma ve Müslümanların zimmetine bırakma gibi hükümler uygulanmadan karşılıksız serbest bırakılmasıdır.²²²

Esirlerin karşılıksız salıverilmesinin hükmü hakkında fukaha iki görüşe ayrılmıştır: Birinci görüş, esirlerin karşılıksız salıverilmesi sadece devlet başkanının Müslümanlara genel fayda sağlayacağını düşündüğünde caiz olur. Aksi durumda caiz

²¹⁸ Muhammed, 47/4.

²¹⁹ Tevbe, 9/5.

²²⁰ Muhammed, 47/4.

²²¹ Kazvini, *Mu’cemu Mekayisi’l-Luğa*, c. 5, s. 267.

²²² İbn Nüceym, *el-Bahru’r-Raik Şerhu Kenzi’d-Dekaik*, c.5, s.90.

olmaz. Bu Hanefilerin görüşüdür.²²³ Hanefiler bu görüşüne bazı akli deliller göstermişlerdir. Ganimet sahipleri kâfirleri esir alma hakkına sahiptir. Bu hakkın diğer ganimet malları gibi karşılıksız iptali caiz değildir. Ayrıca bu kâfirlerin savaşta tutulduktan sonra serbest bırakılıp evlerine gönderilmesi Müslümanlara karşı güçlenmeleri demektir. Dolayısıyla karşılıksız salıverilmesi caiz değildir.²²⁴ Resulullah'ın bazı kâfirleri karşılıksız serbest bırakması, "seyf" ayetinin (Tevbe: 5) "men" ayetini (Muhammed: 4) neshetmeden öncedir.

İkinci görüş, esirlerin karşılıksız salıverilmesinin kamu yararı şartına bağlı olmaksızın caiz olmasıdır. Bu maliki, hanbeli ve şafiiilerin görüşüdür.²²⁵ Bu görüşte olanlar şu delilleri zikretmişlerdir:

*"Artık bundan sonra (esirleri) ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin. Savaş sona erinceye kadar hüküm budur."*²²⁶ Bu ayet, savaşta kâfirler esir alındıktan sonra Müslümanların, fidye karşılığı veya karşılıksız salıverme tercihinin olduğunu açıklamaktadır.

Resulullah (s.a.v.) bedirde Ebu Uzze el-Cühami'yi şair olduğundan müşriklere yardım etmemesi şartı ile serbest bırakmıştır. Uhud'da tekrar esir düştüğünde Resulullah (s.a.v.) öldürülmesini emretti. Resulullah'dan ikinci kez kendisini serbest bırakmasını isteyince Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: *"Vallahi bundan sonra artık sen Mekke'de Muhammed'e iki kere hile ettim diyemeyeceksin! Daha sonra emir verdi ve boynu vuruldu."*²²⁷ Eğer karşılıksız salıverilme caiz olmasaydı Resulullah Ebu Uzze'yi serbest bırakmaz ve o da Resulullah'dan ikinci bir şans istemezdi.

Said b. Ebî Said, Ebu Hüreyre'den şöyle rivayette bulunmuştur: Resulullah (s.a.v.) Necid taraflarına atlı bir birlik gönderdi. Birlik, Hanifeoğullarından Sümame bin Üsal isminde Yemame halkının reisini yakalayıp getirdi. Esiri mescidin direklerinden birine bağladılar. Resulullah (s.a.v.) onun yanına vardı ve: *"-Ey Sümâme! Sana ne*

²²³ Meydani, Abdu'l-gani b. Talip b. Hamade, *el-Lubab fi Şerhi-l Kitab*, Beyrut, el-Mektebetu'l- İlmîyye Yayınları, c. 1, s. 398; Serahsi, *el-Mebsut*, c.10, s. 24; Serahsi, *Şerhu Siyer Kebir*, c.1, s. 1030.

²²⁴ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Raik Şerhu Kenzi'd-Dekaik*, c.5, s.90.

²²⁵ Hatab, Şemseddin Abu Abdullah Muhammed b. Abdurrahman et-Tarablusi, *Mevahibu'l-Celil Fi Şehi Muhtasari Halil*, Beyrut, Daru'l-Fikr Yayınevi, 1992, c. 3, s. 351; Şafii, *el-Ümm*, c. 4, s. 275; İbn Kudame, *el-Muğni*, c. 9, s. 223.

²²⁶ Muhammed, 4/47.

²²⁷ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, Siyer, c. 9, s. 111: 18028.

yapacağını düşünüyorsun?” buyurdu. O da: “–Hayır yapacağını düşünüyorum. Eğer beni öldürürsen, kan davası olan birini öldürmüş olursun. İyilikte bulunacak olursan, bunun kıymetini bilip karşılığını verecek birine iyilik etmiş olursun. Eğer mal istiyorsan, iste, sana istediğin her şey verilecektir.” dedi. Rasûlullah (s.a.v) Sümâme'nin yanından ayrıldı. Ertesi gün gelip: “–*Ey Sümâme! Sana ne yapacağını düşünüyorsun?*” buyurdu. O da: “–Gönlümdeki, sana söylediğim şeydir.” deyip önceki sözünü tekrar etti. Rasûlullah (s.a.v.) ertesi gün gelip tekrar: “*Ey Sümâme! Sana ne yapacağını düşünüyorsun?*” buyurdu. O da aynı sözleri tekrarlardı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) : “–*Sümâme'yi salıverin!*” buyurdu. Sümâme hemen mescidin yakınındaki bir hurmalığa giderek oradaki suyla boy abdesti aldı. Sonra mescide girdi ve kelime-i şehâdet getirdi.²²⁸

Bu hâdisede Resulullah (s.a.v.) Sümame'yi karşılıksız serbest bırakıyor. Eğer caiz olmasaydı Resulullah (s.a.v.) bunu yapmazdı. Bu konudaki bir başka delil şudur: Resulullah (s.a.v) bedir esirleri hakkında: «Eğer Mutim²²⁹ yaşasaydı ve bu esirler hakkında benle konuşacak olsaydı. Onların hepsini serbest bırakırdım.» buyurmuştur.²³⁰

Mezheplerin görüş ve delillerinin arz edilmesinden sonra, birinci görüşün devlet başkanının müslümanların genel maslahatı görmesi dışında karşılıksız salınmasını caiz olmadığını; ikinci görüşün de mutlak olarak ve karşılıksız salıverilmesinin caiz kıldığını görüyoruz. Görüşleri değerlendirdiğimizde isabetli gözüken mutlak olarak salıverilmesinin caiz olmasıdır. Nitekim ayeti kerime'de şöyle buyurulmuştur: “*Artık bundan sonra (esirleri) ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin.*”²³¹ Daha öncede açıkladığımız gibi bu ayet mensuh değil, gayet açık ve kayıtsızdır. Ayrıca Resulullah (s.a.v.) bazı esirleri karşılıksız salıverdiği de sabit olmuştur.

²²⁸ Müslim, Cihad, c.3, s.1386: 1764.

²²⁹ Allah Resûlü (s.a.v.) Taif'ten döndüğü, Taif ehli O'nu reddettiği ve O'na sert muamelede bulunduğu zaman, Resûl (s.a.v.) Mekke'ye ancak Mut'im b. Adiy'in himayesi ile girebilmişti. Yine Mut'im, Haşimoğulları aleyhine Kureyş'in yazdığı ambargoya karşı gelen, ve Resulullah (s.a.v.) ile ashabi üzerinden bu ambargonun kalkması için o sahifeyi parçalayanlardan biri idi. O, Bedir'den yaklaşık 7 (yedi) ay önce, hicretin 2. (ikinci) yılının Safer ayında vefat etmiştir. Bkz. İbnu Abdülber, *el-İsti'ab fi Ma'rifeti'l-Ashab*, c.1, s.233.

²³⁰ Buhari, Cihad, c. 4, s. 91: 3139.

²³¹ Muhammed, 47/4.

2.4.1.3. Esirlerin fidye karşılığı salıverilmesi:

Fidye esirlerin kendilerini serbest bırakmak için verdikleri şeydir.²³² Burada fidyeden maksat, esirlerin değış tokuşu veya bir ıvaz karşılığı serbest bırakılmasıdır. Fukaha bu konu hakkında iki görüşe ayrılmıştır:

Birinci görüş, Hanefilerin bir görüşü olup esirlerin fidye karşılığı serbest bırakılmasıdır, Malikiler ise fidyenin esirlerin kendisi ile olacağını, mal veya başka bir şey ile caiz olmayacağını söylemişlerdir.²³³ Şafi ve Hanbeli mezhebi fidyenin mutlak olarak caiz olduğu görüşündedir.²³⁴

Bu görüşün savunucuları Resulullah'ın bazı tasaruflarını delil göstermişlerdir. Şöyle ki: Resulullah (s.a.v.) bedirde bazı esirleri 4 bin dinar²³⁵ karşılığında, bazıları ise müslümanlara okuma ve yazma öğretmesi karşılığında serbest bırakmıştı. Resulullah, müslümanlardan iki kişi karşılığında bir müşriğı fidye olarak serbest bırakmıştır.²³⁶ Resulullah (s.a.v), Seleme bin Ekve'den karşılıksız aldığı sabi kabilesinden bir kadını bazı müslüman erkeklerin karşılığında fidye olarak vermiştir.²³⁷

İkinci görüş esirlerin fidye karşılığı serbest bırakılmasının caiz olmadığınıdır. Bu da Hanefilerin diğeri bir görüşü olup mezhebin zahir görüşüdür.²³⁸

Bu mezhebin savunucuları bazı deliller zikretmişlerdir. Bunların bazıları şöyledir: Ayeti kerime'de şöyle buyurulmuştur: «*Yeryüzünde düşmanı tamamıyla sindirip hâkim duruma gelmedikçe, hiçbir peygambere esir almak yakışmaz. Siz geçici dünya menfaatini istiyorsunuz, hâlbuki Allah ahireti (kazanmanızı) istiyor. Allah, mutlak*

²³² Şevkani, Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullah, *Fethu'l-Kadir*, Beyrut, Daru İbni Kesir Yayınları, c. 5, s. 37.

²³³ Serahsi, *Şerhu's-Siyeri'l-Kebir*, c.1, s. 1587; Nefravi, *el-Fevakihu'd-Dehani*, c. 1, s. 398; Kırvani, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman en-Nefzi, *en-Nevadiru ve'z-Ziyadat ala ma fi'l-Müdevvene min Ğayriha Mine'l-Ümmehat*, Beyrut, Daru'l-Garbi'l-İslami, 1999, c. 3, s. 330.

²³⁴ Şirazi, *et-Tenbih fi'l-Fıkhı's-Şafii*, c. 1, s. 234; Nevevi, *el-Mecmu' Şerhu'l-Mühezzeb*, c. 19, s.131; Merdavi, Aladdin Ebu Hasan Ali b. Süleyman, *el-İnsafu fi'Marifeti'r-Racih mine'l-Hilaf*, Beyrut, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, c.4, s.130.

²³⁵ Serahsi, *el-Mebcut*, c.10, s.24.

²³⁶ Müslim, Nezir, c.3, s.1262: 1641.

²³⁷ İbn Kayyim el-Cevzi, Muhammed b. Ebi Bekir b. Eyyup, *Zadu'l-Mia'd fi Huda Hayri'l-İbad*, Beyrut, c.3, s.102.

²³⁸ Serahsi, *Şerhu's-Siyeri'l-Kebir*, c.1, s.1587; Kasani, *Bedaiu's-Senai fi Tertibi's-Şerai*, c.7, s.119-120.

güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir. Eğer Allah'ın daha önce verilmiş bir hükmü olmasaydı, aldığınız şey (fidye)den dolayı size büyük bir azap dokunurdu.»²³⁹

Bu ayet Hz. Ebu Bekir'in Resulullah'a fidye karşılığı serbest bırakılmasını, Hz. Ömer'in ise öldürülmesini önerdiği bedir esirleri hakkında indirilmiştir. Nitekim Resulullah (s.a.v) müslümanların mala ihtiyacı olduğundan Hz. Ebu Bekir'in görüşüne yönelmiştir. Geçen iki ayetin indirilmesinden sonra Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: «Gökten azap indirilseydi, ondan sadece Ömer kurtulurdu.»²⁴⁰

Başka bir ayette şöyle buyrulmuştur: «Müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün.»²⁴¹ Bu Kur'anın en son indirilen ayetidir. Bu ayet(فَأِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً)²⁴² ayetinden sonra indirilmiştir.Yani ilk yıllarda esirlere uygulanan bu fidye işlemi iptal edilmiştir. Sadece kâfirlerin esirlerinin öldürülmesi veya İslam'a girmesi kalmıştır.

Hz. Ebu Bekir iki rum esirinin iki müd altın dahi olsa fidye karşılığı serbest bırakılmalarını kabul etmemiştir. İslam'a girmedikleri takdirde öldürülmelerini emretmiştir. ²⁴³ Kâfirler fidye karşılığı serbest kaldıklarında müslümanlarla için geri döneceklerinden öldürülmesi evladır.

Kanaatimize göre, esirin fidye karşılığı serbest bırakılmasında racih olan görüş imam için esirleri esirler veya mal karşılığında serbest bırakabilmesidir. Esirler karşılığında fidyenin kabul edilmesi, mensuh olmayan aksine muhkem olan ve esirlerin hükümlerini bildiren“(Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Nihayet onları çökertip etkisiz hâle getirdiğinizde bağı sıkı bağlayın (sağ kalanlarını esir alın). Artık bundan sonra (esirleri) ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin.)”²⁴⁴ ayetinin delaleti ile Allah'ın (cc) iradesine aykırı değildir.

Yukardaki rivayetlerden çıkan sonuca göre, müslüman devlet başkanının esirler hususunda görüş hakkı vardır. Nitekim esirler arasında kavminde söz hakkı olan ve İslam'a girmesiyle kavminin de İslam'a girmesi ümit edilenler olabilir. Bu durumda

²³⁹ Enfal, 8/67-68.

²⁴⁰ Serahsi, *el-Mebsut*, c.10, s.42.

²⁴¹ Tevbe, 9/5.

²⁴² Muhammed, 47/4.

²⁴³ Serahsi, *el-Mebsut*, c.10, s.40.

²⁴⁴ Muhammed, 47/4.

maslahata göre davranır. Resulullah'ın Süname'ye yaptığı gibi serbest bırakılabilir. Bazıları da müslüman esirler karşılığında serbest bırakılır. Bir kısmı da mal karşılığında serbest bırakılması mümkündür. İslam'a zarar veren ve şerlerinden emin olunmayan kimse hakkında ise devlet başkanının bunu gördüğünde öldürülme emrini vermesi de caizdir. Bunların tamamını devlet başkanı ordunun ve devletin maslahatına göre yapar. Şahsî arzu ve isteklerine göre yapması caiz değildir.²⁴⁵

3. SAVAŞTA MÜLKİYET HAKLARINA SALDIRININ SINIRLARI

3.1. Malların İtlaflı

İslam dini özel mallarımızı korumayı emretmiş, tahrip edip lüzumsuzca kullanmayı da yasaklamıştır. Bunlar ağaçlar, evler, fabrikalar, arabalar gibi mallardır. Ancak düşmanların özel eşyaları veya harb mallarının savaş esnasında hükmü nedir? Bu başlık altında bu meseleyi açıklayacağız.

Düşman malları üç kısma ayrılır:²⁴⁶

1- Savaşta kendisine ihtiyaç duyulmasından dolayı kesilmesi ve telef edilmesi caiz olanlar. Bunlar, düşmanların eskiden savaşta kullandığı mallardır. Örneğin: kale, içinde bulunan kılıç, zırh ve mancınık. Günümüzde ise savaş için hizmet veren hava, kara ve deniz sahaları, savaşlarda kullanılmayan ancak ihtiyaç halinde kullanıma hazır yedek tutulan cephanelik ve yakıt depoları vb. mallardır. Bunlar müslümanlar ile düşmanları arasında yapılan savaşın neticesini belirleyebilecek unsurlardır.

Ali bin Ebi Talib'in şöyle söylediği rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v.) müşriklerle savaşmaları için müslümanlardan ordu gönderdiğinde şöyle derdi: “Allah'ın ismiyle savaşa çıkın. Çocuk, kadın ve çok yaşlı olanları öldürmeyin. Suları çekmeyin. Savaşmanıza engel olmadığı ve müşriklerle aranızda engel teşkil etmediği müddetçe

²⁴⁵ Zuhayli, *Asaru'l-harbi fi'l-fikh-i'l-İslami*, s. 447-457.

²⁴⁶ İbn Kudame, *el-Muğni*, c. 9, s. 291.

*ağaçları kesmeyin. İnsan ve hayvanlara işkence yapmayın. Aykırı davranmayın ve aşırıya da kaçmayın.”*²⁴⁷

Bu nitelikteki malların telef edilmesinde Müslümanlara bir maslahat söz konusudur. Ayrıca savaşın seyrini Müslümanlara uygun hale çevirmesi de mümkündür.²⁴⁸

2- Kesilmeleri ve telef edilmeleri caiz olmayanlardır. Bu, telef edilmesi ile Müslümanların zarar görmesi, baki kalmasıyla da fayda sağlaması halindedir. Mesela, ağaç gibi şeyin eskiden hayvanlara yem olabilmesi, günümüzde ise savunma aletlerini kapsamaması veya meyvalarından yenebilmesi mümkündür. Aynı şekilde su depoları da Müslümanlar tarafından harap edilmesi ile yolların kapanması ve suda boğulmaları gibi zararların olması ve petrol kuyularının veya yeme ve içme mahzenlerinin harap edilmesi de böyledir. Müslümanların egemenliğini kurabileceği silah fabrikaları, köprüler ve ambulansların telef edilmesinin Müslümanlara zarar vereceğinden dolayı haram olmasında hilaf yoktur.²⁴⁹

3- Bu iki kısımdan geriye kalan özel mallardır. Bu, Müslümanlara zarar vermeyecek ve düşmanların kızgınlığını artıracak ve onlara zarar verecek şeylerdedir. Bunlar savaş gayeleri için kullanılmayan mallardır. Örneğin uzak olan gıda depoları, köprüler, hava ve kara sahaları ve günümüzde buralarda bulunan ulaşım vasıtaları gibi. Ayrıca bunlar düşmana karşı zafer kazanılması yolunda engel de teşkil etmez. Fukaha bunların telef edilmesinde iki görüşe ayrılmıştır:

Birinci görüş; düşmanın savaşta kullanılmayan mallarının telef edilmesinin caiz olmamasıdır. Bu görüş, Evzai,²⁵⁰ Leys bin Said, Ebu Sevr²⁵¹ gibi fukahanın görüşüdür. Onlar, ağaçların kesilmesini ve kamu düzeninin tahrip edilmesini hoş görmemişlerdir.

²⁴⁷ Beyhaki, *es-Sünen-u'l-Kübra*, Siyer, c. 9, s. 154:18155. Bu mürsel ve zayıf bir hadistir. Ancak şevahitleri ile güçlenmiştir.

²⁴⁸ İbn Kudame, *el-Muğni*, c.1, s.291.

²⁴⁹ Ebu Yakub el-Merzevi, *Mesayil-u el-İmam Ahmed b. Hanbel ve İsha b.Rahavh*, c.8, s.3864; İbn Kudame, *el-Muğni*, c. 9, s. 292.

²⁵⁰ Serahsi, *el-Mebsut*, c. 10, s. 31.

²⁵¹ İbn Kudame, *el-Muğni*, c. 9, s. 219.

Bu görüşün savunucularının delilleri şunlardır: Halid bin Zeyd'ten rivayetle Resulullah'ın (s.a.v.) şöyle söylediği nakledilmiş: «Ağaç kesmeyin, hurma ağaçlarını yaralamayın ve ev yıkmayın.»²⁵²

Hiz. Ebu Bekir Yezid bin Ebi Sufyan'a şunu vasiyet etmiştir: «Size Allah'a takvalı olmanızı tavsiye ediyorum. İsyân etmeyin! Kin tutmayın! Korkaklık göstermeyin! Hurma ağaçlarına zarar vermeyin! Ziraatı yakmayın! Hayvanları hapsetmeyin! Meyva veren ağacı kesmeyin.»²⁵³

Allah (cc) savaşa hizmet etmeyen bu malları sırf telef etmek için talan edilmesini yasaklamıştır. Nitekim ayeti kerimede şu şekilde buyurmuştur: «Yeryüzünde bozgunculuk yaparak fesat çıkarmayın.»²⁵⁴ başka bir ayeti kerimede de şöyle buyurmuştur: «Dönüp (gittiği) zaman, yeryüzünde fesat çıkarmak, ekini ve nesli helâk etmek (yok etmek) için çalışır ve Allah fesadı sevmez.»²⁵⁵

Ayrıca Allah (cc) yeryüzünde fesat çıkarmayanlara cenneti şu ayette vadetmiştir: «İşte bu ahiret yurdu ki onu, yeryüzünde büyüklük taslamayan ve fesat çıkarmak istemeyenlere tahsis ederiz. Akıbet (güzel sonuç) muttekilerindir (takva sahiplerininindir).»²⁵⁶

İkinci görüş, düşmanların savaşta kullanmadıkları malların telef edilmesinin caiz olmasıdır. Bu görüş Ebu Hanife, İmam Malik, İmam Şafii ve İmam Ahmed b. Hanbel'den oluşan cumhuru fukahanın görüşüdür.²⁵⁷

Fukaha, ağaçların kesilmesi ve imaretlerin de tahrip edilmesinin caiz olmasına birçok delil zikretmişlerdir. Bazıları şöyledir: Resulullah (s.a.v.) Beni Nadir'in hurma bahçesini yakmış ve kesmişti. Bu kâfirlere ağır geldi ve Resulullah'a şöyle seslendiler: Sen fesadı istemezdin Ey Eba Kasım! Ne oluyor da hurma ağaçlarını

²⁵² Beyhaki, *es-Sünen-u'l-Kübra*, siyer, c. 9, s. 154: 18156.

²⁵³ Mervezi, Ebu Bekir Ahmed b. Ali b. Said b. İbrahim el-Emevi, *Müsnedi Ebu Bekir*, Beyrut, el-Mektebetü'l-İslami Yayınları c.1, s.71.

²⁵⁴ Bakara, 2/60.

²⁵⁵ Bakara, 2/205.

²⁵⁶ Kasas, 28/83.

²⁵⁷ Serahsi, *el-Mebsut*, c.10, s.3; Kasani, *Bedaiu's-Senai fi Tertibi's-Şerai*, c. 7, s. 100; Serahsi, *Şerhu's-Siyeri'l-Kebir*, c. 1, s. 44; Şafii, *el-Ümm*, c.4, s. 306; Asbahi, Malik b. Enes, *el-Mudevvene*, Beyrut, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1994, c.1, s.500; İbn Kudame, *el-Muğni*, c. 8, s. 453.

kesiyorsun? Bu söz, Resulullah (s.a.v.) ve sahabelerine ağır geldi ve acaba bu fesat mıydı şeklinde düşünceye kapılıp korktular.²⁵⁸ Bu hususta yasak koydular. Ardından şu ayet nazil oldu: «*Hurma ağaçlarından her neyi kesip veya kökleri üzerine dikili bıraktıysanız, hepsi Allah'ın izniyledir. Bu da fasıkları rezil etmesi içindir.*»²⁵⁹ bu ayet kesilmesi veya kesilmemesini caiz kılmıştır. İkisi de Allah'ın emriyledir.

Allah (cc) birinci ayette hurma ağaçlarının kesilmesine izin vermiş, ayetin sonunda da bunun düşmanları kızdırmak olduğunu açıklamış ve bunu bize emretmiştir. Nitekim ayeti kerime de şöyle buyrulmuştur: «*Kâfirleri öfkeliendirecek bir yere ayak basarak (işgal ederek), düşmana karşı bir zafere nail olmaları yoktur ki; onunla, onlara salih amel yazılmış olmasın. Muhakkak ki Allah, muhsinlerin ecrini zayi etmez.*»²⁶⁰

Resulullah (s.a.v.) Hayber'de hurma ağaçlarının kesilmesini emrettiğinde Hz. Ömer gelerek şöyle dedi: «*Allah (cc) sana Hayber'i vadetmedi mi? Resulullah (s.a.v) evet dedi. Hz. Ömer: O zaman neden senin ve ashabının hurma ağaçlarını kestiriyorsun. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) kesimi engelledi.*»²⁶¹ Resulullah burada Allah'ın zafer vadinden dolayı ileride bu mülkün müslümanlara döneceğinden dolayı engellemiştir.

Resulullah (s.a.v.) Sakif'in muhasara altına alındığı zaman kendilerine ağır geldiği halde hurma ağaçlarının ve üzüm salkımlarının kesilmesini emretti.²⁶² Taif'e gideceği zaman Malik bin Avf en-Nasri'nin köşkünü gördü ve yakılmasını emretti.²⁶³

Resulullah (s.a.v.) Beni Nadr'ın evlerinin yıkılmasını emretti. Ardından Allah (cc) şu ayeti kerime ile onları mümin vasfı ile övdü: «*Evlerini hem kendi elleriyle hem de müminlerin elleriyle yıkıyorlardı.*»²⁶⁴

²⁵⁸ Serahsi, *el-Mebsut*, c. 10, s. 52.

²⁵⁹ Haşr, 59/5.

²⁶⁰ Tevbe, 9/120.

²⁶¹ Serahsi, *el-Mebsut*, c.10, s.23.

²⁶² Serahsi, *Şerhu's-Siyer'l-Kebir*, c. 1, s. 55.

²⁶³ Serahsi, *Şerhu's-Siyer'l-Kebir*, c. 1, s. 55.

²⁶⁴ Haşr, 59/2.

Birinci görüşün delillerine, ikinci görüşün savunucuları şu şekilde cevap vermişlerdir. Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Ağaç kesmeyin! Hurma ağaçlarını yaralamayın! Ev yıkmayın!»²⁶⁵ Bu hadis delil olarak ileri sürülmekle birlikte bu hadisin munkati ve zayıf olduğu, kendisiyle delil getirilemeyeceği söylenmiştir.²⁶⁶

Hiz. Ebu Bekir'in sözü Resulullah'ın (s.a.v.) vaadi olarak tevil edilir. Bu, Allah'ın Şam'ın fethini onlara vadetmesidir. Nitekim Resulullah (s.a.v.) bir gün kiswa ve kayser²⁶⁷ hazinelerinin fethedileceğini vadetmiştir. Hiz. Ebu Bekir bu konuya ordularına vasiyetinde şöyle ifade etmiştir: «Allah (cc) onlara karşı size yardım eder ve orada mescitler inşa etmelerine zemin hazırlayacaktır.»²⁶⁸ Bu yüzden Hiz. Ebu Bekir ağaçların kesilmesini ve yapıtların tahrip edilmesini kerih görmüştür. Bu, şirk ehlini düşündüğü veya savunduğu için değil, aksine müslümanların olması dileğiyledir. Müslümanların menfaatine uygun olana işaret etmiştir.²⁶⁹

Bu konudaki iki farklı yaklaşımı delilleriyle beraber zikrettikten sonra kendi tercih ettiğimiz görüşü belirtebiliriz. İslam, müslümanlar için her şeyde, özellikle de malları ve nefisleri hususunda düşmanlarla olan muamelede bir yol belirler. Asıl olan da ev, ekin vb şeylerin tahrip edilip telef edilmesinin meşru olmamasıdır. Çünkü maksat İslam düşmanlığını bastırmak, onları kızdırmak ve müminlerin kalplerine huzur vermektir. Bunlar tahrip ve itlaf olmadan gerçekleşirse bu şekilde yapılır. Ancak bu şekilde mümkün olmazsa o zaman ordunun ister meyva versin ister vermesin ağaçları kesmek ve yapıtlarını yıkmak suretiyle mallarının itlafı caizdir.²⁷⁰ Bunun sebepleri şu şekilde sıralayabiliriz:

Düşman bunları gizliyorsa, bu mallar müslümanlara karşı kullanılıyorsa ve zaferin gerçekleşmesine engel oldukları sabit ise itlafı caizdir. Ancak itlaf edilmeden zafer mümkünse caiz olmaz.

²⁶⁵ Beyhaki, *es-Sünen-u'l-Kübra*, terki katli men la kitale fih, c. 9, s. 154.

²⁶⁶ Beyhaki, *es-Sünen-u'l-Kübra*, c. 9, s. 154.

²⁶⁷ Buhari, *el-Menakıb*, c. 4, s. 197: 3595.

²⁶⁸ Serahsi, *el-Mebsut*, c. 10, s. 52.

²⁶⁹ Serahsi, *el-Mebsut*, c. 10, s. 31; Asbahi, *el-Mudevvene*, c. 1, s. 500.

²⁷⁰ Merdavi, *el-İnsafu fi'marifeti'r-Racihi Mine'l-Hilaf*, c. 4, s. 128.

Ayrıca itlafi küffarı kızdıracak ise de itlafi mümkündür. Resulullah (s.a.v.) de Beni Nadir'e bunu yapmıştır. Nitekim Allah (cc) bunu şu ayeti ile bize bildirmiştir: «*Kâfirleri kızdıracak bir yeri işgal etmek ve düşmana başarı kazanmak karşılığında, onların yararlı bir iş yaptıkları mutlaka yazılır. Doğrusu Allah iyilik yapanların ecrini zayi etmez.*»²⁷¹

Burada işlerin karışmaması için oldukça önemli iki noktaya değinmeliyiz: Birinci nokta; itlaf, sadece savaş zaruretinden dolayı caiz olabilecek bir savaş uygulamasıdır.²⁷² Ancak sadece tahrip etmek için olursa bu, Allah'ın insanlara zarar vereceğinden dolayı yasakladığı ifsattan başka bişey değildir.

İkinci nokta ki daha mühimdir; gayesi düşmanı kızdırmak olan itlafın her zaman ve mekanda devamlı bir gaye olması mümkün değildir. Aksi takdirde daha bahsedilen savaş hukuku kurallarından çıkılmış olur. Dolayısıyla elde etmek için çabalanan yüksek amaç ve hedefler gerçekleşmez. Yani düşmanı kızdırmak İslam ordusunun mutlak hedefi olmamalıdır. Aksine özel bazı hallerde, zaman ve hallere göre hedef olmalıdır. Müslümanların malları, canları ve beldelerine düşman tarafından tecavüz edilmesi de bu hallerdendir. Düşman tarafından gerçekleşen bu düşmanlığı güç kullanarak defetmek gerekir.

Bu halde şunu söyleyebiliriz. Düşmanı kızdırmakta ifade edilen hedefi, ekin ve ağaçları telef ve mallarını tahrip etmek gibi gayeye götürecek şeyleri yapmak suretiyle gerçekleştirmek caizdir. Bu şekilde onlara müslümanlara gücünü göstermek ayrıca düşmana misli veya daha fazlasıyla karşı koyabilme gücü gösterilmiş olur.

Müslüman ordusunun savaşmaktaki hedefi İslâm'ı tebliğ etme, dinin yayılmasını sağlama ve insanlara ilgilerini çekecek şekilde dini takdim etmek olursa, bu halde bunları kızdırmanın mutlak olarak hedef olması mümkün değildir. Çünkü kastedilen hedef gerçekleşmiş olmaz aksine tamamen tersi olur. Bu onların bizden ve henüz bilmedikleri İslâm'dan uzaklaşmalarına sebep olur. Hz. Ebu Bekir'in ordusuna tahrip ve itlaf yapmamalarını vasiyet etmesinin sebebi davetin yayılmasını sağlama ve dinin tebliğ edilme gayretinden dolayıdır.

²⁷¹ Tevbe, 9/120.

²⁷² Zuhayli, Vehbe, *el-Fıkhu'l İslami ve Edelethu*, Dimeşk, Daru'l-Fikr Yayınları, 4.Baskı, 1985, c. 8, s. 5857.

3.2. Hayvanların Öldürülmesi:

Kâfirlerin inek, deve, koyun, at, katır ve eşek gibi hayvanlarının öldürülmesi hususunda iki farklı görüş vardır. Hanefi, hanbeli ve maliki mezheplerine göre söz konusu hayvanların müşriklerin onlarla güçlenmesini önlemek ve kızdırmak için öldürülme ve yakılması caizdir.²⁷³

Müslümanlar kâfirlerin binek hayvanlarını ele geçirdikleri zaman bunun menfaatini müslümanlara çevirebilirler. Bunu gerçekleştirmezlerse müşriklerin menfaatini kesme ve onları kızdırmayı tercih edebilirler. Bu da onların kesilmesi ve topluca yakılmasıyla olur. Çünkü bu hayvanların sadece kesilmesi müşriklerin etlerinden faydalanmalarını sağlar. Bunun gerçekleşmemesi için de topluca yakılmaları gerekir. Kesilmeden yakılması caiz değildir.²⁷⁴ Çünkü bu işkenceye girer. Nitekim Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Ateşle sadece rabbi azap eder.»²⁷⁵

İkinci görüş şafii mezhebinin görüşüdür. Buna göre at vb düşmanların üzerinde savaştıkları dışında hayvanların öldürülmesi caiz değildir.²⁷⁶ Bu konu hakkında hayvanların hapsedilip²⁷⁷ öldürülmesinin nehyi varid olmuştur: Cabir bin Abdullah'tan rivayetle Resulullah (s.a.v.) herhangi bir hayvanın hapsedilip öldürülmesini yasaklamıştır.²⁷⁸

Resulullah'ın hiçbir hayvanı öldürdüğü sabit olmamıştır. Aksine tam tersi sabit olmuştur. Dolayısıyla ruh sahibi hiçbir canlının belirli bir ihtiyaç dışında öldürülmemesi gerekir.

Abdullah bin Amr bin As'tan Resulullah'ın şöyle söylediği rivayet edilmiştir: «*Kim bir serçe veya daha büyük bir hayvanı haksız bir şekilde öldürürse Allah (cc) onun*

²⁷³ Kasani, *Bedaiu's-Senai fi Tertibi's-Şerai*, c. 7, s. 102; Serahsi, *el-Mebcut*, c. 10, s.37; İbn Kudame, *el-Muğni*, c.9, s. 291; Kirvani, *en-Nevadiru ve ziyadat ala ma fi'l-Müdevvene min Gayriha mine'l-Ümmehat*, c.3, s. 65/3; Kurtubi, Muhammed b. Ahmed b. Rüşd, *el-Beyan ve't-Tahsil*, Beyrut, Daru'l-Garbi'l-İslami, 1988, c. 3, s. 45.

²⁷⁴ Serahsi, *Şerhu's-Siyeri'l-Kebir*, c.1, s.1045; Zeylei, Osman b. Ali b. Mahcen el-Bari'i, *Tebyinu'l-Hakaik Şerhu Kenzi'd-Dekaik, ve Haşiyet's-Şilbi*, Kahire, el-Matbaa'tu'l-Kübra el-Emiri Yayınları,1895, c. 3, s. 250.

²⁷⁵ Taberani, *el-Mucemu'l-Kebir*, Babu el-Ha, c. 3, s. 158: 2990.

²⁷⁶ Şafii, *el-Ümm*, c. 4, s. 272; İbn Kasım, *Haşiyet'r-Ravdu'l-Murebba Şerhu Zadi'l-Müstakni*, c. 4, s. 270; Serahsi *el-Mebcut*, c.10, s.37; İbn Rüşd, *Bidayetu'l-Müçtehit ve Nahayetu'l-Muktasid*, c. 1, s. 317.

²⁷⁷ Sabren: yani hayvanın ok vb. bir şeyle öldürmek için tutulup hapsedilmesidir.

²⁷⁸ Müslim, Sayd, c. 3, s. 1550: 1959.

*ölümünden sorar.»*²⁷⁹ Bu görüşün savunucuları kâfirlerin hayvanlarının da azaptan acı duyan ruh sahipleri olduklarını ve günahsız olduklarını açıklamışlardır. Onların öldürülmesinde kâfirleri kızdırma da söz konusu değildir. Çünkü kâfirlerin kızdırılması yasak olmadığı müddetçe herhangi bir şeyle gerçekleşir. Hiç kimse, kâfirlerin hayvanlarını öldürmekten daha çok kızdıracağı halde «Kâfirlerin kadın ve çocukları esir alınıp infaz için getirildiklerinde onları kızdırmak için öldürülmeleri gerekir.» diye bir şey söyleyemez.²⁸⁰

Ayrıca bu yaklaşımın savunucuları Hz. Ebu Bekir'in Yezid bin Ebi Sufyan'ı Şam'a gönderirken söylediği «*Sakin meyve veren bir ağacı yada yemek dışında dilsiz bir hayvanı veya koyun ya da ineği kesmeyin!*»²⁸¹ vasiyetini de delil olarak getirmişlerdir.

Buradan anlaşılan, müslümanlarının yeme ihtiyacının dışında kâfirlerin hayvanlarının öldürülmesinin caiz olmadığıdır. Dolayısıyla müslümanlar ihtiyaç duydukları koyun, inek ve deve gibi mübah hayvanları kesebilirler. Aynı şekilde kâfirlerin bilfiil üzerinde savaştıkları at gibi savaşta faydalandıkları hayvanların da durumu böyledir. Aksi takdirde hakkında yasak varid olduğu deliller sebebiyle bunların dışındaki hayvanların öldürülmesi caiz değildir.

4. SAVAŞTA DÜŞMANI ÖLDÜRME YOLLARININ MEŞRUIYET SINIRLARI

4.1. Ateşle Yakmak

Savaşta düşmana zarar vermek insanın arzuladığı birşeydir. Aynı şekilde intikam almak da nefislerdeki kızgınlık ateşini södüren bir iştir. Zafere ulaşma halinde nefis intikam duygusuyla yakmak ve işkence gibi şiddetli yollar kullanmayı ister. Resulullah (s.a.v) insan olmanın verdiği duygularla bir gün şiddetli düşmanlıkları bulunan, eziyet eden ve insanları Allah (cc) yolundan çeviren iki kâfir hakkında

²⁷⁹ Şafii, Ebu Abdullah Muhammed b. İdris, *el-Müsned*, el-Katı ve'l-Kıyas, c. 3, s. 294:1615.

²⁸⁰ Şafii, *el-Ümm*, c. 4, s. 274.

²⁸¹ Asbahi, *el-Muvatta*, c. 3, s. 635:1627.

ateşle yakılmasını emretmiştir. Daha sonra bunu uygulamadan ateşle yakmanın Allah'a has olduğunu mahlukattan hiç kimsenin buna yetkisi olmadığını sebep göstererek bunu yasaklamıştır.²⁸²

Düşmanın yakılması hususunda sahabe arasında ihtilaf vardır. Hz. Ebu Bekir²⁸³, Hz. Ali²⁸⁴, Halit bin Velid²⁸⁵ bunu caiz görmüş, Hz. Ömer,²⁸⁶ İbni Abbas²⁸⁷ ise ister küfür sebebiyle ister savaş halinde isterse de kısas olarak olsun bunu kerih görmüşlerdir. Selefin ihtilafı fukahanın ateşle yakılma hususunda iki görüşe ayrılmasına sebep olmuştur.

Hanbeli, şafii ve malikiler ateşle yakmanın caiz olmadığını söylemişlerdir.²⁸⁸ Bu konuda şu delilleri zikretmişlerdir.

«Resulullah (s.a.v.) Muaz bin Cebel'i Yemen'e göndereceği zaman ona (falana bak, eğer Allah (cc) sana onu bulma imkanı verirse onu ateşle yak.) dedi. Muaz bin Cebel sırtını döndüğünde tekrar çağırdı ve ona şöyle söyledi: «Ben kızgın olduğum için böyle söyledim. Çünkü Allah'ın azabıyla kimse azap edemez. Ancak Allah (cc) sana onu bulma imkanı verirse öldür.»²⁸⁹

Alî (ra) bir topluluğu yakmış, bu yakma haberi İbn Abbâs'a ulaşınca, İbn Abbâs: Ben olaydım bu dînden dönenleri yakmazdım. Çünkü Peygamber (s.a.v.): "Allah'ın azâbıyla azâblandırmayınız!" buyurdu. Ben onları muhakkak öldürürdüm. Nitekim Peygamber (s.a.v.): "Dînini değiştireni öldürünüz!" buyurdu, demiştir.²⁹⁰

Yakmayı caiz görenler, bu iki hadisi ve caiz diyenlerin delil olarak getirdikleri hadisleri haram değil kerahat üzere yorumlamışlardır. Kerahatin de cevaza engel olmayacağını söylemişlerdir.²⁹¹

²⁸² Buhari, Cihad, c. 4, s. 49: 2954.

²⁸³ İbni Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 9, s. 456.

²⁸⁴ İbni Kesir, *a.g.e.*, c. 12, s. 91.

²⁸⁵ İbni Hacer, *Fethu'l-Bari*, c. 6, s. 150

²⁸⁶ İbni Hacer, *a.g.e.*, c.6, s.150.

²⁸⁷ İbni Kesir, *a.g.e.*, c.12, s.91.

²⁸⁸ İbni Kudame, *el-Muğni*, c.9, s.286 ; Şafii, *el-Ümm*, c.1, s. 294; Kırvani, *en-Nevadir*, c. 3, s. 67.

²⁸⁹ Cüzcani, Ebu Osman Said b. Mensur b. Şu'be el-Horasani, *Sünen-i Said b. Mensur*, el-Hind, Daru's-Selefiyye Yayınevi, 1982, c. 2, s. 285: 2644.

²⁹⁰ Buhari, Cihad ve's-Siyer, c. 4, s. 61: 3017.

²⁹¹ İbni Hacer, *Fethu'l-Bari*, c. 6, s. 150.

Hz. Ali'nin Resulullah'ın düşmanları yakmayı yasakladığı haberi kendisine ulaşmadan önce kendi döneminde bazı kâfirleri yaktığını görüyoruz. İkrime'nin rivayetinde bu bilgi bulunmaktadır. Ancak daha sonra İbni Abbas'ın sözü kendisine ulaştığında pişman olmuş ve bundan dönmüştür. Nitekim İkrime'nin başka bir rivayetinde Hz. Ali döneminde dinden çıkmış bazı insanların Hz Ali tarafından ateşle yakıldığını ve daha sonra bu olay İbni Abbas'a ulaştığında «Ben olsaydım onları Resulullah'ın (s.a.v.) «Dininden dönenleri öldürünüz» sözünden dolayı onları yakmaz öldürürdüm. Çünkü Resulullah «Allah'ın azabıyla azap etmeyiniz buyurmuştur.» dediği, bu olayın Hz. Ali'ye ulaştığında «vay İbni Abbas'a»²⁹² dediği de varid olmuştur.²⁹³ Bu, (ويح) kelimesinin övgü ve teaccup için geldiğini söyleyenlere göredir. Manası şöyledir: Hz. Ali İbni Abbas'dan kendisine ulaşan habere kendi unuttuğu şeyi onun korumasından dolayı rıza göstermiştir.²⁹⁴ Ayrıca Hz. Ali onları öldürdükten sonra yakmıştır. O zaman burada bir işkence yoktur.²⁹⁵

Halid bin Velid, Hz. Ebu Bekir hilafeti döneminde ona bir mektup yazmıştır. Mektupta bazı arap bölgelerinde aynı kadın gibi nikahlanan bir erkek gördüğünü yazmıştır. Hz Ebu Bekir Resulullah'ın (s.a.v.) ashabından bazılarını toplayarak bu durumu onlara sormuştur. O zamanda en etkili söze sahip olan Hz. Ali şöyle söylemiştir: «*Bu suç, geçmiş ümmetlerden sadece bir tanesinde bulunmuştur. Allah'ın bu topluma verdiği cezayı da hepiniz biliyorsunuz. Biz de onu ateşle yakmalıyız.*» Bunun üzerine ashap onun ateşle yakılmasında hem fikir oldular. Ardından Hz. Ebu Bekir Halit bin Velid'e mektup göndererek yakılmasını emretti.²⁹⁶

Beyhaki bu hadisin mürsel olduğunu, Hafız İbni Hacer de zayıf olduğunu, sahih olması halinde kesin bir hüccet olabileceğini söylemiştir. Bu cezanın kişinin şahsından olan bir suç için olduğu anlaşılmaktadır.

Resulullah'ın bu yasağını kerahat üzerine yorumlamamız mümkün değildir. Ayrıca ateş ile cezalandırma Allah'a (cc) has olan bir ceza yöntemidir. Dolayısıyla caiz

²⁹² Hâkim, *el-Müstedrek ala's-Sahihyn*, Ma'rifeti's-Sahabe, c. 3, s. 620: 6295.

²⁹³ İbni Hacer, *Fethu'l-Bari*, c.12, s. 271-272.

²⁹⁴ İbni Hacer, *a.g.e.*, c. 12, s. 27.

²⁹⁵ Beyhaki, *es-Sünen-u'l-Kübra*, Hudud, c. 8, s. 405:17028.

²⁹⁶ Beyhaki, *a.g.e.*, c. 8, s. 405: 17028.

kılanların bütün delilleri itiraza açık ve farklı anlaşılma ihtimali bulunmaktadır. Zikredilen hadiste ise yasağın hükmünün haram olduğu açıktır.

Ateşle yakılmanın caiz olmadığını söylemekle beraber, kâfir düşmanın bir müslümanı yakmasıyla misli muamele ile yakılması caiz olur. İmam Buhari kâfirin yakılmasının meşruiyetini, çobanı öldüren Üreni'lerin hadisinden çıkarmanın mümkün olacağını söylemiş ve kitabında «Müslümanı yakan müşrik yakılır mı?» başlığı altında Enes'in şu hadisini getirmiştir:

Enes b. Mâlik'ten şöyle rivayet edildi: *“Ukl kabilesinden sekiz kişilik bir topluluk Medine'ye, Peygamber'in huzuruna geldiler. Tutuldukları karın rahatsızlığından dolayı Medine'de ikamet etmek istemediler de: Yâ Rasûlallah, bize süt ara, dediler. Peygamber (s.a.v.): "Ben size (müslümânların hazînesine âid) sütlü develerin bulunduğu yere gitmenizden başka çâre bulmuyorum" buyurdu.” Onlar oraya gittiler, develerin sidiklerinden ve sütlerinden içtiler. Sonunda sağlık kazandılar ve semizlendiler. Sonra develerin çobanını öldürdüler, develeri önlerine katıp götürdüler ve İslâm'a girmelerinin ardından kâfir oldular. Akabinde imdat isteyicinin feryadı Peygamber'e geldi. Peygamber arkalarından arayıcılar yolladı. Gün yükselince o adamlar yakalanıp getirildiler. Peygamber (kısas olarak) bu canilerin ellerini ve ayaklarını kestirdi. Sonra demir çubuklar getirilmesini emretti. Bu demir çubuklar ateşte kızdırıldı. Bu kızgın demirlerle onların gözlerine sürme çekti ve onları Harre mevkiine attı. Onlar orada su istiyorlardı, fakat ölünceye kadar onlara su verilmedi.”²⁹⁷*

Hadîsin râvîsi Ebû Kılâbe, bunlar insan öldürdüler, hırsızlık yaptılar ve Allah'a ve Resulüne harp açtılar ve yeryüzünde fesat çıkarmaya çalıştılar demiştir. Hadisteki konu ile ilgili kısım (Sonra demir çubuklar getirilmesini emretti. Bu demir çubuklar ateşte kızdırıldı. Bu kızgın demirlerle onların gözlerine sürme çekti.) sözüdür. Ancak bu hadiste açık bir şekilde çobanlara bunun yapıldığı sabit olmamıştır. Ancak Enes'ten rivayetle başka bir tarikten gelen Müslim hadisinde kısasın açıkça yapıldığı

²⁹⁷Buhari, cihad ve siyer, c.4, s.62: 3018.

sabittir. “Resulullah (s.a.v.) çobanların gözünü oyduğu gibi bunlarında gözlerini oymuştur.”²⁹⁸

Maliki,²⁹⁹ Şafii³⁰⁰ ve Hanbeliler³⁰¹ bir rivayetlerinde bunu kısastan saymışlardır. Cinayetin gerçekleştiği aletle kısastan gerçekleştirilmesini caiz görmüşler. Örneğin, uçurumdan atarlarsa onlar da atılır, yakarlarsa onlar da yakılır, boğarak öldürürlerse boğarak öldürülürler³⁰² Buna şu ayeti delil olarak getirmişlerdir. «Eğer ceza verecekseniz, size yapılan işkencenin misliyle ceza verin.»³⁰³

4.2. Cesetlere Müsle Yapmak

Lügatte müsle: مَمْلُتٌ بِالْحَيَوَانِ أَمْثَلُ بِهِ مَثَلًا denilir. Yani organları kesip, bununla çirkinleştirmektir. Ismi: مَثَلَةٌ olarak gelir. Ancak «مَثَلٌ» tefi’l babında kullanılması mübalağayı ifade eder. (نَهَى أَنْ يُمَثَّلَ بِالذَّوَابِ) hadisi de bundandır. Yani diri iken azalarının kesilmesidir.³⁰⁴ Buna göre” müsle” veya” temsil” lügatte cesetten bir organın kesilmesi ve çirkinleştirilmesi demektir.

Istılahta müsle; bilinenin dışında savaşmak ve boyna vurma, burnu kesme, el veya ayak kesme, göz oyma, kemikleri kıracak ve kan akıtacak şekilde vurma suretiyle yaratılışını çirkinleştirmek demektir.³⁰⁵

Fukaha cesetlere müsle yapmanın hükmünde iki görüşe ayrılmışlardır: Birinci görüş, ilk yıllarda misli muamele olarak müsle yapılması caizdir.³⁰⁶ Ancak sonradan Allah (cc) müşrikler Müslüman cesetlerine yapsa bile bunu yasaklamıştır. Bu Maliki³⁰⁷ ve Şafiilerin³⁰⁸ görüşüdür.

²⁹⁸Müslim, el-kasame ve’l-muharibin ve’l-kıyas ve’d-diyat, c. 3, s. 1296: 1671.

²⁹⁹Dusuki, Mohamed b. Ahmed b. Erfa, *Haşiyet’ d-Dusuki ala Şerhi’l-Kebir*, Beyrut, Daru’l-Fikr Yayınları, c. 4, s. 265-266.

³⁰⁰Maverdi, *el-Havi’l-Kebir*, c. 12, s. 109.

³⁰¹İbn Kudame, *el-Muğni*, c. 8, s. 304.

³⁰²İbn Kudame, *el-Muğni*, c. 8, s. 304.

³⁰³Nahl, 16/126.

³⁰⁴İbnu’l-Esir, Meccuddin b. Muhammed b. Abdulkerim el-Şeybani el-Cezeri, *en-Nihaye fi Ğaribi’l-Hadis ve’l-Eser*, Beyrut, Daru’l-Kütübü’l-İlmiyye Yayınları, 1979, c. 4, s. 294.

³⁰⁵İbn Abidin, Muhammed Emin, *Reddü’l-Muhtar ala’d-Durri’l-Muhtar*, Beyrut, Daru’l-Fikir, 1992, c. 4, s.131

³⁰⁶Mukabele bil misil kavramının kapsamı hakkında Bkz. Özel, Ahmet, *İslam ve Terör*, İstanbul, Küre Yayınları, 2007, s. 89-96.

³⁰⁷Kırvani, *en-Nevadir*, c. 3, s. 73.

³⁰⁸Şafii, *el-Ümm*, c. 4, s. 259.

Bu görüşün savunucuları başlıca delilleri şunlardır: “Uhud savaşında Ensar’dan altmış dört, Muhacirlerden de altı kişi şehid düştü. Bu şehidlerden biri de Hz. Hamza idi. Bunların cesetlerinden bazı uzuvlarını kopararak hakaretlerde bulundular. Bunun üzerine Ensar: "Bir gün bize de böyle bir fırsat düşerse, bu hakaretin daha fazlasını yapacağız" dediler. Mekke'nin fethi günü olunca şu ayet indi: *"Eğer ceza vermek isterseniz size yapılanın aynıyla mukabele edin. Sabrederseniz andolsun ki bu sabredenler için daha iyidir."* (Nahl, 126). Bir adam: "Bugünden sonra Kureyş yok!" dedi. Resulullah (s.a.v.) "Dört kişiden başka kimseye dokunmayın" diye emretti.”³⁰⁹

Bu hadisin delalet yönü şudur: Allah (cc) *"Eğer ceza vermek isterseniz size yapılanın aynıyla mukabele edin. Sabrederseniz andolsun ki bu sabredenler için daha iyidir."*³¹⁰ ayeti kerimesini, müşriklerin Uhud’da Müslümanlardan şehit düşenlerin cesetlerine yaptıkları işkenceden sonra Resulullah (s.a.v.) ve ashabının zafere ulaşma halinde müşriklere de aynısını yapmaya yemin ettikleri için indirmiştir. Allah (cc) bu ayetle onlara sadece yaptıkları kadarıyla işkence yapılmasını emretmiş daha fazlasını yasaklamıştır. Daha sonra da işkenceyi terk etmelerini ve sabrı tercih etmelerini emretmiştir. Nitekim ayeti kerimede: *"Sabrederseniz andolsun ki bu sabredenler için daha iyidir. Sabret! Senin sabrın ancak Allah’ın yardımı iledir."*³¹¹ buyurmuş ve Allah (cc) zafere ulaşmaları halinde caiz kıldığı müsleyi bu ayetle yasaklamıştır.³¹²

Bir başka rivayette Abdullah bin Yezid Resulullah’ın (s.a.v.) nehba³¹³ ve müsle yapmayı yasakladığını rivayet etmiştir.³¹⁴

Süleyman bin Büreyde babasından gelen rivayette Rasulullah (s.a.v.) bir emire orduyla savaşa gitmesini emrettiğinde ona takvalı olmayı ve müslümanlar için de hayrı tavsiye ettikten sonra şöyle buyurmuştur: *«Allah’ın adıyla, Allah’ın yolunda savaşınız! Allah’a iman etmeyen kâfirlerle savaşınız! Savaş yapınız! Ancak*

³⁰⁹Tirmizi, Tefsiru'l-Kur'an, c. 5, s. 150: 3129.

³¹⁰Nahl, 16/126.

³¹¹Nahl, 16/126-127.

³¹²Maverdi, *el-Havi'l-Kebir*, c. 14, s. 175.

³¹³Nehba, kişiyi tanınmaz hale sokmak. Bkz. *Fethu'l-bari*, c. 5, s. 120.

³¹⁴Buhari, el-mezalim ve'l-gasp, c. 3, s. 135: 2474.

ganimetlerde hıyanetlik yapmayınız! Ahitlerinizi bozmayınız! Öldürdüğlerinize müslle yapmayınız!..»³¹⁵

Müsle hakkındaki diğer görüş ise, cesetlere müsle yapılması, başlarının bir beldeden diğerine götürülmesi caiz olmamakla birlikte; müşrikleri kızdırma veya müslümanların gönlünü rahatlatma gibi bir maslahat olması durumunda caiz olacağı şeklindedir. Bu hanbeli³¹⁶ ve hanefilerin³¹⁷ görüşüdür.

Bu görüşün savunucuları birtakım deliller getirmişlerdir. Bazıları şunlardır: Amr bin As İskenderiye'yi muhasara altına aldığı sırada müslüman bir adam şehit düştü ve müşrikler tarafından başı kesilip kavmine götürdü. Amr bin As kızgın bir şekilde geldi ve «*Onlardan birini tutup başını kesin sonra mancınık ile atın*» dedi. Bunu yaptıklarında, İskenderiye halkı müslümanın başını geri attılar.³¹⁸

Abdullah bin Mesud'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Resulullah'a (s.a.v.) Ebu Cehil'in başını getirdim ve bak Ya Resulallah bu Ebu cehil'in kafasıdır, dedim. Resulullah (s.a.v.) "Allah kendisinden başka ilah olmayandır." buyurdu. Bu onun yemin şekli idi. Ben de, "Allah kendisinden başka ilah olmayandır. Bu Ebu Cehil'in kafasıdır dedim. Resulullah (s.a.v.) "Bu, bu ümmetin firavunudur" buyurdu.»³¹⁹ Resulullah (s.a.v.) yapılan bu işlemi menedip inkar etmedi.

Zühri'nin şöyle söylediği rivayet edilmiştir: «Resulullah'a (s.a.v.) bedir savaşının dışında kesik baş getirilmemişti.» Hz. Ebu Bekir'e getirildiğinde reddetmişti. Kendisine ilk olarak bir çok kesik başın getirildiği kişi İbn Zübeyir'dir. Resulullah (s.a.v.) Abdullah bin Enis'i Süfyan bin Abdullah'a gönderdiğinde, Abdullah şöyle demişti: «Boynuna vurdum, başını aldım, bir dağa çıktım ve orada onu gizledim. Sonra onu alıp Resulullah'a (s.a.v.) getirdim. Resulullah (s.a.v.) Muhammed bin Müselleme'yi Ka'b bin Eşref'i öldürmesi için gönderdiğinde, onu öldürüp başını Resulullah'a (s.a.v.) getirdi ve Resulullah (s.a.v.) bunu reddetmedi.»³²⁰

³¹⁵ Müslim, cihad ve's-siyer, c.3, s.1357: 1731.

³¹⁶Buhuti, Mensur b. Yunus b. Salahaddin b. Hasan b. İdris, *Dekaik-u Uli'n-Nuha li'serhi'l-Münteha el-Ma'rufu bi'serhi Münteha'l-İradat, el-Riyat*, Alemu'l-KutubYayınları, 1993, c. 1, s. 426.

³¹⁷ İbni Nüceym, *el-Bahru'r-Raik Şerhu Kenzi'd-Dekaik*, c. 5, s. 84.

³¹⁸ İbn Kudame, *el-Muğni*, c. 9, s. 326.

³¹⁹ Taberani, *el-Mu'cemu'l- Kebir*, c. 9, s. 84: 8473.

³²⁰ Serahsi, *Şerhu's-Siyeri'l-Kebir*, c.1, s.110; İbni Nüceym, *el-Bahru'r-Raik Şerhu Kenzi'dekaik*, c. 5, s. 84.

Görünüşe göre, misli muamele ve eşit muamele şartıyla cesetlere müsle yapılması caizdir. Birinci görüşte olanların yasak olup caiz olmamasına getirdikleri deliller ise, iddia edip savundukları manaya yorumlanmamaktadır. Bunun izahı için şöyle diyebiliriz:

Sahabe kâfirlerin uhud harbinde müslümanlardan şehit olanların cesetlerine yaptıklarını gördükten sonra kazanmaları halinde daha fazlasını yapmaya yemin ettiği zaman bu konuda Allah'ın "*Eğer ceza vermek isterseniz size yapılanın aynıyle mukabele edin. Sabrederseniz andolsun ki bu sabredenler için daha iyidir.*"³²¹ ayeti kerimesini nazil olmuştur. Bu beyan, her ne kadar misli ile muamele haram olmayıp caiz olsa da onlara misli ile muamele yerine sabretmenin mendupluğuna delalet eder. Müslenin caiz olmamasına dair getirdikleri diğer deliller ise düşmanın Müslüman cesetlerine müsle yapmaması halindedir. Eğer yaparsa o zaman caiz olur. Bu konuda Bakara Suresi 194. ayeti delildir. "*Kim size saldırırsa, size saldırdığı gibi siz de ona saldırın, (fakat ileri gitmeyin)*"

Bu ayette Rabbimiz bize kötülük ve düşmanlık yapan kimseyi cezalandırmak istediğimizde misli olarak muamele edilmesini caiz kılmıştır. Düşmanlığa düşmanlıkla ve misli olarak muamele edilmesi izin verilen bir iştir. Ancak burada Müslüman bir kimsenin dikkat edeceği husus bunu yaparken adaleti gözetmesi, heva ve istekleri doğrultusunda hareket etmeyip nefsinde kin zulüm ve pervasızlık gibi duygulardan da arınmış olması gerekir.

4.3. İntihar Saldırıları

Bu, ferdin sonunun ölüm olduğunu bilmesi veya zannının galip gelmesi ile beraber düşmana zarar vermek veya maslahatın sağlanması amacıyla yapılan bir çeşit saldırdır. Günümüzde bu saldırılarda en çok kullanılan yol, bir çantayı veya arabayı patlayıcı maddelerle doldurup veya kendine bomba bağlamak suretiyle düşman toplumuna veya yaşam merkezlerine girerek burada daha fazla kişinin ölmesi ve daha fazla hasarın oluşması için uygun bir mekân ve zamanda patlatmayı

³²¹ Nahl, 16/126.

gerçekleştirmesidir. Doğal olarak bu patlamayı gerçekleştiren genelde en yakın olduğu için ilk ölen kendisi olmaktadır.³²²

Önceki zamanlarda böyle saldırılar olmadığından mütekaddimin fukaha buna değinmemiştir.³²³ Bu gibi saldırılar, patlayıcı maddelerin gelişimiyle ortaya Dolayısıyla müteahhir fukaha bunun hükmü hususunda görüş üzerinde ihtilaf etmişlerdir.

Düşmanı genel olarak zarara uğratmak amacıyla bu eylemlerin caiz olacağını bir grup muasır fukaha kabul etmiştir. Örneğin Yusuf el-Karadavi,³²⁴ Muhammed Said Ramazan el-Buti,³²⁵ Vehbe Zuhayli, Şeyhu'l-Ezher Muhammed Seyit Tantavi³²⁶ bu görüştedir. Aynı şekilde Elbani'nin fetvalarından da anlaşılan budur.³²⁷

Suud ulemasından bir grup da bunun caiz olduğunu söylemişlerdir. Şeyh Abdullah bin Hamit'in bir genel fetvasında da bu nakledilmiştir.³²⁸ Şeyh Üseymin'in iki kavlından biri de büyük bir maslahatın bulunması şartıyla caiz olacağı şeklindedir.³²⁹

Bu görüşte olanlar şu delilleri ortaya koymuşlardır. Ebu Mûsâ el-Eş'arî şöyle der: *"Bir bedevî, Resulullah'a (s.a.v) gelip: Bir adam, anılmak için savaşıyor, (bir adam) övülmek için savaşıyor, (bir adam) ganimet elde etmek için savaşıyor ve (bir adam da kahramanlıktaki) derecesini göstermek için savaşıyor. Bunların hangisi Allah yolundadır?" diye sordu. O da: Kim Allah'ın kelimesinin hâkim olması için savaşırsa, İşte o kimse, Allah yolundadır' diye cevap verdi.*³³⁰ Nesâî, (Bir adam) övülmek için savaşıyor" ifadesini zikretmemiştir.)

³²² Tekruri, Nevaf Hayil, *el-Ameliyyatu'l-İstişadiyye fi'l-Mizani'l-Fıkhi*, Beyrut, Daru'l-Fikri'l-Muasır, 2003, s. 22

³²³ Günümüzde görülen intihar eylemleri ve çağdaş fakihlerin görüşleri için Bkz. Özel, *İslam ve terör*, s. 34-49.

³²⁴ Kardavi, *Fıkhu'l-Cihad*, c. 2, s. 1196.

³²⁵ Buti, *Meşurat*, Dimeşk, Daru'l Fikir Yayınları, 2001, s. 228.

³²⁶ Tekruri, *el-Ameliyyetu'l-İstişadiyye fi'l-Mizani'l-Fıkhi*, s.85-101

³²⁷ Bu uygulamanın İslam düzeninde bir İslam hükümlerini bilen emirin veya halifenin emretmesi ile caiz olacağına dair fetva vermiştir. Bu şekliyle haram olan intihara girmez. Bkz. Tekruri, *el-ameliyyeti'l-istişadiyye fi'l-mizani'l-fıkhiyye*, s.70.

³²⁸ Tekruri, *el-Ameliyyetu'l-İstişadiyye fi'l-Mizani'l-Fıkhiyye*, s. 87.

³²⁹ Useymin, *Mecmu'ul-Fetava*, el-Memleketu'l-Arabiiyyetu's-Suudiyye: Daru'l Vatan Yayinevi, 1992, c. 25, s.364.

³³⁰ Müslim, el-İmare, c.3, s.1904.

Delilin istidlal yönü şu şekildedir. Şari' neticede katilin nefsini feda etmesindeki niyet ve kasdını itibara almıştır. Dolayısıyla hükmün merkezi niyet üzerinedir. Hükmün merkezinin niyet üzerine olduğundan bunun vesilesine itibar edilmeksizin bunun maksada ulaştıracağı zannı galip gelmek suretiyle nefsini i'la-i kelimetullah niyetiyle feda ederse meşrudur.³³¹

Aynı şekilde Suheyb'ten gelen rivayeti de delil olarak getirmişlerdir: Süheyb'den Resulullah'ın (s.a.v.) şöyle dediği rivayet edilmiştir: *“Sizden öncekiler arasında bir kral vardı. Onun da bir sihirbazı vardı. Devamında çocuğun krala şu diyalogu olmuştur. Benim sana emrettiğimi yapmadığın sürece beni öldüremezsin, dedi. Kral: O nedir? dedi. Çocuk, insanları bir düzlükte bir araya topladı. Beni de bir ağacın kütüğüne as. Sonra benim ok torbamdan bir ok al. Sonra o oku yayın ortasına yerleştir. Sonra da: “Çocuğun Rabbi Allah'ın adı ile” de, arkasından bana oku at. Şüphesiz sen bunu yapacak olursan, beni öldürebileceksin, dedi. Kral da insanları bir düzlükte topladı, çocuğu bir ağacın kütüğüne astı. Sonra da ok torbasından bir ok aldı. Arkasından oku yayın ortasına yerleştirdi, Sonra da: “Çocuğun Rabbi Allah'ın adı ile” dedi. Arkasından ona ok attı. Ok çocuğun şakağına düştü. Çocuk da elini okun şakağındaki yeri üzerine koydu ve öldü (şehit oldu). Bu sefer insanlar: Çocuğun Rabbine iman ettik, çocuğun Rabbine iman ettik, çocuğun Rabbine iman ettik, dediler. Bunun üzerine krala gidildi ve ona: O senin korktuğun şey var ya; Allah'a yemin olsun ki işte korktuğun başına geldi. İnsanlar iman etti, dediler. Bunun üzerine kral, yol ağızlarında (yol girişlerinde) hendekler kazılmasını emretti. Hendekler kazıldı. Ateşler yakıldı ve dininden dönmeyeni onun içine atın, dedi. Yahut da ona: Buna kendini at, denildi. Dediklerini yaptılar. Nihayet beraberinde bir sabi çocuk ile birlikte bir kadın geldi. Ateşin içine atılmakta tereddüt gösterince, çocuğu ona: Anacığım, sabret, çünkü sen hak üzeresin, dedi.”³³²*

Hadiste nefsin dinin maslahatı için öldürülmesinde iki yönden cevaz olduğuna dair delil vardır: Birinci yön, çocuk kendisinin öldürülmesini istedi ve krala nasıl öldüreceğini tarif etti. Dolayısıyla kendini öldürmede kral ile ortak olmuştur. Çünkü onun düşüncesi öldürülmesinin ardından meydana gelecek olan dinin maslahatı

³³¹ Tekruri, *e-Ameliyyetu'l-İstişadiyye fi'l-Mizani'l-Fıkhi*, s. 36.

³³² Müslim, Zuhd, c. 4, s. 2299: 3005.

yattığından caizdir. Bu, dine faydası olması halinde kendi ölümüne sebep olmanın caizliğini göstermektedir. İbni Teymiyye de bunu takrir etmiş ve dört mezhepten de öldürüleceğine zannı galip gelse bile kâfir saflarına dalmanın caiz olduğunu nakletmiştir.³³³

İkinci delalet yönü ise, Allah (cc) çocuğun rabbine iman edenleri övmüştür. Onlara, “Dininizden dönün veya kendinizi ateşe atın” deniliyor. Onlarda dine yardım ve kendi dinlerini onların dinine tercih ettikleri için ateşe atılıyorlardı. Hatta emziren çocuk annesinin atlamada tereddüt ettiğini görünce atlaması üzerine onu teşvik etmiştir.³³⁴

İntihar saldırıları hakkındaki diğer görüş bunun caiz olmadığıdır. Suud müftüleri Abdulaziz bin Baz, Abdulaziz Ali eş-Şeyh gibi bazı alimler bu görüşü savunmuşlardır. Bu görüşü savunmalarının nedeni kişinin kendisini öldürmeye kalkışması ve cehennemde kendini öldürdüğü şeyle azap görecektir.³³⁵

Bu görüşün savunucuları nefsini öldürmeye dair hadislerin umum olduğunu delil getirmişlerdir. Nitekim ayeti kerime’de şöyle buyurulmuştur: «*Mallarınızı Allah yolunda harcayın. Kendi kendinizi tehlikeye atmayın. İyilik edin. Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever.*»³³⁶ Bu eylemlerin şeri bir yönü yoktur. Bunda intihara bir benzerlik vardır. Ayrıca caiz olduğuna açık bir delil bulunmadığı müddetçe kişinin kendini öldürmesi intihar sayılır. Aynı şekilde şu rivayeti de delil olarak zikretmişlerdir: Sehl ibn Sa'd es-Sâidî'den şöyle rivayet edilmiştir: “*Rasülullah (s.a.v.) ve müşrikler karşılaşmış ve harb ettiler. (O gün harp sona erip) Resulullah kendi askerinin karargâhına, düşman tarafı da kendi askeri karargâhlarına dönmüşlerdi. Resulullah'ın sahabileri içinde bir adam vardı ki, o, düşman ordusundan ayrı düşen yahut orduya katılmamış bulunan her bir düşmanın arkasını bırakmayıp amansız takib ediyor ve onu kılıcıyla vuruyordu. Bir sözcü: Bugün bizden hiçbir kişi fulânın gösterdiği kahramanlık derecesinde yeterlilik gösteremedi! Bunun üzerine Resulullah: "Fakat o, cehennem ehliendir!" buyurdu. Sahabilerden biri: Ben o*

³³³ İbni Teymiyye, Takiyyuddîn b. Abu'l-Abbas Ahmet b. Abdulhalim, *Mecmu'ul-Fetava*, el-Memleketu'l-Arabiyyetu's-Suudiyye, Mecmeu Melik Fehd Yayınevi, 1995, c. 28, s. 540.

³³⁴ Şuhud, Ali b. Nayif, *el-Edilletu's-Şeriyye fi Cevazi'l-Ameliyyeti'l-İstîşhadiyye*, Dimeşk, Daru'l-Memun, 2011, c. 1, s. 10.

³³⁵ İbni Baz, *Mesayil-u el-İmam İbni Baz*, Riyad, Daru te-Tmuriyye Yayınları, 2007, s. 167.

³³⁶Bakara, 2/195.

kimseyle beraber olup onu gözleyeceğim, dedi, Ravi dedi ki: Bu sahabi o adamın beraberinde savaş sahasına çıktı ve savaş saffının neresinde durdu ise o da onunla beraber durdu. O, harbde ne derece çeviklik gösterdi ise, o sahabi de onunla bile çeviklik gösterdi. Ravi dedi ki: Nihayet o fulân kimse ağır bir surette yaralandı. (Bu ağır yara acısıyla) ölümü çabuklaştırmak istedi de kılıcının demirini yere koydu, kılıcın sivri tarafını da iki memesi arasına koydu, sonra kılıcın üstüne meyledip yüklendi ve bu suretle kendini öldürdü. Bunun üzerine onu izleyip gözetten sahâbî (Huzai) Resulullah'ın yanına vardı da: Şehâdet ederim ki, Sen muhakkak Allah'ın Resulusün, dedi. Resulullah: "Bu (şehadetin sebebi) nedir?" diye sordu. Huzaalı sahabi şöyle dedi: Biraz evvel şu cehennem ehlinen olduğunu söylediğin kişi; işte onun hakkında verdiğiniz haberi insanlar büyüttü. Ben de: Ben sizin için bu adamı izleyip gözetleyeceğim dedim ve hakikaten arkası sıra çıkıp, onun her hareketini araştırdım. Sonunda bu adam ağır surette yaralandı. Ölümün çabuk gelmesini isteyerek kılıcının demirini yere, keskin ağzını da iki memesi arasına koydu. Sonra kılıcının üstüne meyledip yüklendi. Bu suretle kendisini öldürdü. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.): "Şübhesiz bir kısım adam vardır ki, insanlara görünen işlerde cennet ehline yaraşan hayırlı işler yapar. Hâlbuki o, cehennem ehlidir. Yine insanlardan öyle kimse vardır ki, insanlara görünen işlerde cehennem ehlinin yapacağı kötü işler yapar. Hâlbuki o, cennet ehlidir" buyurdu.³³⁷

Bu hadisi görüşlerini desteklemek için delil olarak ortaya koymaktadırlar. Ancak biz bu hadisin, intihar saldırılarını caiz görmeyenler için bir delil olmadığını düşünüyoruz. Çünkü bu adam yarasından dolayı çektiği acıya tahammül gösteremediğinden kendini öldürmüştür. Yasaklanan budur. İntihar saldırısını düzenleyen kişi ise inancına göre Allah'ın rızasını kazanmak ve kurbiyet için düşmana zarar vermek amacıyla bunu yapmaktadır.

İntihar saldırılarının hükmü hakkındaki bir başka görüş ise, bu gibi saldırıların zaruret halinde düşmana zarar vermek için yapılmasının caiz olduğudur. Muhammed Hayr Heykel³³⁸ bu görüşü benimsemiş ve buna delil olarak Müslümanın öldürülmesi ile düşmanın öldürülmesinin mümkün olacağı ortak paydasıyla, düşmanın Müslümanı kalkan olarak kullanması meselesine kıyas etmiştir.

³³⁷ Buhari, cihad ve's-siyer, c.4, s.37: 2898.

³³⁸ Heykel, *el-Cihadu ve'l-Kıtalü fi's-Şeriatü'l-İslamiyye*, s.1401.

(التترس): Düşmanın bir grup insanı kendilerini korumak için kalkan gibi kullanmalarıdır. Günümüzde buna canlı kalkan denilmektedir. Yaşam merkezlerinde savaş rehinlerini koymaları da böyledir.³³⁹ Cumhur vurulmalarını caiz görmüştür. Hanefiler,³⁴⁰ Malikilerin³⁴¹ iki görüşünden biri ve Hanbeliler³⁴² de bu görüşü savunmuşlardır.

Ulemanın görüşlerini zikrettikten sonra bu meselenin bazı şartlar ile caiz olduğu zahir oluyor.³⁴³ Bu şartlar şunlardır.

- Düşmanın can, mal, ırz ve beldelerine düşmanlığı ve müslümanların hezimet belirtilerinin zahir olması gibi gerçek bir zaruretin olmasıdır. Bu zarureti veliyyu'l-emir belirler. Çünkü savaşın başında ve gerçekleşmesinde sadece onun hükümdarlığı vardır. Savaş halinde olmazsa caiz değildir.
- Bu saldırının sırf Allah rızası, ilay-i kelimetullah ve dini yüceltmek için olması gerekir.
- Müslümanın bu saldırı ile direkt veya dolaylı olarak düşmana zarar verme zannının galip gelmesi gerekir.
- Bu saldırıyla düşmanın ölüm veya yıkım gibi uğrayacağı zararın başka yolla gerçekleşmesinin mümkün olmadığına zannının galip gelmesi gerekir.
- Bu saldırıların öldürülmesi caiz olanlara karşı yapılması gerekir. Dolayısıyla daha önce zikrettiğimiz kadın, rahip, çocuk yaşlı vb kimselere karşı yapılması caiz olmayacaktır.
- Bu saldırıdan doğacak zararın faydasından büyük olmaması gerekir. Örneğin bu saldırıda müslümanlardan büyük bir sayının öldürülmesi ile düşmanın güç kazanması bir çok can kaybı ve ırza zararın olması gibi netice vermemelidir.

³³⁹ Heykel, *a.g.e.*, s.1328.

³⁴⁰ Serahsi, *Şerhu's-Siyeril-Kebir*, c.1, s.1447.

³⁴¹ Hareşi, Mohamed b. Abdallah, *Şerhu Muhtasarı Halil*, Beyrut, Daru'l-Fikr Basımevi, c. 3, s. 114.

³⁴² Mervadi, *el-İnsafu fi'marifeti'r-Racihî Mine'l-Hilaf*, c.4, s.129; İbn Kudame, *el-Muğni*, c. 9, s. 288.

³⁴³ Uyeysi, Yusuf b. Salih, *el-Ameliyyetu'l-İstişhadiyye*, Merkezu'l-Buhus ve'd-Diraseti'l-İslamiyye, s. 43.

4.4. Nükleer ve Kimyevi (Kitle İmha) Silahların Kullanılması

Nükleer silahlar, atomun parçalanması ya da birleşmesi halinde açığa çıkan enerjiden istifade edilerek yapılmaktadır. Bu silahların etkileri, çarpma, termal radyasyon, yüksek ısı, elektromanyetik dalga etkileri ve radyoaktif serpintidir.³⁴⁴ Kimyasal silahlar, öldürücü, tahriş edici, yakıcı özellikler gösteren sis ve yangın meydana getiren maddelerle yapılır. Sinir gazı, yakıcı, boğucu, kusturucu ve uyuşturucu gazlar bilinen başlıca savaş gazlarıdır. Biyolojik silahlar, canlılara zarar vermek amacıyla mikroorganizmaların (bakteri, virüs, mantar, parazit) kullanılmasıdır. Kalıcı etkiler bırakan biyolojik silahlara sahip olmak diğer kitle imha silahlarına göre daha kolay ve maliyeti daha düşüktür.³⁴⁵

Bunlar, günümüz teknolojisinin geliştirdiği silah çeşitlerindedir. Bunlar, ekin ve nesilleri yok etme gücüne sahiptir. Bu silahlar eskiden var olmadığı için mutekaddim fukahanın bu meselede hükmü yoktur. Bu silahların şeri' hükmünü ve savaşlarda müslümanların kullanıp kullanamayacağını caiz olup olmadığını bilmemiz gerekir. Konumuz kimyevi ve nükleer silahları da kapsayan kitle imha silahlarıdır.³⁴⁶

Nükleer silahlar (çekirdeksel silahlar) şiddetli patlayan bombalardır. Her şeyi yerle bir eder ve yakar. İnsanlar, hayvanlar ve bitkileri yok eder. Ev, bina ve tüm yapıları yok eder. Eserleri bile kalmaz. Bu silah ilk olarak Birinci dünya savaşında Amerika tarafından Japonya'nın Hiroşima ve Nagezaki kentlerinde kullanılmış ve Japonya'nın hemen teslim olmasını sağlamıştır.

Kimyevi silahlar, kimyevi olarak hazırlanan zehirli maddelerdir. Savaşta düşmana karşı kullanılır. Yaşam belirtilerini yokeder. Bazen klor ve sarin gibi gaz şeklindedir. Bazen hardal gibi sıvıdır. Bazen de klor setifanun gibi katı olur. Bunların en ölümcül olanı hardal sıvısıdır. Biyolojik ve mikrobik silahlar, bakteriyoloji olarak da bilinir. Bundan maksat, ölümün yayılması ve kolera, taun ve cudra gibi bulaşıcı hastalıkların yayılması için mikrop ve bazı bakteri, parazitlerin ve bunların zehirlerinin kullanılmasıyla yapılan silahlardır. Bunlar gıda, yiyecek ve içeceklerle de konulabilir. Aynı şekilde, böcekler, fare ve pire gibi canlılar yoluyla da yayılması mümkündür.

³⁴⁴ Gönübol, Mehmet, *Uluslararası Politika*, Sevinç Matbaası, s. 165-169.

³⁴⁵ Köksal Pabuçcu, *Biyolojik Terör*, İstanbul 2003, s. 9, 50.

³⁴⁶ Misbah, Abdu'l-Hadi, *el-Eslihatu'l-Kimyaviyye*, Beyrut, Daru'l-Mısriyye el-Lübaniyye, 2000, s. 23.

Bu parazitlerin hepsini bir bombada toplamak da mümkündür.³⁴⁷ Bu silahların tümü panzehiri olmayan ve insan, hayvan ve bitkileri yok edebilecek etkiye sahiptir. Bu etki uzun bir zaman devam eder. Ayrıca bunların hayal edilemeyecek derecede farklı tehlikeleri vardır.³⁴⁸

Günümüz İslam Hukukçularının çoğu bu silahların edinilmesi vacip kullanılması caizdir görüşünü benimsemiştir. Daru'l-ifta-i'l-mısriyye³⁴⁹ Muhammed Hayr Heykel,³⁵⁰ Muhammed Süleyman el-Fera³⁵¹ da bunların içindedir. Bunlar şu ayetin umumunu delil olarak zikretmişlerdir:

*“Ey inananlar! Onlara karşı gücünüzün yettiği kadar Allah'ın düşmanı ve sizin düşmanlarınızı ve bunların dışında Allah'ın bilip sizin bilmediklerinizi yıldırma üzere kuvvet ve savaş atları hazırlayın. Allah yolunda sarf ettiğiniz her şey size haksızlık yapılmadan, tamamen ödenecektir.”*³⁵²

Bu ayet bütün kuvvet hazırlıklarının meşru olmasını ve düşmanı mümkün olduğu kadar korkutmanın meşruiyetini kapsamaktadır. Ayrıca daha önce zikredilen Resulullah'ın (s.a.v.) Taif ehline mancınık ile atmasını da buna delil olarak zikretmişlerdir. Çünkü mancınık helaki umumi olan aletlerdendir.

İsmail İbrahim Ebu Şüreyfe³⁵³ ise *“İyilik yapın! Çünkü Allah (cc) iyilik yapanları sever.”*³⁵⁴ ayeti kerimesinin umumunu delil olarak getirerek bu silahların kullanılmasının caiz olmadığı görüşündedir. Ayrıca Resulullah'dan rivayet edilen şu hadisi de delil olarak zikretmiştir: *“Allah, iyilik etmeyi her şeyin üstüne yazmıştır. Öldürdüğünüzde ölüye iyilik edin.”*³⁵⁵

³⁴⁷ Uveys, Muhammed Zeki, *Eslihatu'd-Dimari's-Şamil*, Daru'l-Ayn 2003, s. 125.

³⁴⁸ Heykel, *el-Cihadu ve'l-Kitalu fi's-Siyaseti's-Şeriyye*, s. 1345; Uveyr, *Eslihatu Dimarişamile Ve Hükmüha fi'l-Fıkhî'l-İslami*, s. 6.

³⁴⁹ Fetava daru'l-ifta bu silahların tahsil edilmesi yönüyle ve korkutma amaçlı edinilmesi yoluyla. Kullanılması ve korku amaçlı edinilmesi arasında fark vardır. Daru'l-İfta-i'l-Mısriyye 646. Fetva 28/05/2009 Tarihli. Bağlantı: <http://Dar-Alifta.Org.Eg/AR/Viewfatwa.aspx?>

³⁵⁰ Heykel, *el-Cihadu ve'l-Kital fi's-Siyaseti's-Şeriyye*, c. 2, s. 1360.

³⁵¹ Fera, Muhammed Süleyman, *el-Kanunu'd-Düveli el-İnsani fi'l-İslam*, Filistin, İslam Üniversitesi, Y.L Tezi, 2007, s. 215

³⁵² Enfal, 8/60.

³⁵³ Ebu Şüreyfe, İbrahim, *Nazariyyet'l-Harb fi's-Şeriat'l-İslamiyye*, Kuveyt, Mektebetu'l-Felah, 1981, s. 1251.

³⁵⁴ Bakara, 2/195

³⁵⁵ Müslim, Sayd ve'z-Zebaih, c. 3, s.1548: 1955.

Ayet ve hadisin hükme delalet yönü, din her şeyde iyiliği emretmiştir. Buna kâfir ölüsü de dâhildir. Bu tür silahların kullanılmasının iyilikle bir bağlantısı yoktur. Resulullah müsleyi nehiy etmiştir. Bu silahlarla öldürmek de müsleye girer. Aynı şekilde kadın ve çocukların öldürülmesini de nehiy etmiştir. Bu silahların kullanılması çocuk ve kadınların da vurulması demektir.

Aynı şekilde “Mefasidin terkedilmesi faydayı celb etmekten daha hayırlıdır.” kaidelerini de kitle imha silahlarının kullanılmasını caiz görmeyenler delil olarak getirmişlerdir. Bu silahların kullanılmasındaki mefasidinin yani insan, tabiat ve çevreye zararının büyüklüğü açıktır. Hatta bunun zararı savaşla bir ilgisi olmayan nesil ve zürriyete uzanmaktadır. Bunların depolanması da büyük tehlikeler taşımaktadır. Bazı maddelerin sızması kaçınılması imkânsız büyük zararlar verebilir.

Bize göre, Müslümanların düşmana korku vermek ve güç gösterisi amacıyla bu silahları edinmesi caizdir. Ancak kullanılması sadece düşmanı mağlup etme ve İslam’ı tebliğ etme³⁵⁶ yolları kesildiği takdirde caiz olur. Müslümanların bu silahları temin etmeyip düşmanın temin etmesi de uygun olmayacaktır. Bu Müslümanın razı olmayacağı bir zayıflıktır. Bu Allah’ın (cc) güç hazırlığını emreden hükmüne zıttır. Bütün ülkelerin bir daha bu silahları edinmeme, üretmeme kararı almaları durumunda Müslümanların da bu karara uymaları gerekir. Böyle bir anlaşma yapılırsa anlaşmaya sadık kalmak gerekir.³⁵⁷

Nitekim ayeti kerimede “*Size doğru davrandıkça siz de onlara doğru davranın.*” buyrulmuştur³⁵⁸ Hz. Peygamber de müminlerin şartlara bağlı kalmaları gerektiğini haber vermiştir.³⁵⁹

³⁵⁶ Serahsi, *Şerhu’s-Siyeril-Kebir*, c.4, s.1554.

³⁵⁷ Kardavi, *Fıkhu’l-Cihad*, c.1, s.613.

³⁵⁸ Tevbe, 9/7.

³⁵⁹ Ebu Davud, Akdiye, c.3, s. 304: 3594.

SONUÇ

Bu araştırmada İslam'da savaşın hedeflerini tarif etmek ve günümüzde İslam'ı suçlar nitelikte ve İslam'a dayandırılan öldürme, işkence gibi eylemlerin reddi üzerine konulmuş kaideleri beyan etmek hedeflenmiştir.

İslam'ı savunduklarını ve onu koruduklarını iddia eden kişiler tarafından yapılan kuralsızca insan öldürme davranışlardan İslam dini uzaktır. Biz bu mütevazı çalışmada İslam'ın ahlâk ve rahmet dini olduğunu, insancıl nitelik taşıdığını ve kan akıtmak değil aksine beşer nefislerini korumayı hedeflediğini göstermeye çalıştık. Savaşmaya mecbur kalındığında İslam sağlam kurallar koymuştur. Eğer bu kurallara riayet edilmezse temel ilkelerden sapmak olur. Bahsin sonunda ulaştığımız neticelerde bu apaçık ortaya konmuştur. Nitekim Resulullah (s.a.v.) savaşta görüş bildirmeyen veya bilfiil savaşa katılmayan ocuk, kadın, yaşlı ve rahiplerin öldürülmesini yasaklamıştır. Aynı Şekilde fukahanın cumhuruna göre savaş ile ilgisi olmayan işçiler, çiftçiler ve zanaatkarların da öldürülmelerini yasaklamıştır. Aynı Şekilde Resulullah (s.a.v.) malları ifsad etmeyi, özel ve kamu mülkiyetini tahrip etmeyi, ekinleri telef etmeyi, ağaçların yakılmasını, faydası olmadığı durumlarda hayvanların öldürülmesini de yasaklamıştır.

İslam ateşle yakarak öldürmeyi ve kısas Őeklinin dışında müsle yapılmasını mübah kılmamıştır. Araştırmamızda yaralıların öldürülmesi ve serbest bırakılmasının caiz olduğu kanaatine ulaştık. Bu, müslümanların gcl ya da zayıf olma durumları ve yaşananlarla alakalı olarak değerlendirilir. Kamu otoritesi esirler hakkında görüş sahibidir. İslam'a düşmanlığı olan kimsenin Şerrinden emin olunmadığı takdirde devlet başkanı onu öldürme hakkına sahiptir. Bunların tümünü imam, ordunun ve devletin maslahatına kanaat getirdiği taktirde yapabilir. Őahsi menfaati için hareket etmesi caiz olmayacaktır.

İntihar saldırılarıyla alakalı olarak ulema ihtilaf etmişlerdir. Tercih edilen görüş savaş hali dışında ve savaş halinde iken de zaruret yoksa caiz olmadığıdır. Savaşta intihar

saldırısının cevazı için bazı şartların bulunması gerekir. Bunlar; müslüman hâkimin izni, düşmanı direkt veya dolaylı olarak bir çeşit zarara uğratmak, ve bu zararın başka bir yolla gerçekleşmemesi, müslümanlara savaş açanlara karşı yapılmasıdır. Öldürülmesi caiz olmayan kadın, çocuk, yaşlı ve rahiplere yönelik olması caiz değildir.

Kitle imha silahların kullanılmasında tercih edilen görüşe göre bu silahların edinilmesi vaciptir. Çünkü bu düşmana korku verir ve güç gösterisidir. Ancak bu silahların mutlak olarak kullanılması caiz değildir. Sadece saldıran düşmanı hezimete uğratmak ve teslim olmalarını sağlamak için başka yol kalmadığı takdirde kullanılabilir.

Düşman barışı talep edip gereklerini yaparsa müslümanların buna icabeti lazımdır. Onların barış talebine karşı savaşı durdurmaları da gerekir. Nitekim ayeti kerime de *“Eğer onlar barışa yanaşırlarsa, sen de ona yanaş ve Allah’a tevekkül et. Çünkü O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.”*³⁶⁰ buyrulmuştur.

Günümüzde yapılan savaşlarla ilgili olarak, ikinci dünya savaşında asker ve sivil toplam 60 milyon insanın öldürüldüğünü bilmek yeterlidir. Aynı şekilde birinci dünya savaşında da 14 milyon insanın ölmüştür. Bir atom bombası ile çeyrek milyon insan bir anda yok olmuştur. Resulullah’ın (s.a.v.) katıldığı bütün savaşlarda (27 savaş ve 56 seriye) ölü sayısı bin kişiyi geçmemiştir. Bu durum İslam’da savaşın amacının insan öldürme olmadığını göstermektedir.

İslâm dini hayatın her alanına dair ilkeler koyduğu gibi savaş halinde uyulması gereken kuralları da beyan etmiştir. Müslümanlar savaşırken bu kurallara uymakla sorumludur. Düşmana karşı yapılabilecek davranışların sınırları hakkında fakihlerin ittifak ettikleri de ihtilaf ettikleri hususlar da bulunmaktadır. Nihai netice olarak diyebiliriz ki, naslar ve müctehidlerin ictihadları ile şekillenen savaş hukuku esasları dünyada hâkim olması arzu edilen huzur, güven ve adaletin sağlanması; zulüm ve haksızlıkların bertaraf edilmesi için uygulaması gereken kurallardır.

³⁶⁰ Enfal, 8/61.

KAYNAKLAR

Akıncı, Ahmet. (2007). *İslam Hukukuna Göre Savaşta Uyulacak Kurallar*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.

Aliş, Muhammed b. Ahmed. (1989). *Minehu'l-Celil Şerhu Muhtasarı Halil*. Beyrut: Daru'l-Fikr.

Baberti, Muhammed b. Muhammed b. Mahmut Şemseddin er-Rumi. (2006). *el-İnaye Şerhu'l-Hidaye*. Beyrut: Daru'l-Fikr.

Bacı, Süleyman b. Helef b. Saad. (1914). *el-Munteke Şerhu'l Muvatta*. Mısır: es-Saada Basımevi.

Begavi, Huseyin b. Mesud. (1997). *et-Tehzib*. Beyrut: Daru'l Kütübi'l İlmiyye.

Beyhaki, Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Musa el-Horasani. (2003). *es-Sünen-u'l-Kübra*. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye.

Beyhaki. (1989). *es-Sünen-ü's-Sağır li'l-Beyhaki*. Pakistan, Karatşi: Camiatu'd-Dirasati'l-İslamiyye.

Beyhaki. (1994). *Ahkamu'l-Kur'an li's-Şafii*. Kahire: Hancı Yayınevi.

Buhari, Muhammed b. İsmail Ebu Abdullah. (2001). *Sahihi'l-Buhari*. Beyrut: Daru Tuki'n-Necat.

Buhuti, Mensur b. Yunus b. Salahaddin b. Hasan b. İdris. (1993). *Dekaik-u Uli'n-Nuha li'sherhi'l-Münteha el-Ma'rufu bi'sherhi Münteha'l-İradat*. Riyad: Alemu'l-KutubYayınları.

Buti, Muhammed Said. (1993). *el-Cihad fi'l-İslam*. Beyrut: Fikir Yayınevi.

Buti. (2001). *Meşurat*. Dimeşk: Daru'l Fikr.

Cüzcani, Ebu Osman Said b. Mensur b. Şu'be el-Horasani. (1982). *Sünen-i Said Bin Mensur*. Hind: Daru's-Selefiyye.

Dusuki, Mohamed b. Ahmed b. Erfa. (t.y). *Haşiyet'd-Dusuki ala Şerhi'l-Kebir*. Beyrut: Daru'l-Fikr.

Ebu Bekir el-Cezairi, Cabir b. Musa. (2003). *Eyseru't-Tefasir*. Medine-i Münevvere: Mektebetul Ulumi ve'l Hikem Yayınevi.

Ebu Davud, Süleyman b. Eşa's b. İshak b. Beşir b. el-Ezdi el-Sicistani. *Süneni Ebu Davud*. (1998). Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye Yayınları.

Ebu Şereyfe, İsmail İbrahim. (1981). *Nazariyyetu'l-Harp fi'ş-Şeriatil-İslamiyye*. Kuveyt: Mektebetu'l-Felah.

Ebu Şuhba, Muhammed b. Muhammed b. Suylim. (2006). *Esiretü'n-Nebeviyye*. Dimeşk: Daru'l-Kalem. 8. Baskı.

Ebu Şüreyfe, İbrahim. (1981). *Nazariyyet'l-Harb fi'ş-Şeriatil-İslamiyye*. Kuveyt: Mektebetu'l-Felah.

Ebu Yakub el-Merzevi, İshak b. Yakub. (2002). *Mesayil-u el-İmam Ahmet B. Hanbil ve İshak B. Rahavh*. Medine-i Münevvere: İslam Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı.

Elbani, Ebu Abdurrahman Muhammed Nasruddin b. El-Hac Nuh. (1995). *Silsiletu'l-Ehadisi's-Sahihah*. Riyad: Mektebetü'l-Mearif Yayınevi.

Elbani. (2002). *Daifu Ebi Davud*. Kuveyt: Giras Yayın Kurumu.

es-Süendi, Muhammed b. Abdul Hadi. (t.y). *Haşiyetu's-Süendi ala Süneni İbni Mace*. Beyrut: Dâru'l-Cıl Yayınları.

- Ezheri, Muhammed b. Ahmed. (2001). *Tehzibu'l-Luġa*. Beyrut: Daru İhya-i't-Turasi'l-Arabi.
- Faluze, Muhammed İlyas. (2002). *el-Mevsü'a fî Sahihi's-Sireti'n-Nebeviyye*. Mekke: Safa Matbaaları Yayınları.
- Fera, Muhammed Süleyman. (2007). *el-Kanunu'd-Düveli el-İnsani fi'l-İslam*. Filistin: İslam Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Fetava daru'l-ifta, <http://dar-alifta.org.eg/AR/ViewFatwa.aspx>, erişim: 28/05/2009.
- Gamig, Dav'i Miftâh. (t.y). *Nazariyyetu'l-Harb fi'l-İslâm ve Eseruhâ fi'l-Kaanûni'd-Duvelî*. Cemiyetu d-Dave el-İslamiye el-Alemiye Yayınları.
- Gazali, Muhammed. (2005). *Cihadu'd-Da've*. Mısır: Nehtetu Mısır Yayınevi.
- Gönlübol, Mehmet. (1979). *Uluslararası Politika*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Hâkim, Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Hamdeviye en-Nisaburi. (1990). *el-Müstedrek ala's-Sahihayin*. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye.
- Hareşi, Mohamed b. Abdallah, (t.y). *Şerhu Muhtasaru Halil*, Beyrut: Daru'l-Fikr Basımevi.
- Hasan, Münir. (2008). *Kur'an'da Savaş Olgusu*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi.
- Hatab, Şemseddin Abu Abdullah Muhammed b. et-Tarablusi el-Mağribi. (1992). *Mevahibu'l-Celil Fi Şehi Muhtasari Halil*. Beyrut: Daru'l-Fikr.
- Herevi, Ali b. Muhamed. (2002). *Merkatu-l Mefatih Şerhu Mişkati-l Mesabih*. Beyrut: Daru'l Fikr.
- Heykel, Muhammed Hayr. (1992). *el-Cihadu ve'l-Kitalu fi's-Şeriatil-İslamiyye*. Filistin: Daru'l-Beyarık Yayınları.

- İbn Abidin, Muhammed Emin. (1992). *Reddü'l-Muhtar ala'd-Durri'l-Muhtar*. Beyrut: Daru'l-Fikr.
- İbn Hacer, Ebu'l-Fazl Ahmet b. Ali b. Muhammed b. Ahmed el-Askalani. (t.y). *ed-Dirayetu fi'Tahrici el-Ahadis*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife Yayınları.
- İbn Hacer. (1959). *Fethu'l-Bari Şerhu Sahihi'l-Buhari*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife.
- İbn Hanbel, Ebu Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Bilal b. Esed eş-Şeybani. (1995). *Müsnedü İmam Ahmed Bin Hanbel*. Kahire: Daru'l-Hadis.
- İbn Hişam, Abdulmelik b. Hişam. (1955). *es-Siretu'n-Nebeviyye li'İbni Hişam*. Mısır: Maktebetü ve Matbaatü Mustafa el-Babi el-Halebi.
- İbn Kasım, Abdurrahman b. Muhammed. (1959). *Haşiyet'r-Ravdu'l-Murebba Şerhu Zadi'l-Müstakni*. Kahire: es-Selefiye Yayınevi.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Muhammed b. Ebi Bekir b. Eyyup b. Sa'd Şemsuddin. (1994). *Zadu'l-Meâd fi Huda Hayri'l-İbad*. Beyrut: Risale Kurumu.
- İbn Kayyim el-Cevziyye. (1997). *Ahkamu Ehli'z-Zimme*. Demmam: Ramadi.
- İbn Kayyim el-Cevziyye. (1996). *Hidayetu'l-Huyara fi Ecvibeti'l-Yehüdi ve'n-Nasara*. Suudi Arabistan: Kalem Yayınevi.
- İbn Kesir, Ebu'l-Feda İsmail b. Ömer. (1997). *el-Bidaye ve'n-Nihaye*. Mısır: Daru Hicr.
- İbn Kudame, Şemsuddin Ebu'l-Fereç Abdurrahman b. Muhammed. (1995). *eş-Şerhu'l-Kebir ala Metni'l-Mükni*. el-Kahire- Mısır: Daru Hicr.
- İbn Kudame. (1968). *el-Muğni*. Mısır: Mektebetü'l-Kahire.
- İbn Nüceym, Zeyneddin b. İbrahim b. Muhammed. (t.y). *el-Bahru'r-Raik Şerhu Kenzi'd-Dekaik*. Kahire: Daru'l-Kitabi'l-İslami Yayınevi.

- İbn Rüşd, Ebu'l-Veled Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed. (2004). *Bidayetu'l-Müçtehit ve Nahayetu'l-Muktasid*. Kahire: Daru'l-Hadis.
- İbn Teymiye, Takiyyuddin b. Abu'l-Abbas Ahmet b. Abdulhalim. (1995). *Mecmu'ul-Fetava*. el-Memleketu'l-Arabiyyetu's-Suudiyye: Mecmeu Melik Fehd Yayınevi.
- İbn Teymiye. (1999). *el-Cevabu s-Sehih limen Beddele Dinel Mesih*. SuudiArabistan: Daru'l Asima Yayınevi.
- İbni Battâl, Ali b. Halef b. Abdulmelik. (2003). *Şerhu Sahih'il-Buhâri liİbni Battâl*. Riyad: Rüşd Basım Yayınevi.
- İbni Baz, Abdul-Aziz B. Abdullah. (2001). *Mecmu'ul-Fetava*. el-Memleketu'l-Arabiyyetu's-Suudiyye: Daru'l Kasım Yayınevi.
- İbni Baz. (2007). *Mesayil-u el-İmam İbni Baz*. Riyad: Daru't-Temuriyye Yayınları.
- İbni İberî, Yuhanna b. Harun b. Toma al-Maltî. (1992). *Târîhu Muhtasarid-Duvel*. Beyrut: Şark Yayınevi.
- İbnu Abdülber, Yusuf b. Abdullah b. Muhammed. (1992). *el-İsti'ab fi Ma'rifeti'l-Ashab*. Beyrut: Dâru'l-Cil Yayınları.
- İbnu Abdülber, Yusuf b. Abdullah. (2000). *el-İsstizkar*. Beyrut: Daru'l Kütübü-l İlmiyye Yayınları.
- İbnu el-Esir, Mecduddin b. Muhammed b. Muhammed el-Şeybani el-Cezeri. (t.y). *Camiu'l-Usul fi Ehadisi'r-Resul*. Kahire: Mektebetü Daru'l-Beyan Yayınları.
- İbnu el-Esir. (1979). *en-Nihaye fi Ğaribi'l-Hadis ve'l-Eser*. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye Yayınları.

- İbnü Ebi Şeybe, Abdullah b. Muhammed. (1988). *Musannefu İbni Ebi Şeybe*. Riyad: Mektebeü'r-Rüşed.
- İbn-ü'l-Muhamili, Ahmed b. Muhammed b. Ahmet ed-Dabbi. (1995). *el-Lübab fi'l-Fıkhı 'ş-Şafii*. el-Medinetu'l-Münevvere, el-Memleketu'l-Arabiyyetu's-Suudiyye: Daru'l-Buhari Yayınları.
- Kandehlevi, Muhammed Yusuf b. Muhamed İlyas b. Muhammed İsmail. (1999). *Hayatu's-Sahabe*. Beyrut: Müessesetu'r-Risale.
- Kardavi, Yusuf. (2009). *Fıkhul-Cihad*. Kahire: Vehbe Kitabevi.
- Kasani, Alaaddin Ebu Bekir b. Mesud b. Ahmed. (1986). *Bedaiu's-Senai' fi Tertibi 'ş-Şerai*. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye.
- Kazvini, Ahmed b. Faris b. Zekeriya. (1979). *Mu'cemu Mekayisi'l-Luğa*. Beyrut: Daru'l-Fikr Yayınevi.
- Keneş, Bülent. (1998). *Batı Medyasında İslam İmajı*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Kezvini, Ahmed b. Faris. (1979). *Mekaayîsu'l-Lugah*. Beyrut: Daru'l-Fikr.
- Khaled b. Muhammed eş-Şniber, "el-Harbu ve Ahlakiyatıha fi'l i-İslam", *İslam Araştırmaları Dergisi*, 2010m.
- Khadduri, Majid. (1999). *İslâm Hukukunda Savaş ve Barış*, (trc. Fethi Gedikli), İstanbul: Yöneliş Yayınları.
- Kırvani, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman en-Nefzi. (1999). *en-Nevadiru ve'z-Ziyadat ala fi'l-Müdevvene min Ğayriha mine'l-Ümmehat*. Beyrut: Daru'l-Garbi'l-İslami.
- Kurtubi, Ebu Abdullah Şemseddin. (1964). *el-Camiu li'ahkami'l-Kur'an*. Kahire: Daru'l-Kütübü'l-Mısriyye Yayınları.

Kurtubi, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Rüşd. (1988). *el-Beyanu ve't-Tahsil*. Beyrut: Daru'l-Garbi'l-İslami.

Malik b. Enes. (1994). *el-Mudevvene*. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye.

Malik b. Enes. (2004). *el-Muvatta*. el-İmarat: Müessesetu'z-Zayid b. Sultan Ali Nehyan Yayınları.

Maverdi, Ebu Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed el-Bağdadi. (t.y). *el-Ahkamu's-Sultaniyye*. Kahire: Daru'l-Hadis Yayınları.

Maverdi. (1999). *el-Havi'l-Kebir*. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye.

Mecmeu'l-Luğati'l-Arabiyye. (t.y). *el-Mu'cemu'l-Vasit*. Beyrut: Daru'd-Da've.

Meragi, Ahme b. Mustafa. (1946). *Tefsiru'l-Meragi*. Mısır: Mustafa el-Babi el-Halebi Kitabevi.

Merdavi, Aladdin Ebu Hasan Ali b. Süleyman. (t.y). *el-İnsafu fi'marifeti'r-Racih Mine'l-Hilaf*. Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, 2.Baskı.

Mervezi, Ebu Bekir Ahmed b. Ali b. Said b. İbrahim el-Emevi. (t.y). *Müsned-u Ebu Bekir es-Siddık*. Beyrut: el-Mektebetu'l-İslami Yayınları.

Meydani, Abdulgani b. Talip b. Hamade. (2014). *el-Lubab fi Şerhi-l Kitab*. Beyrut: el-Mektebetu'l- İlmiyye Yayınları.

Misbah, Abdu'l-Hadi. (2000). *el-Eslihatu'l-Kimyaviyye*. Beyrut: Daru'l-Mısriyye el-Lübnaniyye.

Muhammed b.Saad b. el-Şueyir, "Mefumu'l Cihad'i fi'l i-İslam", *İslam Araştırmaları Dergisi*, 1991m.

Munavi, Abdurrauf b. Tacu'l-Arifin b. Ali b. Zeynel'abidin. (1988). *et-Teysiru bi'serhi'l-Camiu's-Sağir*. Riyad: Mektebetu İmam Şafii Yayınları.

- Mümaerkfuri, Ebu'l Ula Muhammed Abdurrhama. (t.y). *Tuhfetü'l Ahvezi*. Beyrut: Daru'l Kütübü'l i-İlmiyye.
- Müslim, Müslim b. el-Haccac Ebu'l-Hasan el-Kureyşi en-Nisaburi. (1955). *Sahihi Müslim*. Beyrut: Daru İhyai Turasi Arabi.
- Müzeni, İsmail b. Yahya b. İsmail Ebu İbrahim. (1989). *Muhtasaru'l-Müzeni*. Beyrut: Daru'Imarife.
- Nargül, Veysel. (2005). *Kur'an ve Hz.Peygamber'in Uygulamaları Işığında Cihad*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi.
- Nefravi, Ahmed b. Ğanim b. Salim b. Mehna Şihabuddin. (1995). *el-Fevakihu'devani*. Beyrut: Daru'l-Fikr.
- Nesai, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horasani. (1986). *Süneni Nesai*. Halep: Mektebetu'l-Matbuatu'l-İslamiyye.
- Nesai. (1986). *es-Sünenü's-Suğra*. Halep: Mektebu'l-Matbû'aatu'l-İslâmiyye.
- Nesai. (2001). *es-Sünenü'l-Kübrâ*. Beyrut: Risâle Kurumu.
- Nesefi, Abdullah b. Ahmed. (1998). *Medariku't-Tenzil ve Hakaaiku't-Te'vil*. Beyrut: Daru'l-Kelimi't-Tayyib Yayınevi.
- Nevevi, Ebu Zekeriya Muhyiddin Yahya b. Şeref. (2005). *el-Mecmu' Şerhu'l-Mühezzeb*. Beyrut: Daru'l-Fikir.
- Nevevi. (1972). *Sahihi Müslim bi'serhi'n-Nevevi*. Beyrut: Daru İhya-i't-Turasi'l-Arabi Yayınları.
- Nevevi. (1991). *Ravdatu't-Talibin ve Umdetu'l-Müttekin*. Beyrut: el-Mektebetu'l-İslamiyye.

- Nuhbetun min Esâtizeti't-Tefsîr. (2009). *et-Tefsîru'l-Müeyesser*. el-Memleketu'l-Arabiyyetu's-Suudiyye: Mecmeu Melik Fehd Yayinevi.
- Özdemir, Ahmet. (2017). *İslâm Hukukunda Uluslararası Kamu Düzeni ve Savaş Hukuku*, Ankara: Murat Kitabevi.
- Özdemir, Nadir. (2014). *Hiz. Peygamber Dönemi Ganimet Uygulamaları*. Ankara: İlahiyat Yayınları.
- Özel, Ahmet. (2007). *İslam ve Terör*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Pabuçcu, Köksal. (2003). *Biyolojik Terör*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Razî, Muhamed b. Omer b. Hasan. (1999). *et-Tefsiru'l-Kebir*. Beyrut: Daru İhya-i't-Turasi'l-Arabi.
- Ruheybani, Mustafa b. Saad. (1994). *Metelib Uli'n-Nuha*. Dimeşk: el-Mektebu'l İslami Yayınları.
- Sabık, Seyyid. (1997). *Fıkhu-s'Sünne*. Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Arabi.
- Sa'di, Abdurrahman. (2000). *Tefsiru'l-Kerimir-Rahman fi Tefsiri Kelami'l-Mennan*. Beyrut: Risâle Kurumu Yayinevi.
- Sanani, Muhammed b. İsmail b. Salah. (2007). *Subulu's-Selam*. Kahire: Daru'l-Hadis.
- Savi, Ebu Abbas Ahmed B. Muhammed el-Halveti. (1995). *Haşiyetu's-Savi ala's-Şerhi's-Sağir*. Beyrut: Daru'l-Mearif.
- Selami, Zeynuddin Abdurrahman b. Ahmed (2001). *Cami'ul-Ulüm ve'l-Hikem fi Şerhi Hamsine Hadisen min Cevâmi'il-Kelim*. Beyrut: Risâle Kurumu.
- Serahsi, Muhammed b. Ahmed b. Ebi Sehl. (1993). *el-Mebcut*. Beyrut: Daru'l-Marife.

Serahsi. (1971). *Şerhu's-Siyeri'l-Kebir*. Kahire: Şeriketü'ş-Şerkiyye.

Sibayi, Mustafa. (t.y). *Men Ravayi Hadaratina*. Beyrut: Daru'l Varrak Yayınevi.

Şafii, Ebu Abdullah Muhammed b. İdris. (1979). *el-Müsned*. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye.

Şafii. (1990). *el-Ümm*. Beyrut: Daru'l-Maarif.

Şahrur, Muhammed. (2008). *Tecfifu Menâbi'il-İrhâb*. Dimeşk: Ahâli Basın Yayınevi.

Şaravi, Muhammed Mütevellî. (1997). *Tefsiru'ş-Şaravi*. Mısır: Ahbaru Li-Yom.

Şevkani, Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullah. (1993). *Fethu'l-Kadir*. Beyrut: Daru İbni Kesir Yayınları.

Şevkani, Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullah. (1993). *Neil el-Ottar*, Mısır, Daru'l Hadis.

Şirazi, Ebu İshak İbrahim b. Ali b. Yusuf. (1983). *et-Tenbih fi'l-Fıkhı'ş-Şafii*. Riyat: Alemu'l-Kütüb Yayınları.

Şuhud, Ali b. Nayif. (2011). *el-Edilletu'ş-Şeri'yye fi Cevazi'l-Ameliyyeti'l-İstişhadiyye*. Dimeşk: Daru'l-Memun.

Taberani, Süleyman b. Ahmed el-Lahmi eş-Şami. (1985). *el-Mu'cemu's-Sağir*. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslami, Daru Ammar.

Taberani. (1985). *el-Mucemu'l-Kebir*. Kahire: Mektebetü İbn Teymiye Yayınları.

Taberi, Muhammed b. Cerir b. Yezid b. Kesir. (1995). *Tehzibu'l-Asar*. Dimeşk: Daru'l-Memun li't-Turas.

Taberi, Muhammed b. Cerir b. Yezid b. Kesir. (2000). *Câmi'ul-Beyân fi Te'vîli'l-Kur'ân*, Beyrut: Risâle Kurumu Yayınları.

- Tekruri, Nevaf Hayil. (2003). *el-Ameliyyatu'l-İstişhaadiyye fi'l-Mizani'l-Fikhi*. Beyrut: Daru'l-Fikri'l-Muasır Yayınları.
- Tirmizi, Muhammed b. İsa b. Sera b. Musa b. ed-Dehhak. (1998). *Sünen-i't-Tirmizi*. Beyrut: Daru'l-Ğarbi'l-İslami Yayınları.
- Topaloğlu, Bekir. (1993). *Cihad. DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Useymın, Muhammed b. Salih. (2007). *eş-Şerhu'l Mumti' ala Zadi'l-Müstakni*. el-Memleketu'l- Arabiyyetu's-Suudiyye: İbni Cevzî Yayınevi.
- Useymın. (1992). *Mecmu'ul-Fetava*. el-Memleketu'l-Arabiyyetu's-Suudiyye: Daru'l Vatan Yayınevi.
- Uveyr, Hayreddin Mübarek. (2003). *Eslıhatu'd-Dımarı's-Şamil ve Hükmüha fi'l-Fıkhı'l-İslami*. (y.y).
- Uveys, Muhammed Zeki. (2003). *Eslıhatu'd-Dımarı's-Şamil*. Mısır: Daru'l-Ayn.
- Uyeyri, Yusuf b. Salih. (2011). *el-Ameliyyetu'l-İstişhadiyye*. Merkezu'l-Buhus ve'd-Diraseti'l-İslamiyye.
- Vakıdi, Muhammed b. Ömer el-Eslemi. (1989). *el-Megazi*. Beyrut: A'lemi Yayınevi.
- Vakıflar ve İslamî İşler Bakanlığı. (t.y). *el-Mevsûatu'l-Fıkhıyyeti'l-Kuveytiyye*. Mısır: Daru'l s-Sefoa Basımevi.
- Zirikli, Hayreddin b. Muhmut b. Muhammed. (2002). *el- Alam*. Beyrut: Daru'l-İlmi li'l-Melayin Basımevi.
- Zerkeşi, Şemseddin Muhammed b. Abdullah. (1993). *Şerhu'z-Zerkeşi*. Riyad: Daru'l-Ubeykan Basımevi.
- Zeylei, Osman b. Ali el-Bari'i. (1895). *Tebyinu'l-Hakaik Şerh-u Kenzi'd-Dekaik ve Haşiyet's-Şilbi*. Kahire: el-Matbaa'tu'l-Kübra el-Emiri Yayınları.

Zuhayli, Vehbe. (1985). *el-Fıkhul İslami ve Edelelehu*. Dimeşk, Daru'l-Fıkr.

Zuhayli, Vehbe. (1998). *Asaru'l-Harbi fi'l-Fıkhı'l-İslami*. Beyrut: Daru'l-Fıkr.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Nihat HAZNEVİ
Doğum Yeri ve Tarihi : Kamechlı, 16.12.1976
Medeni Hali : Evli
Dil : Arapça
E-posta : nhaznevi@hotmail.com

Öğrenim Geçmişı

Lise : et-Talâi', Suriye
Lisans : Şam Üniversitesi (İlahiyat) Fakültesi.

İş Deneyimi

Mili Eğitim Bakanlığı – Hasaka – Kamışlı Liseleri, Din
Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenliği, 2001-2012.

Evkaf Bakanlığı – Hasaka – Kamışlı, Vaiz ve
Hatip, 2003-2012.